

HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM
JÄRELEVALVEOSAKOND

ÜLEVAADE HARIDUSSÜSTEEMI JÄRELEVALVEST 2004/2005. ÕPPEAASTAL

TARTU 2005

Ülevaate koostasid:

Kaspar Kreegimäe

Kristi Mere

Merike Olt

Janne Parri

Kadri Peterson

Tiina Peterson

Margit Raudsepp

Ulvi Soomlais

Katrin Vaher

Hille Vooremäe

Toimetanud Kersti Kaldma

© Haridus- ja Teadusministeerium, 2005

ISBN 9985-72-161-6

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Alusharidus	5
Kompleksselt ja üksikküsimustes läbiviidud riiklik järelevalve koolieelsetes lasteasutustes.....	5
Lastevanemate kaasamine lasteasutuse otsustusprotsessi.....	5
Kokkuvõtte lastevanemate otsustusprotsessi kaasamisest.....	7
Lapse individuaalse arengu toetamine võimetekohase hariduse omandamisel.....	8
Kokkuvõtte lapse individuaalse arengu toetamisest võimetekohase hariduse omandamisel.....	14
Õigusaktide sätted, mille vastu 2004/2005. õppeaastal sagedamini eksiti.....	14
Kokkuvõtte 2004. a tehtud ettepanekute täitmisest.....	15
2004/2005. õppeaasta riikliku järelevalve tulemustest lähtuvad ettepanekud.....	15
2. Üldharidus.....	16
2004/2005. õppeaasta riikliku järelevalve läbiviimine maakonniti	16
Ülevaade õigusaktide täitmisest.....	17
Õpilaste ja lastevanemate kaasamine õppeasutuse otsustusprotsessi.....	19
Õpilaste individuaalse arengu toetamine	24
Kokkuvõtte 2005. aasta riigieksamite tulemuste vaidlustamisest.....	36
Kokkuvõtte riikliku järelevalve 2003. ja 2004. aastal tehtud ettepanekute täitmisest	43
3. Kutseharidus	47
Ülevaade järelevalve läbiviimisest kutseõppeasutustes.....	47
Ülevaade kutseõppeasutuste pedagoogide kvalifikatsiooni vastavusest kehtestatud nõuetele ja pedagoogide täienduskoolitusest.....	50
Ülevaade kutseõppeasutuste järelevalvest, lähtudes prioriteetidest.....	54
Kokkuvõtte 2003. ja 2004. aastal tehtud ettepanekute täitmisest	59
4. Kõrgharidus.....	62
Ülevaade riikliku järelevalve läbiviimisest kõrgkoolides 2004/2005. õppeaastal	62
Ülevaade tingimisi akrediteeritud õppekavade arendamisest	64
5. Rahvusvaheline matemaatika ja loodusainete võrdlusuuring TIMSS 2003 ja Eesti tulemused (lühikokkuvõtte).....	69
6. Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Briti Nõukogu koostööprojektl "Kvaliteet hariduses" vahearuanne ...	78
7. Lisad.....	98
Lisa 1 Üldhariduskoolide kompleksne järelevalve 2004/2005.....	98
Lisa 2 Järelevalve tulemused erakutseõppeasutustes.....	99
Lisa 3 Järelevalve tulemused HTMi hallatavates kutseõppeasutustes.....	101
Lisa 4 Riikliku järelevalve käigus tuvastatud puudused kõrgkoolides.....	102

SISSEJUHATUS

„Kool ei saa olla triiviv ajupuu,
vaid aktiivselt muutustele reageeriv
ja isegi teisi mõjutav kapten,
kes valib ise oma suuna arenguvoolus.”

„Õppiv kool ja enesehindamine”

Nikkanen, Lyytinen

Eesti hariduse välishindamissüsteemi arendamine on viimastel aastatel olnud meie prioriteet ning haridusjärelevalvel on selles süsteemis oma kindel koht – toota kvaliteetset sisulist teavet haridusprotsesside kohta.

Käesolev kogumik „Ülevaade haridussüsteemi järelevalvest 2004/2005. õppeaastal” annab ülevaate riikliku järelevalve läbiviimisest ja selle tulemustest koolieelsetes lasteasutustes, üldhariduskoolides, kutseõppeasutustes ja kõrgkoolides ning sisaldab rahvusvahelise matemaatika ja loodusainete võrdlusuuringu TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*) 2003 kokkuvõtte ning Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Briti Nõukogu koostööprojekti „Kvaliteet hariduses” vahearuande.

Täname meie koostööpartnereid panuse eest käesoleva kogumiku valmimisse.

Järelevalveosakonna nimel

Kadri Peterson

osakonnajuhataja

1. ALUSHARIDUS

2004/2005. õppeaastal viidi riikliku järelevalve prioriteetidest lähtuvat järelevalvet läbi komplekselt 61 lasteasutuses ja üksikküsimustes 88 lasteasutuses. Seisuga 01.01.2004 oli koolieelseid lasteasutusi 596 (Statistikaamet, 2004).

Tabel 1

Komplekselt ja üksikküsimustes läbiviidud riiklik järelevalve koolieelsetes lasteasutustes

Maakond	Lasteasutuse arv	Lasteaed		Lasteaed-alkkool		Kokku			
		Kompleksne	Üksikküsimuses	Kompleksne	Üksikküsimuses	Kompleksne	%	Üksikküsimuses	%
Harju	191	9	-	5	-	14	23	-	-
Hiiu	7	-	-	-	-	-	-	-	-
Ida-Viru	60	5	-	-	-	5	8	-	-
Jõgeva	19	4	-	-	-	4	6,5	-	-
Järva	24	3	-	-	-	3	5	-	-
Lääne	26	-	-	-	-	-	-	-	-
Lääne-Viru	17	1	-	-	-	1	2	-	-
Põlva	16	2	-	-	-	2	3	-	-
Pärnu	44	2	28	-	9	2	3	37	42
Rapla	32	6	-	-	-	6	10	-	-
Saare	21	4	-	-	-	4	6,5	-	-
Tartu	59	9	51	-	-	9	15	51	58
Valga	21	4	-	-	-	4	6,5	-	-
Viljandi	39	4	-	-	-	4	6,5	-	-
Võru	20	3	-	-	-	3	5	-	-
Kokku	596	56	79	5	9	61	100	88	100
%		92	90	8	10				

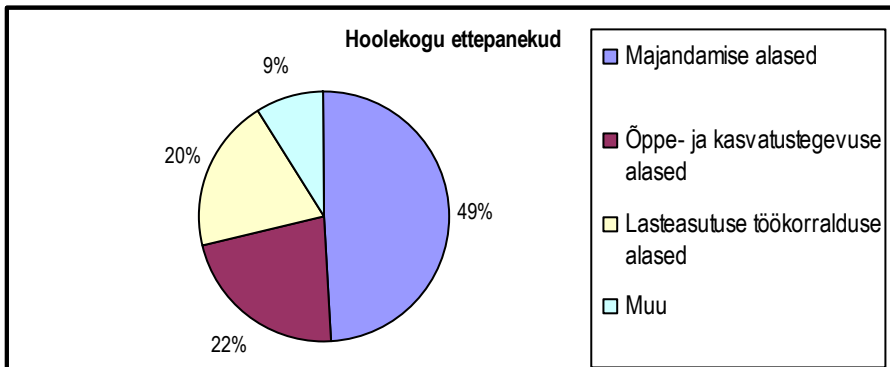
Riikliku järelevalve 2004/2005. õa prioriteetidid olid lastevanemate kaasamine lasteasutuse otsustusprotsessi ning lapse individuaalse arengu toetamine võimetekohase hariduse omandamisel.

Lastevanemate kaasamine lasteasutuse otsustusprotsessi

Riikliku järelevalve käigus analüüsiti hoolekogu ettepanekuid lasteasutuse pidajale ja juhtkonnale. Kokkuvõtte aluseks on Harju, Ida-Viru, Jõgeva, Pärnu, Tartu, Valga ja Võru maakonna 99 koolieelse lasteasutuse riikliku järelevalve tulemused.

Hoolekogu moodustamise ja tegutsemise põhimõtted on sätestatud koolieelse lasteasutuse seaduse §-s 24, mille kohaselt on hoolekogu alaliselt tegutsev organ, kelle ülesanne on jälgida, et õppe- ja kasvatustegevus vastaks laste arengule ja huvidele ning teha sellesuunalist koostööd lasteasutuse personaliga. Enamikus lasteasutustes kutsub hoolekogu kokku lasteaija juhataja. Võrreldes 2000/2001. õa-ga on hoolekogude

initsiatiiv lasteasutuse küsimuste arutamisel ja ettepanekute tegemisel suurenenud. Riikliku järelevalve tulemustest selgub, et hoolekogude tehtud ettepanekute üldarvust moodustasid 49% lasteasutuse majandamise alased, 22% õppe- ja kasvatustegevuse alased, 20% lasteasutuse töökorralduse alased ning 9% muud ettepanekud (vt joonis 1).

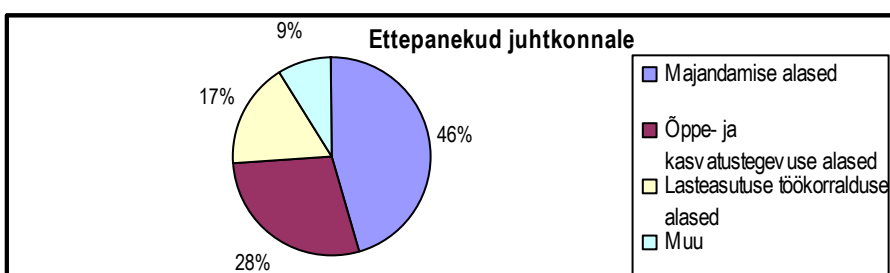

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 1. Hoolekogu ettepanekud.

Majandamise alased ettepanekud puudutavad eelarve kinnitamist, lastevanemate osalustasu kasutamist, laste toidukulu päevamaksumuse määramist, projektide koostamist ja lasteasutuse remondiga seotud küsimusi. Lasteasutuse töökorralduse alased ettepanekud hõlmasid järgmisi valdkondi: lasteasutuse lahtiolekuageade määramine, rühmade töökorraldus, vaba ametikoha täitmine või uue loomine, personali palga- ja motiveerimise küsimused. Lastevanemate huvi õppe- ja kasvatustegevuse vastu on 2000/2001. õa-ga võrreldes suurenenud. Õppe- ja kasvatustegevuse alased otsused on seotud lasteasutuse õppekava arendamise, õppeprotsessi läbiviimise ja hindamise, turvalisuse tagamise, õppevahendite soetamise, ringide töökorralduse, erinevate õppe- ja kasvatustegevuse projektide ning ürituste kavandamisega. Muude ettepanekutena on nimetatud uue hoolekogu tegutsemise korra heakskiitmist, arengukava arutamist, õueala kujundamist, lasteasutuse ümberkorraldamist, maksuvõlglastest lastevanemate laste väljaarvamist lasteasutuse nimekirjast, maksuraskustes lastevanemate võla kustutamist.

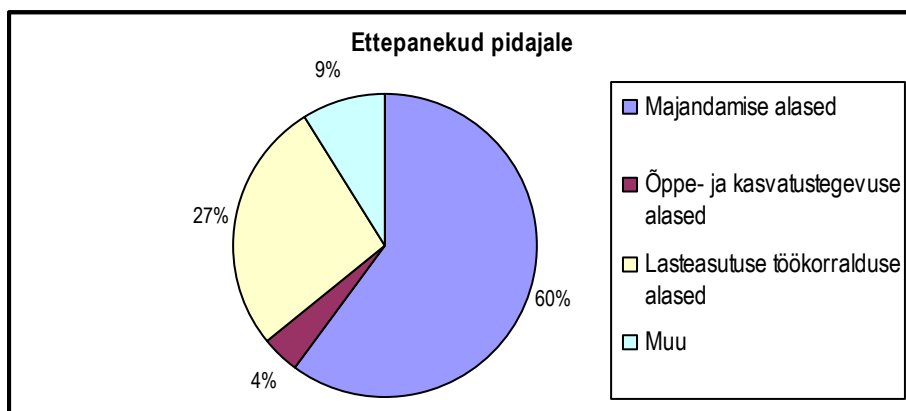
Ettepanekud juhtkonnale kajastuvad joonisel 2. Hoolekogu on teinud lasteasutuse juhtkonnale eelkõige majandamise alaseid (46%) ning õppe- ja kasvatustegevuse alaseid ettepanekuid (28%), vähem on tehtud lasteasutuse töökorralduse alaseid (17%) ja muid ettepanekuid (9%).

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 2. Ettepanekud juhtkonnale.

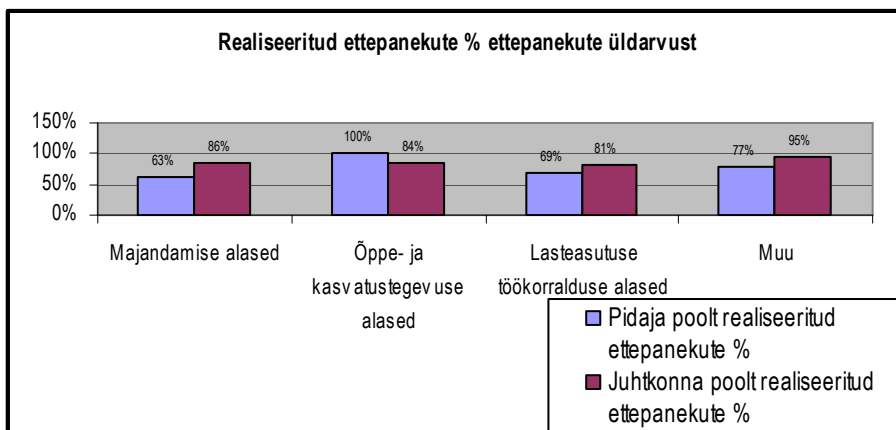
Riikliku järelevalve tulemustest selgus, et hoolekogu pöördub ettepanekutega aktiivselt lasteasutuse pidaja poole. Ettepanekud pidajale kajastuvad joonisel 3. Hoolekogu on teinud lasteasutuse pidajale põhiliselt majandamise alaseid (46%) ning lasteasutuse töökorralduse alaseid (27%) ettepanekuid. Väiksem osa pidajale tehtud ettepanekutest on seotud muude (9%) ning õppe- ja kasvatustegevuse alaste (4%) küsimustega.

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 3. Ettepanekud pidajale.

Realiseeritud ettepanekute protsent ettepanekute üldarvust kajastub joonisel 4. Riikliku järelevalve tulemustest nähtub, et rohkem ettepanekuid on realiseeritud lasteasutuse juhtkonna tasandil 81%–95%, pidaja tasandil on näitajad madalamad, 63%–100%. Pidajale tehtud majandusalastest ettepanekutest on realiseeritud 63% ning lasteasutuse töökorralduse alastest 69%.

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 4. Realiseeritud ettepanekute protsent ettepanekute üldarvust.

Kokkuvõte lastevanemate otsustusprotsessi kaasamisest

Tugevused:

- hoolekogu toetab lasteasutust eelkõige majanduslike ja töökorralduslike küsimuste lahendamisel;
- juhtkond ja pidaja arvestavad tehtud ettepanekuid olulisel määral – keskmiselt 87% juhtkonnale ja 77% pidajale tehtud ettepanekutest on realiseeritud;

- võrreldes 2000/2001. õa-ga on suurenenud hoolekogu liikmete ja lastevanemate huvi õppe- ja kasvatusküsimuste vastu, hoolekogu on esitanud lasteasutuse juhtkonnale õppe- ja kasvatustegevuse alaseid ettepanekuid 28% ulatuses;
- lasteasutustes kasutatakse mitmesuguseid lastevanemate kaasamise võimalusi: korraldatakse lastevanemate koosolekuid, rahuloluküsitlusi, ühisüritusi, laste tegevuse vaatlusi, arenguveestlusi, koolitusi.

Parendamist vajavad aspektid:

- hoolekogu on lasteasutuse juhtimistegevuse toetamisel kohati väheaktiivne, paljudes lasteasutustes on koostöö initsiaator ja hoolekogu koosolekute kokkukutsuja lasteasutuse juhtkond;
- hoolekogu ei toeta lasteasutuse juhtimist järjepidevalt, probleemiks on hoolekogu liikmete iga-aastane vahetumine;
- 18%-s lasteaedadest ei ole hoolekogu teinud ühtegi ettepanekut, 43%-s lasteaedadest pole hoolekogu teinud ettepanekuid õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnas;
- hoolekogu edukust takistavad hoolekogu liikmete vähesed kogemused, ettevõtlikkuse ja koostöövalmiduse puudumine, sellest tulenevalt peaks olema rohkem hoolekogu liikmete koolitamise võimalusi.

Lapse individuaalse arengu toetamine võimetekohase hariduse omandamisel

Riikliku järelevalve käigus analüüsiti koolieelsetes lasteasutustes loodud tugisüsteeme ning pedagoogide, lastevanemate ja spetsialistide koostööd laste individuaalse arengu toetamisel, koguti andmeid pedagoogide täienduskoolitusest ja motiveerimisest tööks erivajadustega lastega.

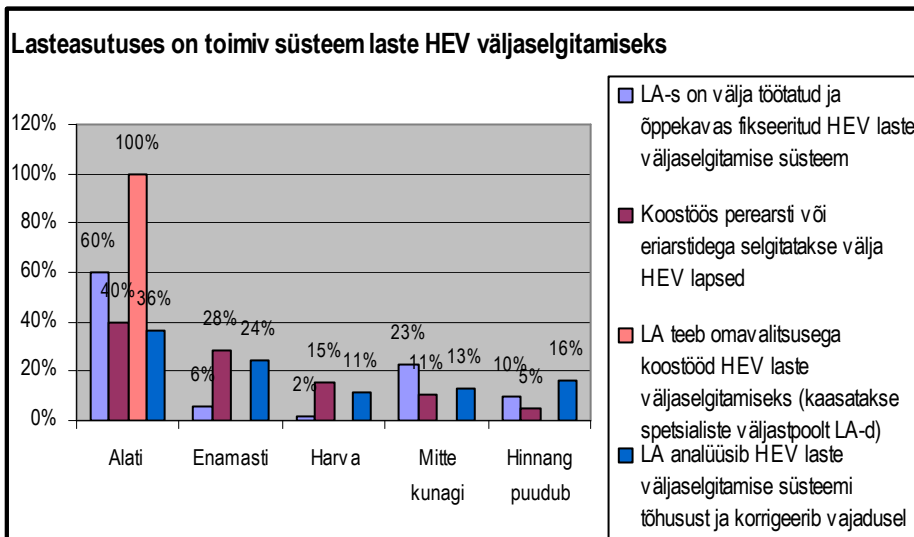
Riikliku järelevalve tulemuste analüüsimisel olid aluseks Harju, Ida-Viru, Jõgeva, Järva, Lääne-Viru, Põlva, Pärnu, Rapla, Saare, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakonna koolieelsete lasteasutuste riikliku järelevalve aktid ja õiendid ning maakondade haridus- ja kultuuriosakondade koostatud riikliku järelevalve tulemuste kokkuvõtted.

Laste haridusliku erivajaduse väljaselgitamise süsteem

Laste haridusliku erivajaduse väljaselgitamise süsteemist ülevaate saamiseks analüüsiti:

- kuidas on koolieelsetes lasteasutustes kehtestatud erivajadustega lastega tehtava töö põhimõtted ja korraldus;
- millised on erivajadustega laste tugisüsteemid koolieelsetes lasteasutustes ja kas need tagavad laste toetamise;
- kuidas võimaldatakse lastele koolikohustuse edasilükkamist.

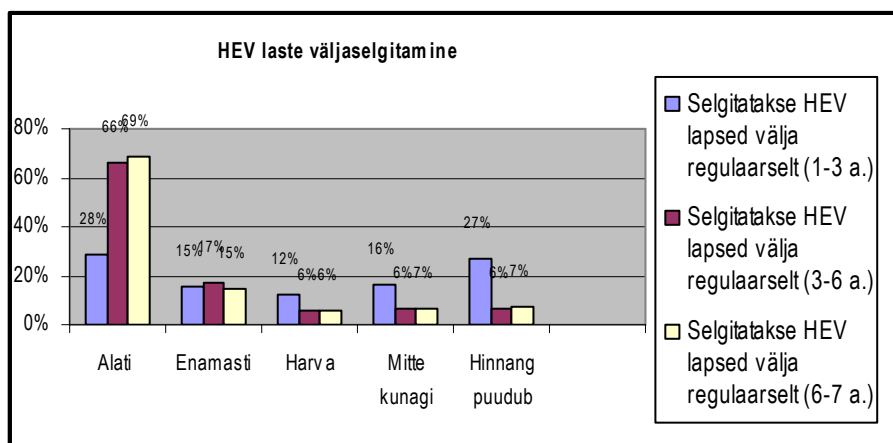
Riikliku järelevalve tulemused laste haridusliku erivajaduse (edaspidi *HEV*) väljaselgitamise süsteemi toimimise kohta kajastuvad joonistel 5 ja 6.

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelvalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 5. HEV laste väljaselgitamise süsteem.

- Kõikides lasteaasutustes tehakse omavalitsuse tasandil koostööd HEV laste väljaselgitamiseks.
- 68%-s lasteaasutustest selgitatakse HEV lapsed välja koostöös perearsti või eriarstidega.
- 60%-s lasteaasutustest on HEV laste väljaselgitamise süsteem välja töötatud ja õppekavas fikseeritud. Tavapäraselt töötab süsteemi välja asutuse pedagoogiline personal (juhtkond, rühmapedagoogid, logopeed), kaasates tervishoiutöötaja ja lasteaia töötavad erispetsialistid.
- 60%-s lasteaasutustest analüüsitakse HEV laste väljaselgitamise süsteemi tõhusust ja vajadusel korrigeeritakse süsteemi.
- 23%-s lasteaasutustest HEV laste väljaselgitamise süsteem lasteaasutuse õppekavas ei kajastu.

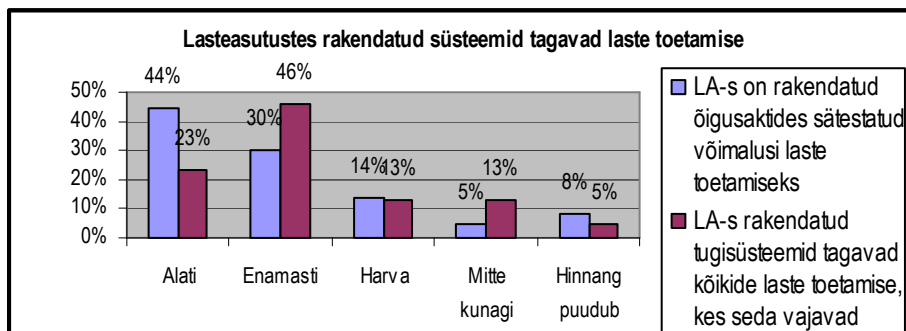

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelvalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 6. HEV laste väljaselgitamine.

- 84%-s lasteaasutustest selgitatakse 6–7-aastased HEV lapsed välja regulaarselt.
- 83%-s lasteaasutustest selgitatakse 3–6-aastased HEV lapsed välja regulaarselt.
- 43%-s lasteaasutustest selgitatakse 1–3-aastased HEV lapsed välja regulaarselt.

Laste tugisüsteemide kaudu toetamine on kajastatud joonisel 7.

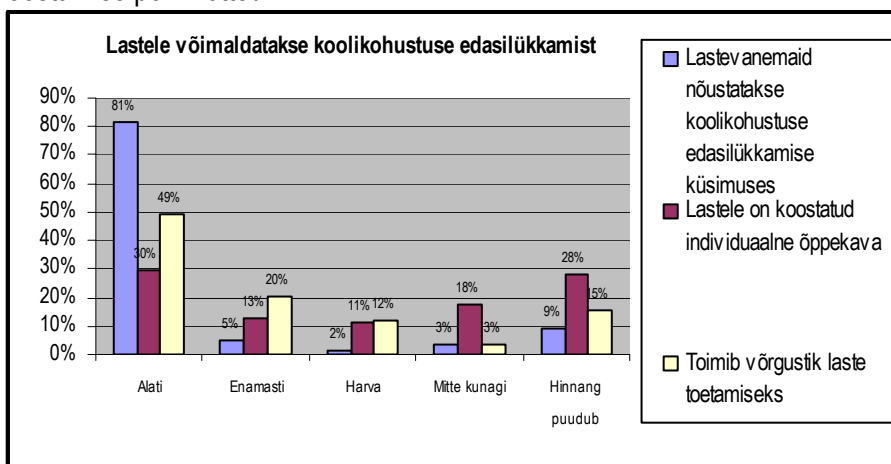
Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 7. Lasteasutuses rakendatud tugisüsteemid.

Jooniselt nähtub, et:

- 44%-s lasteasutustest on alati rakendatud õigusaktides sätestatud laste toetamise võimalusi;
- 30%-s lasteasutustest on enamasti rakendatud õigusaktides sätestatud laste toetamise võimalusi;
- 23%-s lasteasutustest tagavad rakendatud tugisüsteemid alati kõikide tuge vajavate laste toetamise;
- lasteasutuse arvates on HEV laste väljaselgitamise süsteemi vähese efektiivsuse põhjus sageli vanemate ja pedagoogide ebapiisav koostöö;
- lasteasutuste arvates peaks psühholoogi ja psühhiaatri nõustamisteenus olema lasteaiatöötajatele ja lastevanematele oluliselt paremini kättesaadav, maapiirkondades oodatakse ka sotsiaaltöötaja tõhusamat kaasabi;
- tugiteenuse ebapiisavuse peamised põhjused on suur laste arv rühmades, laste sage puudumine, pedagoogide ebapiisavad teadmised, kõneravi vajavate laste suur hulk, erialaspetsialistide väike koormus (logopeed), erispetsialistide nõustamise ebapiisav kättesaadavus (pikad järjekorrad), lasteasutuse ebarahuldavad tingimused tööks erivajadustega lastega.

Koolikohustuse edasilükkamise võimaldamine kajastub joonisel 8. Lapsed, kellel koolikohustuse täitmine on edasi lükatud, saavutavad enamasti koolivalmiduse õppeaasta lõpuks. Koolivalmiduse mittesaavutamise põhjused on lasteasutuste pedagoogide arvates seotud lapse tervisega: laps ei käi lasteaias ja vanemad ei tee piisavalt kodutööd lapse arendamiseks. Pedagoogide arvates on suure laste arvuga koolieelikute rühmas individuaalset õppekava raske rakendada. Riiklikult on välja töötamata individuaalse õppekava vorm ja koostamise põhimõtted.

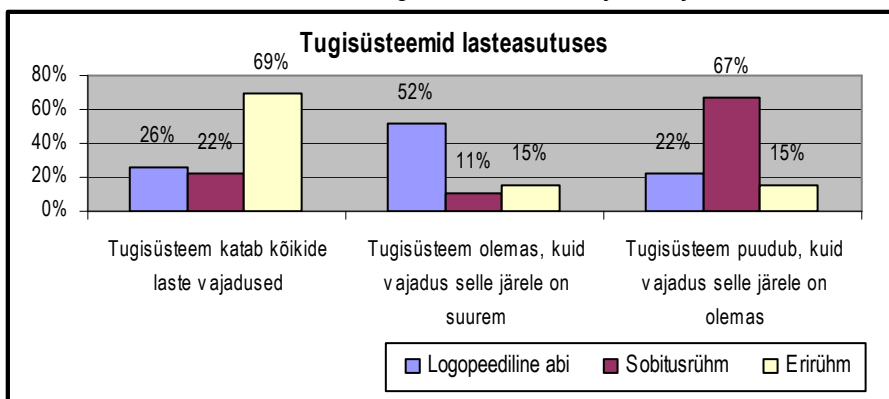

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 8. Koolikohustuse edasilükkamise võimaldamine.

- 81%-s lasteasutustest nõustatakse lastevanemaid koolikohustuse edasilükkamise küsimuses, lastevanematele viiakse läbi arenguveetlusi, koosolekuid, ümarlaudu, loenguid, võimaldatakse erispetsialistide nõustamist ja infomaterjale.
- 69%-s lasteasutusest toimib laste toetamise võrgustik.
- 65%-s lasteasutustest saavutavad lapsed, kelle koolikohustuse täitmine on edasi lükatud, koolivalmiduse õppeaasta lõpuks.
- 33%-s lasteasutusest on koostatud individuaalne õppekava lastele, kelle koolikohustuse täitmine on edasi lükatud.

Ülevaade lasteasutustes loodud tugisüsteemidest kajastub joonisel 9.

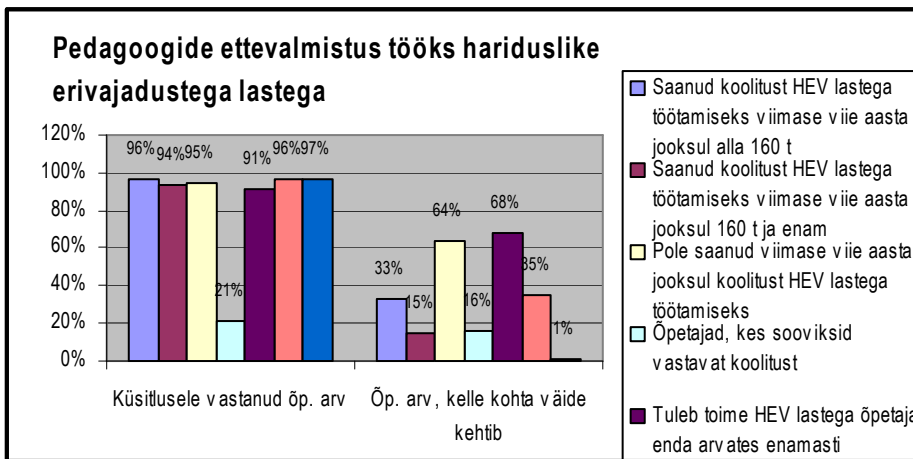
Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 9. Tugisüsteemid lasteasutuses.

- 69%-s lasteasutustest, kus on loodud erirühm, katab tugisüsteem kõikide laste vajadused.
- 67%-s lasteasutustest sobitusrühm puudub, kuid vajadus selle järele on olemas; peamised probleemid on sobilike tingimuste puudumine, rahalised raskused ning vajaliku ettevalmistusega pedagoogide puudumine.
- 52%-s lasteasutustest on logopeediline abi olemas, kuid vajadus selle järele on suurem.
- 26%-s lasteasutustest võimaldatakse logopeedilist abi, mis katab kõikide laste vajadused.
- 22%-s lasteasutustest puudub logopeediline abi, kuid vajadus selle järele on olemas.
- 15%-s lasteasutustest puudub erirühm, kuid vajadus selle järele on olemas.
- Riikliku järelevalve tulemustest selgub, et tugiteenused ei ole kättesaadavad eelkõige maapiirkondades.
- Lasteasutuse arvates takistavad edukat toimetulekut HEV lastega kõige sagedamini sobivate ruumide ja ajapuudus (individuaalseks tööks puuduvad ruumid ja spetsialistid) ning laste suur arv rühmades.
- Ebapiisavaks peetakse koostööd lastevanematega, ebapiisav on ka pedagoogide ettevalmistus.
- Lasteaiapedagoogide arvates tekitab igapäevatöös kõige enam probleeme toimetulek käitumiskeskustega, muukeelsest keelekeskkonnast ning tähelepanu- ja kontsentreerumiskeskustega lastega.

Pedagoogide ettevalmistus tööks hariduslike erivajadustega lastega

Ülevaate saamiseks pedagoogide ettevalmistusest tööks erivajadustega lastega analüüsiti pedagoogide läbitud täienduskoolituskursusi ning koolitusvajadust. Pedagoogide ettevalmistus tööks erivajadustega lastega kajastub joonisel 10.

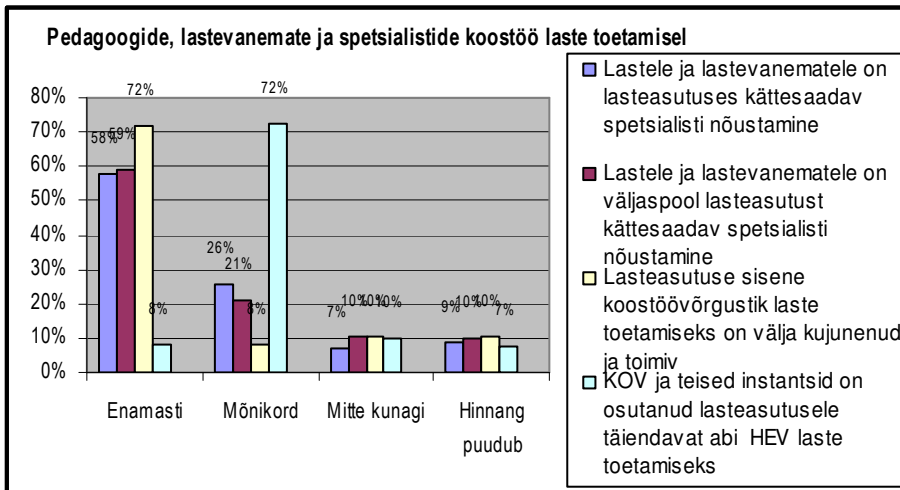
Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 10. Pedagoogide ettevalmistus tööks hariduslike erivajadustega lastega.

- 68% pedagoogidest tuleb enda arvates enamasti HEV lastega toime.
- 64% pedagoogidest pole viimase viie aasta jooksul saanud koolitust HEV lastega töötamiseks.
- 35% pedagoogidest tuleb enda arvates mõnikord HEV lastega toime.
- 33% pedagoogidest on viimase viie aasta jooksul saanud HEV lastega töötamiseks koolitust alla 160 t.
- 16% pedagoogidest soovivad HEV lastega töötamiseks koolitust.
- 15% pedagoogidest on viimase viie aasta jooksul saanud HEV lastega töötamiseks koolitust 160 t ja enam.
- Lasteaiaõpetajate ettevalmistus tööks erivajadustega lastega on ebapiisav.
- Lasteasutustes töötavad logopeedid on läbinud piisavalt erinevaid koolitusi.
- Lasteaiapedagoogid soovivad koolituskursusi järgmistel teemadel: toimetulek hüperaktiivse ja käitumishäiretega lapsega, toimetulek muukeelse lapsega, individuaalse õppekava koostamine, lapse arengu jälgimine ja analüüsimine.
- Koolitusel mitteosalemise põhjustena nimetatakse kõige sagedamini rahaliste vahendite puudumist.
- Probleemi nähakse koolituskursuste vähesuses ja Tallinna-kesksuses.
- Koolitajana on sageli kasutatud majas töötavat logopeedi.

Pedagoogide koostöö lastevanemate ja spetsialistidega

Pedagoogide, lastevanemate ja spetsialistide koostööst ülevaate saamiseks analüüsiti, mil määral on lastele kättesaadav spetsialisti nõustamine lasteasutuse sees ja sellest väljaspool, kuidas toimib õppeasutusesisene koostöövõrgustik laste toetamiseks ning millist abi on kohalik omavalitsus (edaspidi KOV) ja teised instantsid õppeasutusele HEV laste toetamiseks osutanud. Pedagoogide koostöö lastevanemate ja spetsialistidega kajastub joonisel 11.

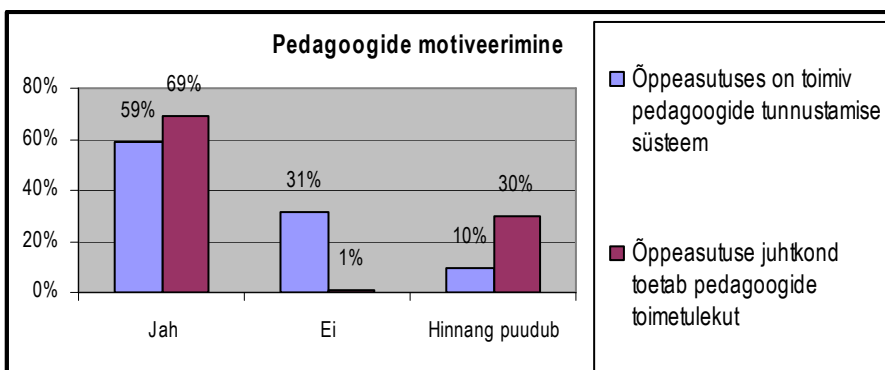
Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 11. Pedagoogide, lastevanemate ja spetsialistide koostöö laste toetamisel.

- 84%-s lasteasutusest on lastele ja lastevanematele kättesaadav spetsialisti nõustamine lasteasutuses.
- 80%-s lasteasutusest on lastele ja lastevanematele kättesaadav spetsialisti nõustamine väljaspool lasteasutust.
- 80%-s lasteasutustest on KOV ja teised instantsid HEV laste toetamiseks täiendavat abi osutanud: rahaline, personali-, nõustamis-, ruumide ja õppevahendite abi.
- 72%-s lasteasutustest on laste toetamiseks välja kujunenud alati toimiv lasteaiasisene koostööõrgustik.
- Nõustamisteenustest on lasteasutustes kõige kättesaadavam logopeediline teenindamine, lasteasutustes on tööl tervishoiutöötaja, erirühmadega lasteasutustes eripedagoogid, osa lasteasutustest saab nõu ja abi valla sotsiaaltöötajalt.
- Linnas on lasteasutuseväliste spetsialistide kättesaadavus parem kui maal.
- Lasteasutustes tuntakse vajadust sotsiaalpedagoogi/psühholoogi nõustamise järele.

Pedagoogide motiveerimine

Pedagoogide motiveerimisest ülevaate saamiseks analüüsiti, kas lasteasutuses on välja töötatud pedagoogide tunnustamise süsteem ja kas õppeasutuse juhtkond toetab pedagoogide toimetulekut. Pedagoogide motiveerimine kajastub joonisel 12.

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 12. Pedagoogide motiveerimine.

- 69%-s lasteasutustest toetab juhtkond pedagoogide toimetulekut.
- 59%-s lasteasutustest on toimiv pedagoogide tunnustamise süsteem, mis võimaldab pedagooge nii moraalselt kui ka materiaalselt motiveerida.
- Lasteasutuse juhtide arvates vajavad pedagoogid kõige enam väärilist töötasu, tasuta täienduskoolitust, mugavaid töötingimusi, erialast metoodilist abi, nõustamisteenuse kättesaadavust ja tunnustust.

Kokkuvõte lapse individuaalse arengu toetamisest võimetekohase hariduse omandamisel

Tugevused:

- 81%-s lasteasutustest nõustatakse lastevanemaid koolikohustuse edasilükkamise küsimuses;
- 78%-s lasteasutustest võimaldatakse lastele logopeedilist abi;
- 72%-s lasteasutusest on laste toetamiseks välja kujunenud lasteaiaasisene koostöövõrgustik;
- 68% pedagoogidest tuleb enda arvates HEV lastega toime;
- 60%-s lasteasutustest on HEV laste väljaselgitamise süsteem välja töötatud ja õppekavas fikseeritud;
- 59%-s lasteasutustest on toimiv pedagoogide tunnustamise süsteem.

Parendamist vajavad aspektid:

- 67%-s lasteasutustest puudub sobitusrühm, kuid vajadus selle järele on olemas;
- 64% pedagoogidest pole viimase viie aasta jooksul saanud koolitust HEV lastega töötamiseks;
- 57%-s lasteasutustest ei selgitata regulaarselt välja 1–3-aastasi HEV lapsi;
- 52%-s lasteasutustest ei kata logopeediline abi kõikide laste vajadusi;
- HEV lapsi puudutav haridusseadustik ja pedagoogide täienduskoolitus vajab arendamist;
- maapiirkondades on linnadega võrreldes kehvem kasvukeskkond, vähem tugisüsteeme ning vähem pedagoogide ettevalmistamise võimalusi.

Õigusaktide sätted, mille vastu 2004/2005. õppeaastal sagedamini eksiti

1. Koolieelse lasteasutuse seaduse § 7: laste arv rühmades; § 10: lasteaiakohtade vähesus; § 14 lõiked 1, 2: puuduvad võimalused eriabi või erihooldust vajavate laste arendamiseks ja kasvamiseks elukohajärgses lasteasutuses.
2. Haridusministri 26.08.2002. a määruse nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” §-d 3, 11, 12, 18, 19: lasteaia pedagoogide kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele.
3. Vabariigi Valitsuse 15.10.1999. a määruse nr 315 “Alushariduse raamõppekava” ptk 7 punkt 98: lapse arengu hindamise põhimõtted.
4. Haridusministri 06.12.1999. a määruse nr 58 “Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseisu kinnitamine” punkt 4: õpetaja ametikohtade loomine; punkt 7: logopeedi ametikoha loomine.

Kokkuvõte 2004. a tehtud ettepanekute täitmisest

Üldharidusosakonna eestvedamisel on välja töötatud piirkondliku nõustamiskeskuse korralduse põhimõtted, mis on nõustamiskontseptsiooni väljatöötamise alus.

Järelevalveosakond on ette valmistanud koolieelse lasteasutuse seaduse, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse, kutseõppeasutuse seaduse ja erakooliseaduse muutmise seaduse eelnõu, kus on sätestatud sisehindamise nõue ka koolieelsetes lasteasutustes.

Metoodiline abimaterjal „Soovitusi sisehindamise läbiviimiseks õppeasutustes” on välja töötatud ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koduleheküljel avalikustatud.

Alates septembrist 2006 rakendatakse alushariduse õppekava uut versiooni, mis sisaldab soovitusi lapse individuaalse õppekava väljatöötamiseks ja lapse arengu analüüsimiseks.

2004/2005. õppeaasta riikliku järelevalve tulemustest lähtuvad ettepanekud

Ettepanek õpetajakoolituse õppekavade arendajatele:

- riikliku järelevalve tulemustest lähtuvalt soovitame õpetajakoolituses pöörata tähelepanu lapse individuaalset arengut toetavate õppe- ja kasvatusmeetodite rakendamisele.

Ettepanekud täienduskoolitusasutustele:

- täienduskoolituse prioriteetne teema koolieelsete lasteasutuste pidajatele on jätkuvalt teenistuslik järelevalve;
- lasteasutuse juhtidele ja õpetajatele peaks jätkuvalt kavandama lasteasutuse sisehindamise alaseid koolitusi;
- vaja on koolitusi hoolekogu liikmetele.

Ettepanekud Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonnale:

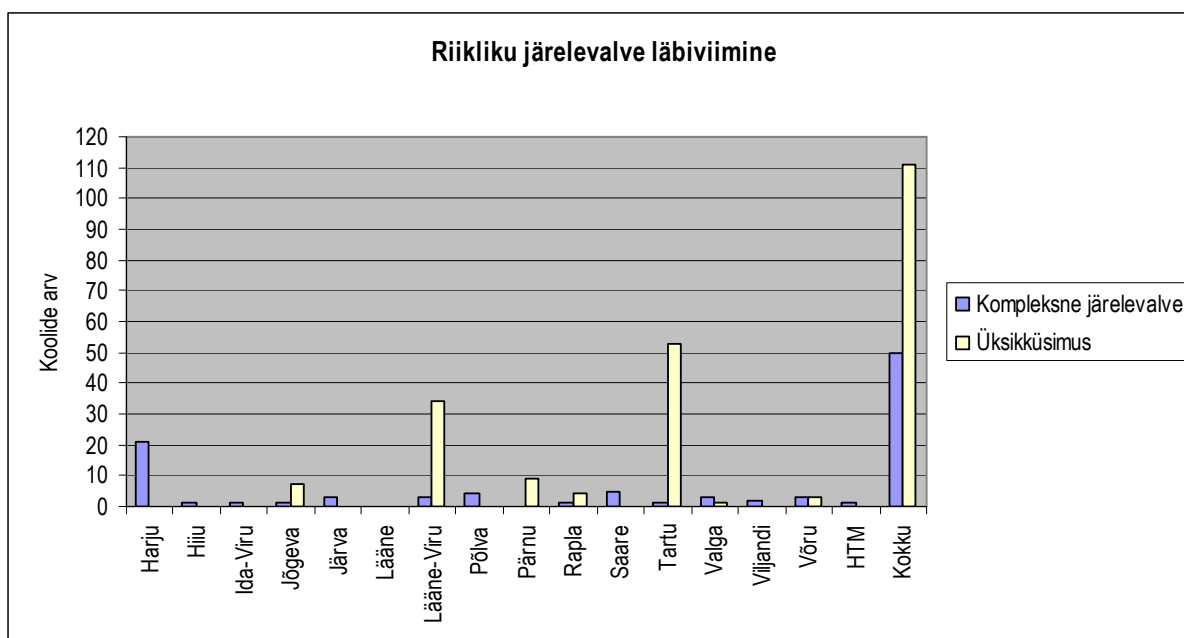
- sätestada koolieelse lasteasutuse seaduses haridusliku erivajaduse mõiste;
- töötada välja individuaalse õppekava rakendamise kord koolieelsetes lasteasutustes;
- täpsustada koolieelse lasteasutuse seaduses hoolekogu liikmete valimise korda, et oleks tagatud lasteasutuse hoolekogu töö järjepidevus.

2. ÜLDHARIDUS

2004/2005. õppeaasta riikliku järelevalve läbiviimine maakonniti

2004/2005. õppeaastal teostasid maavalitsused ning Haridus- ja Teadusministeerium üldhariduskoolides nii kompleksset kui ka üksikküsimustes järelevalvet (kontrolliti riikliku järelevalve tehtud ettekirjutuste ja ettepanekute täitmist koolides, õppeaasta riikliku järelevalve prioriteetidega määratud valdkondi ning muid üksikküsimusi).

01.09.2004 seisuga oli Eestis 620 üldhariduskooli. Kompleksne järelevalve viidi läbi 50 üldhariduskoolis: 8 algkoolis ja lasteaed-alkkoolis, 21 põhikoolis ning 21 põhikoolis ja gümnaasiumis, mis tegutsevad ühe asutusena (edaspidi *gümnaasium*). Lisaks komplekssele järelevalvele kogusid maavalitsused informatsiooni riikliku järelevalve prioriteetidega kehtestatud valdkondade kohta 111 koolis (15 algkooli ja lasteaed-alkkooli, 47 põhikooli ja 49 gümnaasiumi). Maavalitsused kasutasid järelevalve prioriteetide kajastumist peegeldava informatsiooni kogumiseks erinevaid meetodeid. Valdavalt teostati koolis reaalset järelevalvet, Tartumaa ja Lääne-Virumaa viisid maakonna kõikides koolides läbi küsitluse. Läänemaa koolides sellel õppeaastal riiklikku järelevalvet ei teostatud, maavalitsus koostas maakonna koolide jätkusuutlikkuse analüüsi.

Allikas: Maavalitsuste 2004/2005. õa riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 1. Riikliku järelevalve läbiviimine.

Ülevaade õigusaktide täitmisest

Möödunud õppeaasta järelevalve tulemustest selgus, et kõige sagedamini eksiti 6 õigusakti vastu:

1) Haridusministri 29.05.2000. a määrus nr 14 „Kooli õppenõukogu pädevus ja tegutsemise kord”:

- § 1. Õppenõukogu ülesanne;
- § 4. Pädevus seoses õppe- ja kasvatustegevuse korralduse ning juhtimisega (kooli õppe- ja kasvatustegevusele õppeaasta lõpus hinnangu andmine);
- § 5. Pädevus seoses hariduslike erivajadustega õpilaste õppe korraldusega (individuaalse õppekava rakendamine, koduõppe rakendamine);
- § 6. Pädevus seoses õpilaste hindamise ja järgmisse klassi üleviimisega;
- § 7. Pädevus seoses eksamite ja kooli lõpetamisega;
- § 8. Õppenõukogu koosolekute läbiviimine (otsuste protokollimine);
- § 9. Õppenõukogu otsused ja nende täitmine (otsuste hääletamine, avalikustamine ja kontroll).

Õppenõukogu tegutsemise kord on viimase viie aasta jooksul olnud üks õigusaktidest, mille täitmist kõige sagedamini eiratakse.

Järelevalve läbiviijate hinnangul jätab kõige rohkem soovida protokollide vormistamine, otsuste sõnastamine ja otsuste täitmise kontroll. Üsna tihti on otsused n-õ ridade vahel. Koolid põhjendavad protokollides esinevaid puudusi protokollija lohakuse või oskamatusena.

Eespool toodust tulenevalt on vaja nimetatud õigusakti mittetäitmise põhjused täpsemalt välja selgitada.

2) Haridusministri 20.09.2000. a määrus nr 33 „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord”.

Käesolevast õppeaastast kehtib uus õpilaste hindamist reguleeriv määrus ja ülal mainitu on tunnustatud kehtetuks. Seetõttu pole allpool nimetatud konkreetseid punkte, mille vastu koolid kõige sagedamini eksisid.

3) Haridusministri 22.06.2000. a määrus nr 19 „Kooli hoolekogu tegutsemise kord”:

- § 2. Hoolekogu tegevuse planeerimine;
- § 3. Koosolekute läbiviimine;
- § 4. Hoolekogu otsused ja nende täitmine;
- § 6. Aruandlus.

Järelevalve läbiviijad on välja selgitanud järgmised määruse mittetäitmise põhjused: hoolekogu liikmete hõivatus igapäevase tööga; vähene motiveeritus; väikese kooli hoolekogude liikmed suhtlevad lastevanematega omavahel nii tihedalt, et otsuste kirjapanekut ja aruande esitamist ei peeta vajalikuks; kooli hoolekogu tegevuse ebastabiilsus on sageli tingitud muudatustest hoolekogu koosseisus ja hoolekogu esimehe vahetusest.

4) Vabariigi Valitsuse 25.01.2002. a määrus nr 56 „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava”:

- § 20. III kooliastme tunnijaotusplaan;
- § 26. Kooliõppekava koostamise alused (töökavad);
- § 27. Kooliõppekava ülesehitus (läbivad teemad, ainekavad).

Järelevalve läbiviijad on välja selgitanud järgmised määruse mittetäitmise põhjused: õpetajate arvates on ainekavad ja õpetaja töökavad üksteise dubleerimine, leitakse, et riiklikus õppekavas on iga aine õpetamise eesmärgid kirjas ja ei peeta vajalikuks neid ainekavades kajastada.

5) Haridusministri 26.08.2002. a määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded“:

- § 20. Klassiõpetaja kvalifikatsiooninõuded;
- § 21. Põhikooli ühe või mitme aine õpetaja kvalifikatsiooninõuded;
- § 22. Gümnaasiumi ühe või kahe aine õpetaja kvalifikatsiooninõuded.

Järelevalve läbiviijad on välja selgitanud järgmised määruse mittetäitmise põhjused: väikeses maakoolis (põhikooli osas) ei jätku erialaspetsialistidele täiskoormust, samas mõnikord vajalikke erialaspetsialiste ei leidu, mistõttu mõned õpetajad õpetavad õppeainet, milleks neil puudub kvalifikatsioon; konkursid on ebaõnnestunud (ei ole soovijaid) ja seetõttu on tööle võetud kvalifikatsiooninõuetele mittevastavaid pedagooge.

6) Sotsiaalministri 27.03.2001. a määrus nr 36 „Tervisekaitsenõuded kooli päevakavale ja õppekorraldusele“:

- § 8. Õppetunni ja vahetunni pikkus;
- § 10. Tunniplaani koostamine (arvestuslikud tööd).

Käesolevast õppeaastast kehtib uus õpilaste hindamist reguleeriv määrus, milles ei ole enam arvestuslike tööde mõistet, seetõttu on tekkinud vajadus ülalpool nimetatud sotsiaalministri määrust muuta.

Järelevalve läbiviijad on teinud veel mitmeid õigusaktide mittetäitmisega seotud tähelepanekuid.

1. Haridusministri 22.03.1999. a määrus nr 17 "Õpilaspileti väljaandmise korra ja õpilaspileti vormi kinnitamine": õpilaspileti dublikaadi saamiseks peab esitama avalduse, mis asjaajamise korra kohaselt tuleb registreerida; et dublikaate antakse välja küllalt arvukalt, on toiming väga töömahukas.

2. Haridusministri 25.01.2001. a määrus nr 7 „Kooli õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu, vormid ja nende täitmise kord“ ptk 4, Õpilasraamatu täitmise kord: **gümnaasiumi kursusehindeid ei ole võimalik õpilasraamatusse kanda.**

3. Haridusministri 02.06.1999. a määrus nr 34 "Parandusõpperühma töökorralduse alused" punktid 5, 6, 7, 9, 12.

4. Haridusministri 02.06.2000. a määrus nr 15 "Pikapäevarühma töökorralduse alused":

- § 1. Pikapäevarühm ja selle moodustamine;
- § 4. Pikapäevarühma töökorraldus.

On koole, kus pikapäevarühmast on kujunenud järeleaitamise koht (individuaalse õppekava järgi õppivad õpilased saavad lisatunde, toimub järelevastamine). Pikapäevarühma tegevuses puuduvad vaba aja sisustamine, huvialategevus, pedagoogiline tugi ja järelevalve koduste ülesannete tegemise üle, samuti toitlustamine.

Järelevalve läbiviijad on välja selgitanud, et puudused pikapäevarühma töös tulenevad vajadusest kompenseerida õpetaja(te)le täiendav töö õpilaste järeleaitamisel. Et riiklikult eraldatud palgafond seda ei võimalda, kasutatakse selleks pikapäevarühma.

5. Haridus- ja teadusministri 08.12.2004. a määrus nr 61 "Individuaalse õppekava järgi õppimise kord":

- § 1. Õpilasele individuaalse õppekava koostamise eesmärk ja alused;
- § 4. Individuaalse õppekava koostamine, vormistamine ja rakendamine.

Järelevalve läbiviijad on välja selgitanud, et määruse mittetäitmist põhjustab individuaalset õppekava vajavate õpilaste arvu tunduv kasv tulenevalt uuest hindamise määrusest, mistõttu selle määruse täitmine on raske. Õpetada ühes ja samas klassis erinevate õppekavade järgi õppivaid õpilasi on ühele õpetajale üle jõu, sest paljud õpilased vajavad individuaalset juhendamist. Õpetaja ja õpilaste toetamiseks on vaja tööle rakendada abiõpetaja.

Ettepanek haridus- ja teadusministrile:

- kehtestada üheks riikliku järelevalve prioriteediks järgmisel õppeaastal õppenõukogu töö koolis.

Ettepanek sotsiaalministrile:

- vaadata üle sotsiaalministri 27.03.2001. a määrus nr 36 „Tervisekaitsenõuded kooli päevakavale ja õppekorraldusele”.

Ettepanekud Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonnale:

- anda õpilaspiletile tänapäevane vorm (masinloetav, plastik jne) ja siduda see õpilaste registriga;
- vaadata üle haridusministri 25.01.2001. a määrus nr 7 „Kooli õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu, vormid ja nende täitmise kord” ja viia see kooskõlla teistes õigusaktides sätestatuga (nt „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord” jt).

Ettepanek koolide direktoritele ja pidajatele:

- hoolekogu tegevuse tõhustamiseks koolitada hoolekogu liikmeid.

Ettepanek koolide direktoritele:

- pöörata rohkem tähelepanu õppenõukogude ettevalmistamisele, protokollimisele, otsuste formuleerimisele, vastuvõtmisele ja täitmisele.

Õpilaste ja lastevanemate kaasamine õppeasutuse otsustusprotsessi

Õpilaste ja lastevanemate õppeasutuse otsustusprotsessi kaasamise teemaga seoses koguti 2004/2005. õppeaastal riikliku järelevalve käigus järgmist informatsiooni:

- üldhariduskoolide õpilaste kaasamine õppeasutuse otsustusprotsessi;
- hoolekogu kaasamine õppeasutuse otsustusprotsessi.

Õpilaste kaasamine õppeasutuse otsustusprotsessi

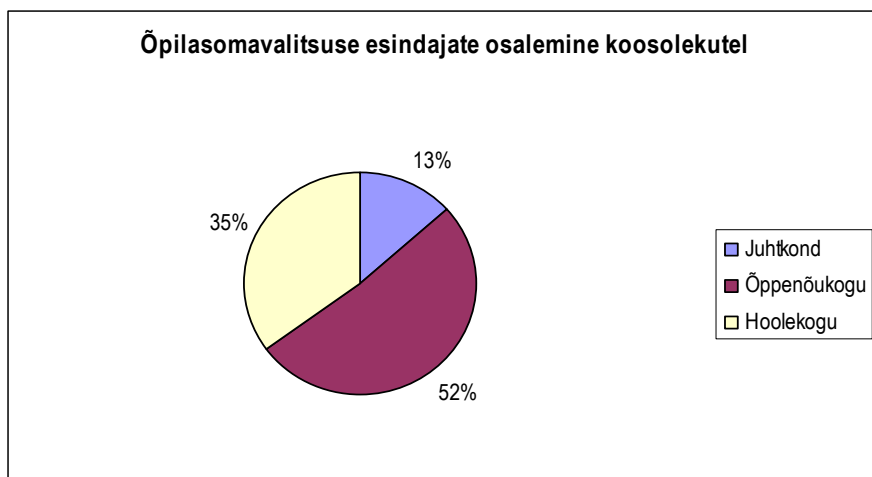
Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 31¹ lõiked 1 ja 2 sätestavad, et:

(1) Õpilasmavalitsus on õpilaste õigus kooskõlas seadusega iseseisvalt otsustada ja korraldada õpilaselu küsimusi, lähtudes õpilaste huvidest, vajadustest, õigustest ja kohustustest.

(2) Õpilasmavalitsuse teostamiseks on õpilaskonnal õigus valida õpilasesindus, kes esindab õpilaskonda koolisisestes suhetes ning suhetes rahvuslike ja rahvusvaheliste organisatsioonide, asutuste ja isikutega.

2004/2005. õppeaastal tegutses õpilasmavalitsus riikliku järelevalve kontrollitud koolidest 118-s ehk 80%-s koolidest. Õpilasmavalitsus ei tegutsenud enamikus valimis olnud algkoolidest, lasteaed-algkoolidest, hariduslike erivajadustega laste koolidest ja erakoolidest ning mõnes põhikoolis. Aktiivsemalt tegutsesid gümnaasiumide õpilasmavalitsused.

Kui õpilastel on õpilasesinduste ja õpilasdokraatia kaudu võimalik mõjutada õppetööd ja koolielu korraldamisel kaasa rääkida, omandavad nad olulisi koostöökogemusi ning sotsiaalseid oskusi. Järelevalve käigus selgitati välja, kui võrd kasutab õpilasmavalitsuse valitud õpilasesindus võimalust õpilaskonda koolisisestes suhetes esindada ja kooli erinevates otsustusprotsessides osaleda. Õppenõukogu töös osales õpilasmavalitsuse esindaja kas alati või vajadusel 52%-s koolidest. 35%-s koolidest, valdavalt gümnaasiumides, osales õpilasesinduse esindaja hoolekogu liikmena kõikidel hoolekogu koosolekutel. Juhtkonna nõupidamistel osaleti 13%-s koolidest (joonis 2). Oli ka koole, kus õpilasmavalitsuse esindaja osales regulaarselt iga nädal toimival juhtkonna infokoosolekul.

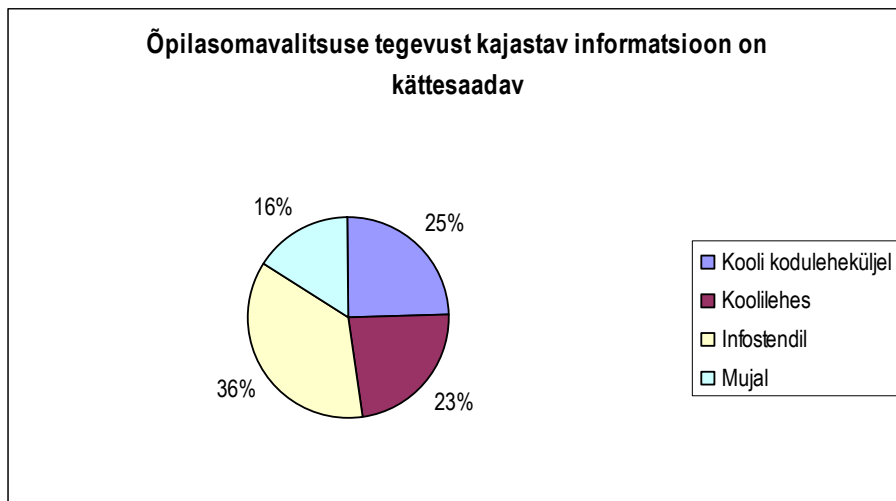

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 2. Õpilasmavalitsuse esindajate osalemine koosolekutel.

Õpilasmavalitsuse tegevust kajastav informatsioon oli dokumenteeritud ja kooli õpilastele erinevate teabeallikate kaudu kättesaadav. Operatiivseks infovahetuseks kasutati sageli õpilasmavalitsuse infostendi

(36%-s koolidest), 25%-s koolidest kajastus õpilasmavalitsuse info kooli koduleheküljel ja 23%-s koolidest – koolilehes (joonis 3). Õpilasmavalitsuse eestvedamisel ja toimetamisel anti paljudes koolides välja kooli ajalehti, milles kajastati nii õpilasmavalitsuse tegevust kui ka koolis toimuvat. Edukamad koolilehed on osalenud üleriigilistel koolilehede konkurssidel ja pälvinud erinevaid auhindu. Muude võimalustena kasutati infovahetuseks veel kooliraadiot, õpilasesinduse postkasti, kohalikke ajalehti ja vallalehti.

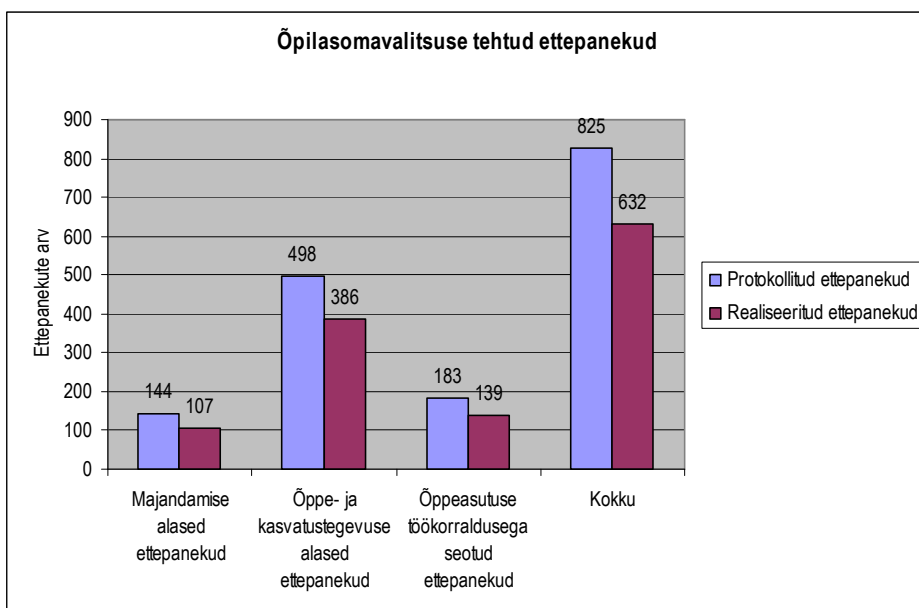

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 3. Õpilasmavalitsuse tegevust kajastav informatsioon on kättesaadav.

Järelevalve käigus selgitati välja, millistes otsustusprotsessides õpilased osalesid ja millise koolielu valdkonna kohta enim ettepanekuid tehti. Õpilasmavalitsused tegid eelmisel õppeaastal kokku 825 protokollitud ettepanekut (keskmiselt 5 ettepanekut kooli kohta), millest realiseeriti 632 (neli ettepanekut viiest) e 77% (joonis 4). Kõige enam, 498 ettepanekut (61% kõikidest ettepanekutest) tegid õpilasmavalitsuste esindajad kooli õppe- ja kasvatustegevuse parendamiseks. Ettepanekutest realiseeriti 76%. Õpilaste ettepanekud juhtisid valdavalt tähelepanu õppetingimuste parendamisele, kooliruumide korrasolekule ja sisustusele. Õpilasesindused on arutanud kooli õppekeskkonna turvalisust ja teinud juhtkonnale nii füüsilise kui ka vaimse keskkonna (inimsuhete) parendamise ettepanekuid. Õpilasesinduse ettepanekutest realiseeriti õppeaasta jooksul valdavalt need, mis ei nõudnud täiendavaid rahalisi vahendeid, ülejäänute realiseerimine lükkus järgmisse eelarveaastasse.

Ettepanekute mitteametustamise põhjustena oligi kõige enam mainitud eelarves mittekajastumist ning vahendite vähesust.

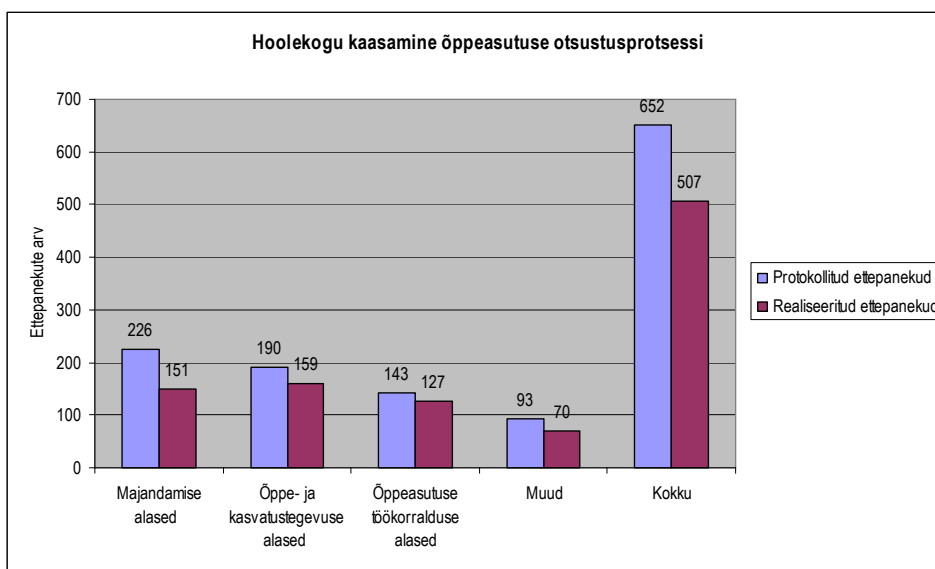
Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 4. Õpilasmavalitsuse tehtud ettepanekud.

Hoolekogu kaasamine õppeasutuse otsustusprotsessi

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab, et munitsipaalkooli edukaks tööks vajalike tingimuste loomiseks moodustab valla- või linnavalitsus hoolekogu, kelle ülesanne on kooli pedagoogide, kohaliku omavalitsuse volikogu, vanemate, vilistlaste ja kooli toetavate organisatsioonide ühistegevus kooli õppe- ja kasvatustegevuse jälgimisel ning selleks tegevuseks paremate tingimuste loomisele kaasaaitamisel. Hoolekogu teeb kooli juhtkonnale, valla- või linnavalitsusele ettepanekuid kooliga seotud küsimuste paremaks lahendamiseks.

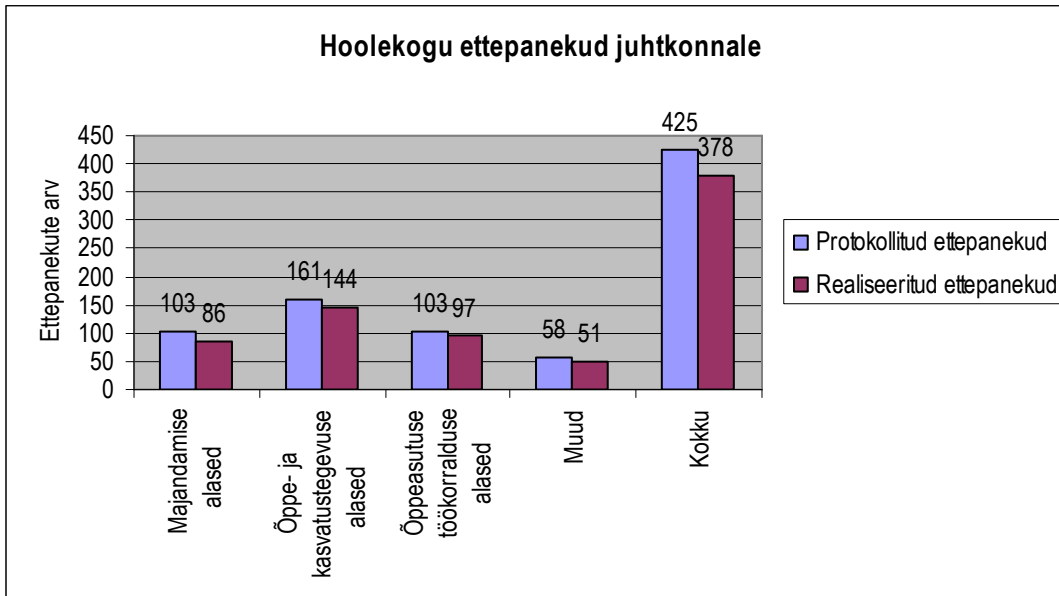
Riikliku järelevalve käigus selgitati välja, et hoolekogude teadlikkus ja aktiivsus on kasvamas. Hoolekogud tegid kokku 652 erinevat ettepanekut, keskmiselt 4 ettepanekut iga kooli kohta, nendest realiseeriti 3.

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 5. Hoolekogu kaasamine õppeasutuse otsustusprotsessi.

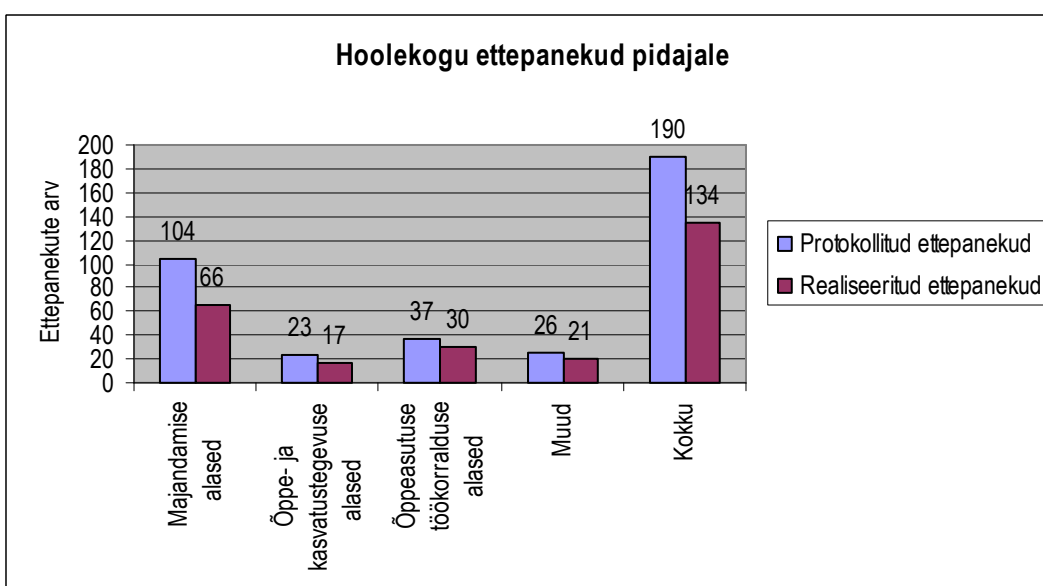
Sagedamini tehti nii kooli juhtkonnale kui ka pidajale ettepanekuid kooli õppekeskkonna tänapäevastamise ja eelarveliste vahendite planeerimise kohta. Kooli õppekorralduse ning õppe- ja kasvatustegevuse alastes küsimustes pöörduiti sagedamini kooli juhtkonna poole. Kõikidest hoolekogu ettepanekutest realiseeriti 78% (joonis 5), juhtkonnale tehtud ettepanekutest realiseeriti 89% ja pidajale tehtud ettepanekutest 70% (joonised 6 ja 7).

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 6. Hoolekogu ettepanekud juhtkonnale.

Tihedam oli hoolekogu, kooli juhtkonna ja vallavalitsuse koostöö õpikeskkonna parendamiseks tehtud ettepanekute realiseerimisel. Koostöö tulemuslikkusele aitas sageli kaasa asjaolu, et koolijuht või hoolekogu esimees oli ka vallavolikogu liige või juhtis mõnda volikogu komisjoni.

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 7. Hoolekogu ettepanekud pidajale.

Kokkuvõte

- Enamikus koolidest olid õpilasmavalitsused olemas.
- Õpilasmavalitsuse esindajad osalesid õppenõukogu, hoolekogu ja juhtkonna koosolekutel.
- Suurem osa õpilasmavalitsuste ettepanekutest olid suunatud õppekeskkonna ning õppe- ja kasvatustegevuse kvaliteedi parendamisele.
- Kooli juhtkond arvestas õpilasestunde ettepanekutega ja realiseeris viiest ettepanekust neli.
- Hoolekogud tegid kooli juhtkondadele enim ettepanekuid õppe- ja kasvatustegevuse ja õppekeskkonna parendamiseks, koolide pidajatele aga eelarve ja majandamise küsimustes.
- Kooli hoolekogud eiravad sageli õigusaktiga sätestatud tegutsemise korda (vt ülevaade õigusaktide täitmisest p 3).

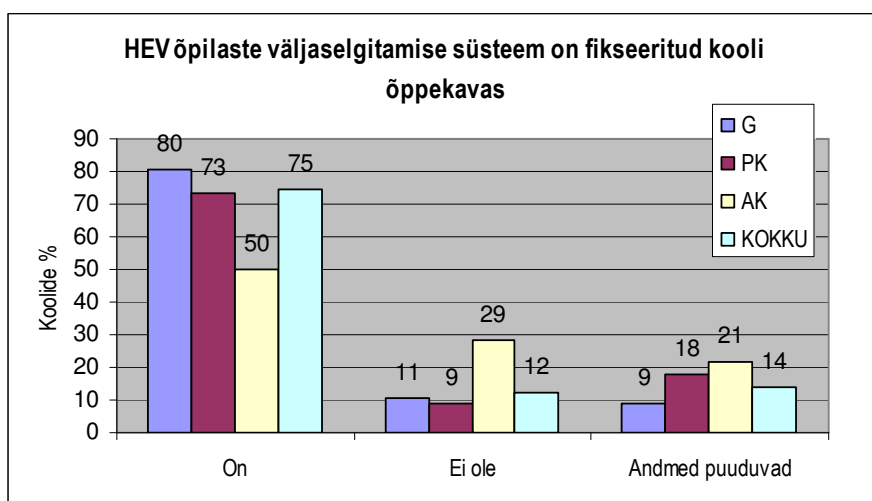
Õpilaste individuaalse arengu toetamine

Õpilaste individuaalse arengu toetamise teemaga seoses koguti 2004/2005. õppeaastal riikliku järelevalve käigus järgmist informatsiooni:

- õpilaste erivajaduste märkamine ja tugisüsteemide rakendamine;
- koolikohustuse täitmise tagamine;
- õpilaste huvide ja arengu toetamine (valikainete õppimise ning huviringide võimalused, süsteemne kutsesuunitlus);
- pedagoogide ettevalmistus tööks hariduslike erivajadustega õpilastega;
- pedagoogide motiveerimine.

Õpilaste erivajaduste märkamine ja tugisüsteemide rakendamine

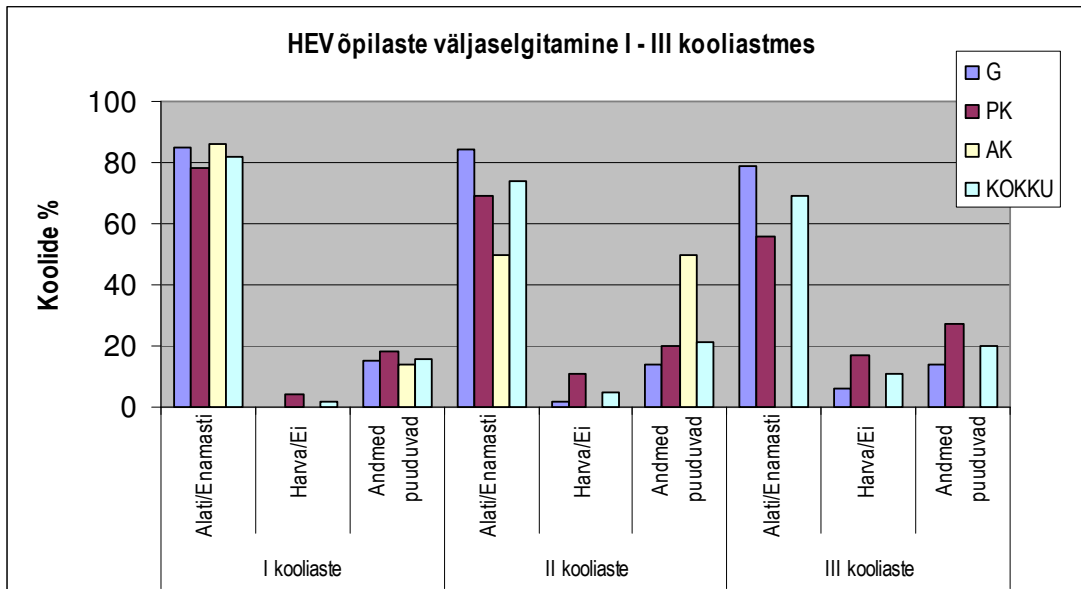
Järelevalve tulemustest selgus, et ligikaudu 80%-s gümnaasiumidest (56-st), 73%-s põhikoolidest (45-st) ja 50%-s algkoolidest (14-st) on hariduslike erivajadustega õpilaste (edaspidi HEV) väljaselgitamise süsteem välja töötatud ja kooli õppekavas fikseeritud (joonis 8). Joonisel on kasutatud järgmisi lühendeid: G – põhikool ja gümnaasium, mis tegutsevad ühe asutusena ning gümnaasium; PK – põhikool; AK – algkool ja lasteaed-alkool.

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 8. HEV õpilaste väljaselgitamise süsteem on fikseeritud kooli õppekavas.

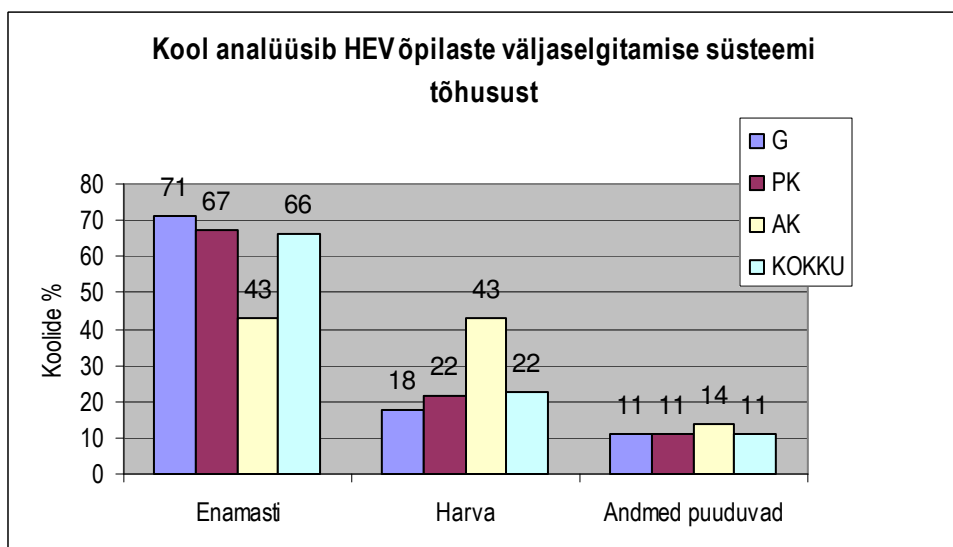
Joonisel 9 on näidatud HEV õpilaste väljaselgitamine I, II ja III kooliastmes. Järelevalve tulemustest selgus, et gümnaasiumides selgitatakse HEV õpilased I kooliastmes välja ~85%-s, II kooliastmes ~84%-s ja III kooliastmes ~79%-s koolidest. Põhikoolide puhul on vastavad näitajad ~78%, ~69% ja ~56% ning algkoolide puhul I kooliastmes ~86% ja II kooliastmes ~50%. II kooliastme näitaja algkoolide osas võib olla suhteliselt madal seetõttu, et osades algkoolides ei ole II kooliastet.

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 9. HEV õpilaste väljaselgitamine I – III kooliastmes.

Järelevalve tulemustest selgus, et ~66% koolidest analüüsib HEV õpilaste väljaselgitamise süsteemi tõhusust ja teeb vajadusel selles süsteemis muudatusi ning ~22% koolidest teeb seda harva (joonis 10). Ülejäänud koolide kohta informatsioon puudub.

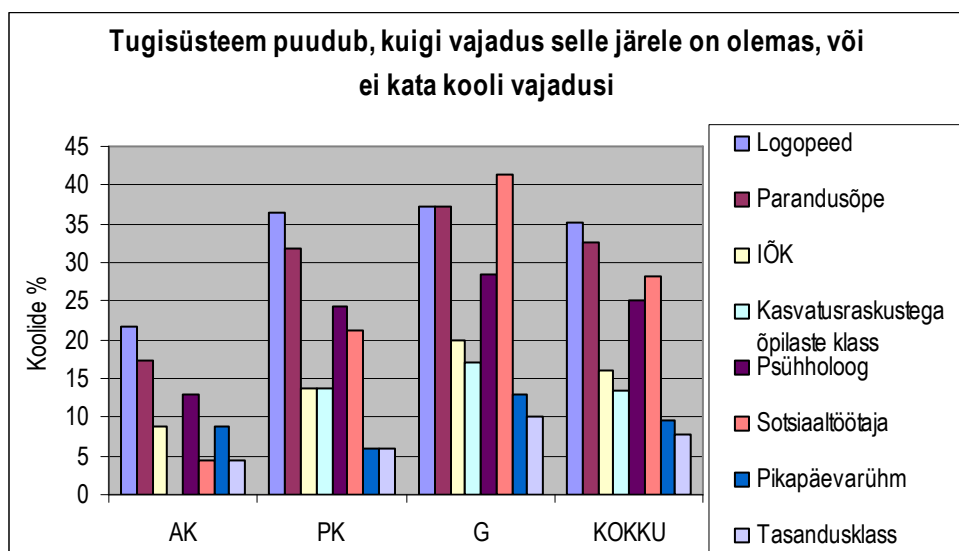
Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 10. Kool analüüsib HEV õpilaste väljaselgitamise süsteemi tõhusust.

Varasemate aastate riikliku järelevalve tulemuste põhjal (ülevaade klassikursuse kordamisest, nõustamiskomisjonide tööst) võib järeldada, et sageli ei selgitata õpilaste hariduslikke erivajadusi välja õigeaegselt ega sekkuta koheselt. 18 kooli puhul on järelevalve läbiviijad nimetanud HEV õpilaste väljaselgitamist parendamist vajavaks valdkonnaks.

Kuna praegu kehtivas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses ei ole selgelt sõnastatud, mis on hariduslik erivajadus, siis võib olla, et koolid mõistavad hariduslikku erivajadust erinevalt ning võtavad arvesse eelkõige puude (meditsiinilise diagnoosi) olemasolu. Seetõttu võivad õpiraskustega ja andekad õpilased jääda vajaliku tähelepanu ja toetuseta. Kool on haridusasutus ja seetõttu peaks õpilasele vajaliku toe pakkumisel aluseks olema pedagoogiline lähenemine, mitte meditsiiniline diagnoos.

Järelevalve käigus selgitati välja, kuivõrd rakendatakse koolides õpilaste toetamiseks erinevaid tugisüsteeme. Joonis 11 kajastab protsentuaalselt koole, kus tugisüsteem puudub, kuigi vajadus selle järele on olemas, või ei kata kooli vajadusi. Joonis toetub 13 maavalitsuse järelevalve läbiviijatelt laekunud informatsioonile kokku 23 algkooli ja lasteaed-alkooli, 66 põhikooli ning 70 gümnaasiumi kohta.

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 11. Tugisüsteem puudub, kuigi vajadus selle järele on olemas, või ei kata kooli vajadusi.

Väljatoodud kaheksast tugisüsteemist kolm (logopeed, psühholoog, sotsiaaltöötaja) eeldavad, et õppeasutuses on olemas vastav erialaspetsialist, ning kaks (parandusõpe, tasandusklass) nõuavad eripedagoogi olemasolu või õpetajalt spetsiaalsete kursuste läbimist. Järelevalve läbiviijad on välja selgitanud, et tugisüsteemide rakendamisel, eriti maapiirkondades, on väga sageli probleemiks spetsialistide puudumine, mida tõestavad ka joonisel 11 toodud andmed. Näiteks logopeedilise teenuse järele on suurem vajadus või puudub logopeed üldse 22%-s algkoolidest, 36%-s põhikoolidest ja 37%-s gümnaasiumidest. Parandusõppe vajadus on suurem või puudub see tugisüsteem 32%-s põhikoolidest ja 37%-s gümnaasiumidest. Sotsiaaltöötaja järele on vajadus 21%-s põhikoolidest ja 41%-s gümnaasiumidest.

Järelevalve läbiviijad on teinud kindlaks, et individuaalseid õppekavasid (edaspidi IÕK) on koostatud õpilastele nii kogu õppekava ulatuses kui ka üksikutes ainetes. Peamised IÕK koostamise põhjused on järgmised: vajadus rakendada tavakoolis lihtsustatud õppekava, õpiraskused, terviseprobleemid, sh eriarsti ettekirjutus, käitumisprobleemid, pikaajaliste puudujate õppetööle naasmine. IÕK on koostatud ka uusimmigrantidele ja välismaalt Eestisse tagasi tulnud õpilastele. Samas on järelevalve läbiviijad tähele pannud, et õpilastele, kel on õpiraskused 1–2 õppeaines, koostatakse IÕK suhteliselt harva.

2003/2004. õppeaasta riikliku järelevalve kokkuvõttes on välja toodud andmed tugisüsteemide rakendumise kohta koolides. Kahe aasta andmeid kõrvutades selgub, et 2004/2005. õppeaastal on enamiku tugisüsteemide puhul lisandunud neid koole, kus tugisüsteem puudub, kuigi vajadus selle järele on olemas, või ei kata tugisüsteem kooli vajadusi.

Käesolevast õppeaastast on rakendunud uus õpilaste hindamise ja järgmisse klassi üleviimise kord (haridus- ja teadusministri 10.08.2005. a määrus nr 24 „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord“). Nimetatud määruse paragrahvi 8 lõike 5 järgi on kool kohustatud õpilasele, kelle veerandihinne on «puudulik» või «nõrk», kellele on antud samaväärne sõnaline hinnang või on jäetud hinne välja panemata, koostama selles õppeaines individuaalse õppekava või määrama mõne muu tugisüsteemi (nt logopeediline abi, parandusõpe jm) vastavalt kooli õppekavas sätestatud, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused. Eespool toodud ülevaade õppeasutustes rakendatavatest tugisüsteemidest näitab, et paljudel koolidel ei ole võimalik vajalikke tugisüsteeme õpilaste toetamiseks rakendada, sest neil puuduvad vastava ala spetsialistid.

Tugisüsteemide rakendamist mõjutavad mitmed asjaolud nagu koolide rahastamine, spetsialistide olemasolu, õpetajate töökoormus. Kuna praegu toimiv logopeedide palgasüsteem ja riiklik koolitustellimus ei suuda koolidele vajalikke spetsialiste tagada, on vaja muudatusi, mis aitavad olukorda lahendada.

Ettepanekud Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonnale:

- sätestada põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses haridusliku erivajaduse mõiste;
- vaadata üle koolide rahastamissüsteem, et koolidele oleksid tagatud suuremad ja paindlikumad võimalused vajalikke tugisüsteeme rakendada;
- kaaluda logopeedide palgavahenditeks raha eraldamist riigieelarvest.

Ettepanek Haridus- ja Teadusministeeriumi kõrghariduse osakonnale:

- hinnata eripedagoogide, logopeedide, koolipsühholoogide vajadust haridusasutustes ja vajadusel suurendada riiklikku koolitustellimust nende spetsialistide ettevalmistamiseks.

Ettepanek koolide pidajatele:

- tagada hariduslike erivajadustega õpilaste toetamiseks vajalike ametikohtade ja ressursside olemasolu koolis.

Koolikohustuse täitmise tagamine

Möödunud õppeaasta järelevalve tulemustest selgus, et ~97%-s koolidest peetakse õpilaste puudumiste üle arvestust, toimub vanemate teavitamine ja rakendatakse meetmeid puudumiste vähendamiseks. Koolid teevad koostööd lastevanematega, kohaliku omavalitsusega, arendatakse võrgustikutööd noorsoopolitsei ja alaealiste komisjoniga. Koolisesteks meetmeteks on enamasti vestlused õpilasega, lapsevanemaga, võimalusel kaasatakse sotsiaaltöötaja ja psühholoog. Järelevalve tulemustest selgus, et koolides tegeldakse rohkem tagajärgede likvideerimisega, sageli rakendatakse karistava iseloomuga meetmeid (nt laituste süsteem, direktori käskkirjad põhjuseta puudumiste pärast), ennetavaid ja õpilasi positiivselt motiveerivaid meetmeid kasutatakse vähem. Õpilaste puudumisi võivad põhjustada erinevad asjaolud. Mitte alati ei selgita koolid välja nn põhjuseta puudumiste tegelikke põhjusi ja seetõttu ei pruugi rakendatud meetmed ka tulemusi anda. Järelevalve läbiviijate hinnangul saavutavad paremaid tulemusi koolid, kus valdav on õpilasekeskne lähenemine, õpilastel on kõrge õpimotivatsioon ja kool teeb selle säilitamiseks tõhusalt tööd.

Pärnu maavalitsuse järelevalve läbiviijad on toonud positiivsena välja koolide rakendatud meetmed õpilaste põhjuseta puudumiste vähendamiseks (kasvatusraskustega õpilaste klassid, erinevad projektid nende klasside õpilastele, suvised õpilasmalevarühmad probleemsetele õpilastele, arenguvestlused, õpilepingute sõlmimine jms), mis on vähendanud pikaajaliste põhjuseta puudumiste osakaalu ning põhikoolist väljalangevust maakonnas tervikuna.

Koolijuhtide arvates ei ole koolidel piisavalt mõjutusvahendeid, et tagada õpilaste kooliskäimine. Samuti pole võimalik panna lastevanemaid lapse koolikohustuse täitmise eest vastutama. Töö koolist puudujatega on muutunud peamiselt kooli probleemiks.

Ettepanek Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonnale:

- sätestada seaduses, mis on koolikohustuse täitmine;
- sätestada seaduses lapsevanema vastutus lapse kooliskäimise eest;
- konkretiseerida seaduses koolide ja omavalitsuste tegevused õpilaste õppetöös osalemise tagamiseks.

Ettepanek koolide direktoritele ja pidajatele:

- luua koostöövõrgustikke õpilaste koolikohustuse täitmise tagamiseks.

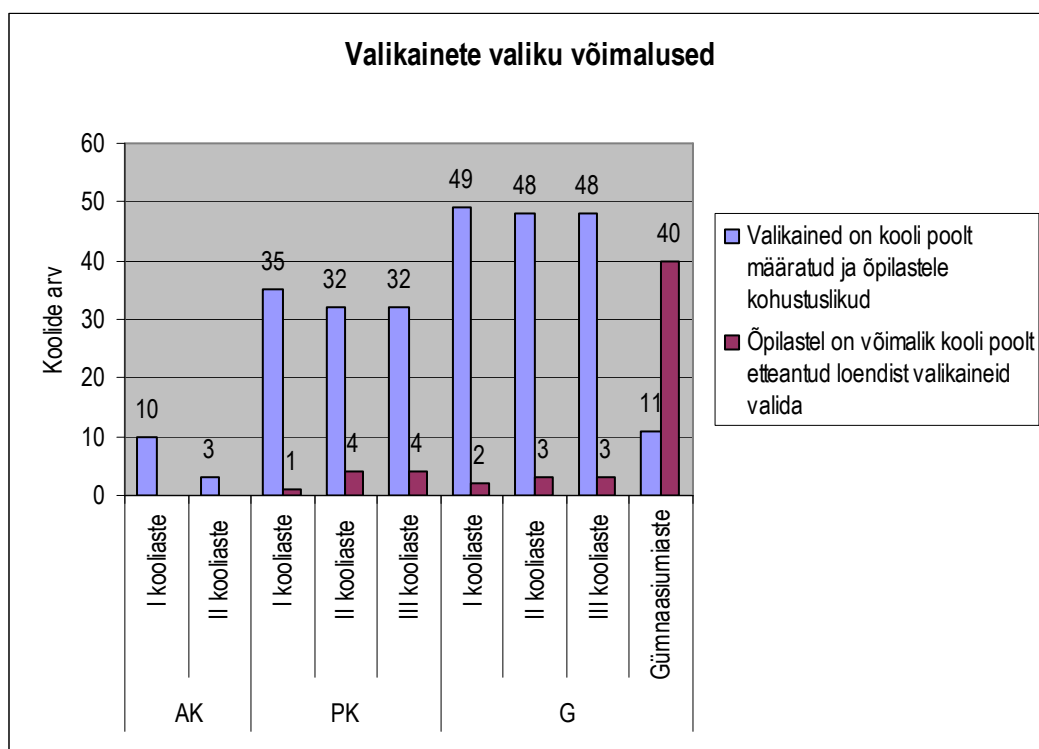
Õpilaste huvide ja arengu toetamine

Põhikooli ja gümnaasiumi õppeained jagunevad kohustuslikeks ja valikõppeaineteks. Kool kujundab oma õppesuuna valikainete valikkursuste ja mõne õppeaine süvaõppe kaudu, arvestades oma võimalusi ja õpilaste soove. Kooliõppekava üldosas sätestatakse valikainete (valikkursuste) loendid ja valimise põhimõtted.

Valikainete õpetamiseks on riikliku õppekava kohaselt ette nähtud eesti õppekeelega kooli I kooliastmes 7 tundi, II kooliastmes 10 tundi ning III kooliastmes 7 tundi, muu õppekeelega koolides vastavalt 4, 7 ja 4 tundi. Gümnaasiumiastmes on minimaalse lubatud 32-tunnise nädalakoormuse korral võimalik õpetada 24 valikkursust.

Maavalitsuste riikliku järelevalve kokkuvõtetest selgus, et valdavalt olid valikained kooli määratud ja õpilastele kohustuslikud (I kooliastmes 96%-s, II kooliastmes 92%-s ja III kooliastmes 91%-s koolidest). Valikaineteks ettenähtud tundide arvelt õpetati riikliku õppekava kohustuslikke õppeaineid (joonis 12).

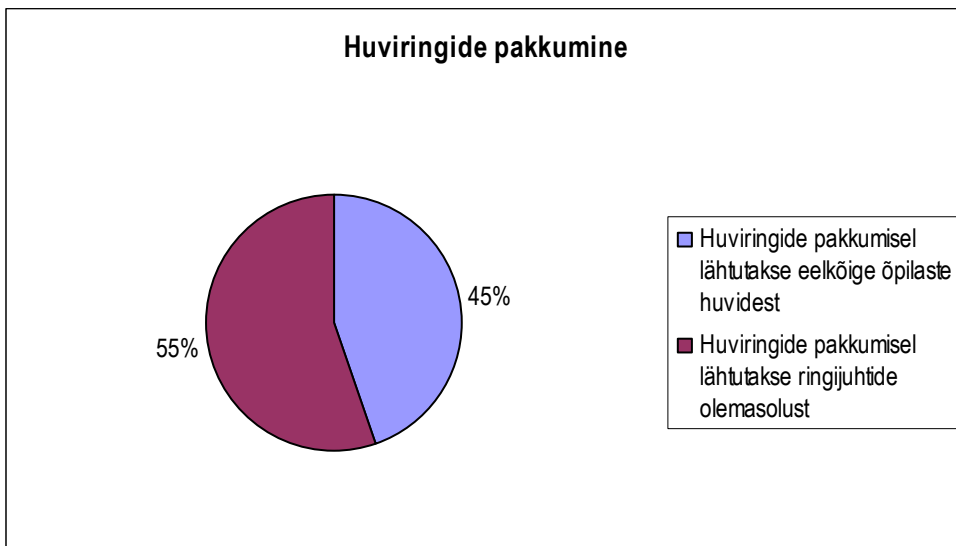
Gümnaasiumiastmes oli õpilastel võimalik kooli pakutud valikkursuste loendist valikkursusi valida 78%-s gümnaasiumidest, 22%-s gümnaasiumidest olid valikkursused kooli määratud ja õpilastele kohustuslikud.

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 12. Valikainete valiku võimalused.

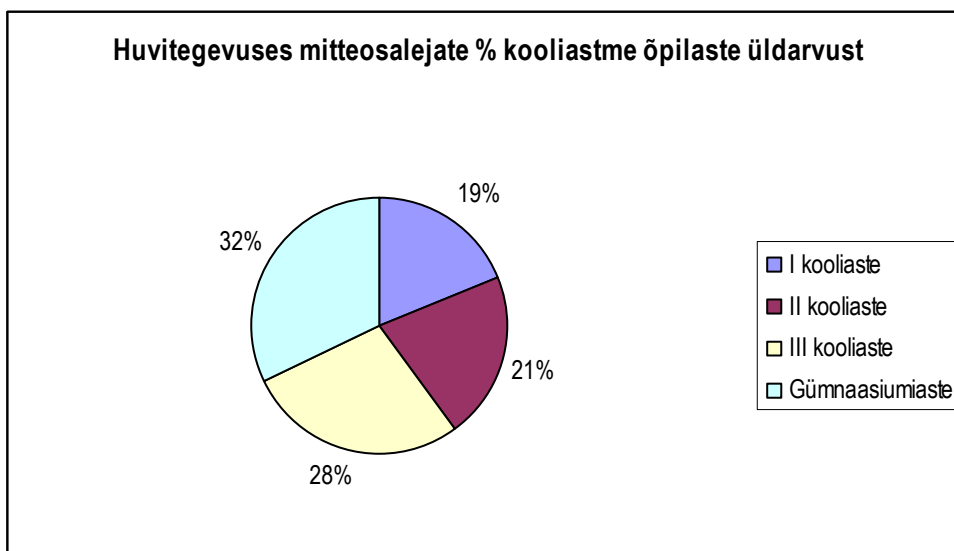
Huviringide pakkumisel lähtuti 55%-s koolidest ringijuhendajate olemasolust, õpilaste huvidest lähtuti 45%-s koolidest (joonis 13). Huviringide pakkumisel teeb õpilaste huvidega arvestamise keeruliseks see, et koolis puuduvad vajalikud juhendajad ning neid ei õnnestu leida ka väljastpoolt kooli.

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 13. Huviringide pakkumine.

Nooremas kooliastmes, kus õpilased oma huvide määratlemisel alles esimesi samme teevad, osaletakse väga erinevates kooli huviringides (nt laulukoor, rahvatants). Lõplikud valikud ja eelistused kujunevad välja vanemas koolieas ja siis osaletakse võimaluse korral juba väljaspool kooli linnade ja maakonnakeskuste huvialakoolide ja huvikeskuste töös. Kooli huviringides osalemine väheneb III kooliastmes ja gümnaasiumiastmes oluliselt (joonis 14).

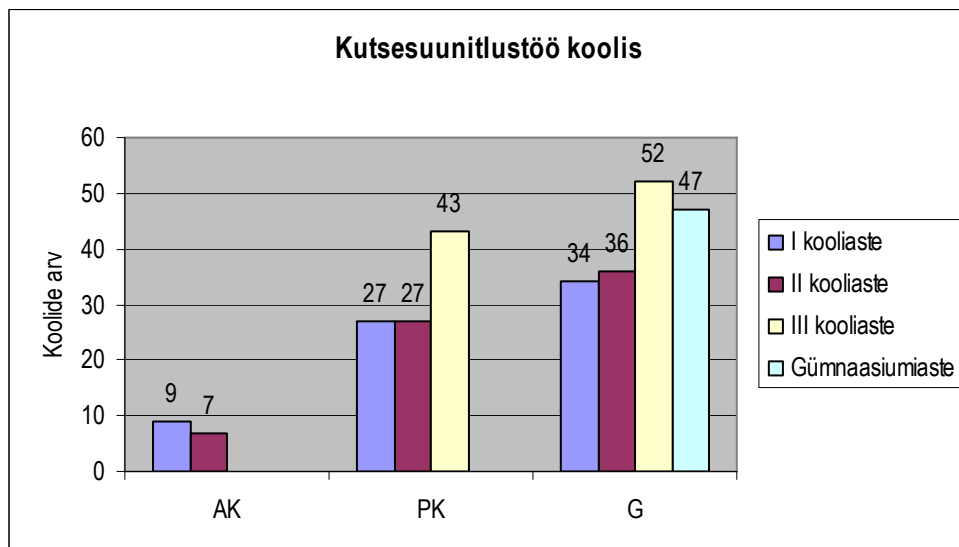

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 14. Huvitegevuses mitteosalejate % kooliastme õpilaste üldarvust.

Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava üks kohustuslikke läbivaid teemasid on tööalane karjäär ja selle kujundamine. Läbivate teemade õpetamisega toetatakse õpilaste pädevuste kujundamist valdkondades, millel on kokkupuutepunkte paljude õppeainetega. Kutsesuunitlustöö eesmärk koolis on aidata õpilastel omandada teadmisi iseendast, töömaailmast, elukutsetest ja õppimisvõimalustest ning kujundada hoiakuid ja

toimetulekuoskusi, mis soodustavad kaasaegsesse töömaailma sisenemist, karjääriotsuste tegemist ning eneseteostust.

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 15. Kutsesuunitlustöö koolis.

Kutsesuunitlustöö kohta esitati järelevalve kokkuvõtetes andmed 15 algkooli, 54 põhikooli ja 58 gümnaasiumi kohta. I kooliastmes toimus süsteemne kutsesuunitlustöö 60%-s algkoolidest, 54%-s põhikoolidest ja 58%-s gümnaasiumidest; II kooliastmes 47%-s algkoolidest, 50%-s põhikoolidest ja 62%-s gümnaasiumidest; III kooliastmes 80%-s põhikoolidest ja 90%-s gümnaasiumidest. Gümnaasiumiastmes toimus süsteemne kutsesuunitlustöö 81%-s gümnaasiumidest (joonis 15). Töö ja elukutsete seostest arusaama kujundamiseks tutvustati I ja II kooliastmes õpilastele erinevaid elukutseid ja ameteid ning korraldati õppekäike ja ekskursioone kodukoha ettevõtetesse. Et valmistada õpilasi ette karjääriotsuste tegemiseks III kooliastme lõpus, anti selles kooliastmes õpilastele teadmisi oma võimete, huvide, isiksuseomaduste, väärtushinnangute ja oskuste realistlikuks hindamiseks. Gümnaasiumiastmes kasutati õpilaste karjääriotsuste tegemise toetamiseks sagedamini spetsialistide — karjäärinõustajate ja psühholoogide abi.

Kokkuvõte

- ~75%-s koolidest on HEV õpilaste väljaselgitamise süsteem välja töötatud ja kooli õppekavas fikseeritud.
- Sageli ei märgata õpilaste hariduslikke erivajadusi õigeaegselt ega sekkuda kohe.
- Paljud koolid ei saa pakkuda igalaadi toetust, mida õpilased vajavad, sest puuduvad vastava eriala spetsialistid (logopeed, sotsiaalpedagoog, psühholoog).
- Koolid peavad õpilaste puudumiste üle arvestust ja rakendavad meetmeid puudumiste vähendamiseks, kahjuks ei anna rakendatud meetmed sageli tulemusi ja õpilaste puudumine on jätkuvalt koolides suur probleem.
- I–III kooliastmes on valikained enamasti kooli määratud, gümnaasiumiastmes on koole, kus õpilased valikaineid valida saavad, veidi enam.
- Valikainete arvelt õpetati valdavalt riikliku õppekava kohustuslikke õppeaineid, mis võib olla põhjustatud ainekavade suurest mahust.

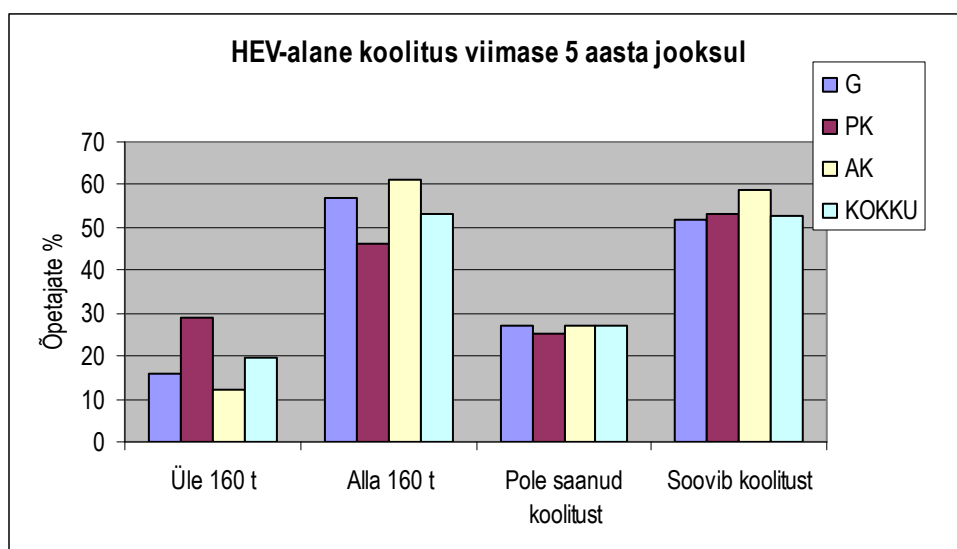
- Huviringide pakkumisel lähtuvad koolid ringijuhtide olemasolust, võimalusel arvestatakse ka õpilaste soove.
- Kutsesuunitlustöö on kaalukaim III kooliastmes.

Ettepanek koolide direktoritele:

- õpilaste huvide ja arengu toetamiseks anda õpilastele rohkem vaba valiku võimalusi;
- pöörata kõikides kooliastmetes rohkem tähelepanu õpilaste tööalase karjääri kujundamisele.

Pedagoogide ettevalmistus tööks HEV õpilastega

Järelevalve käigus koguti koolidelt andmeid selle kohta, kui palju on õpetajad viimase viie aasta jooksul saanud HEV-alast koolitust (joonis 16).

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 16. HEV-alane koolitus viimase 5 aasta jooksul.

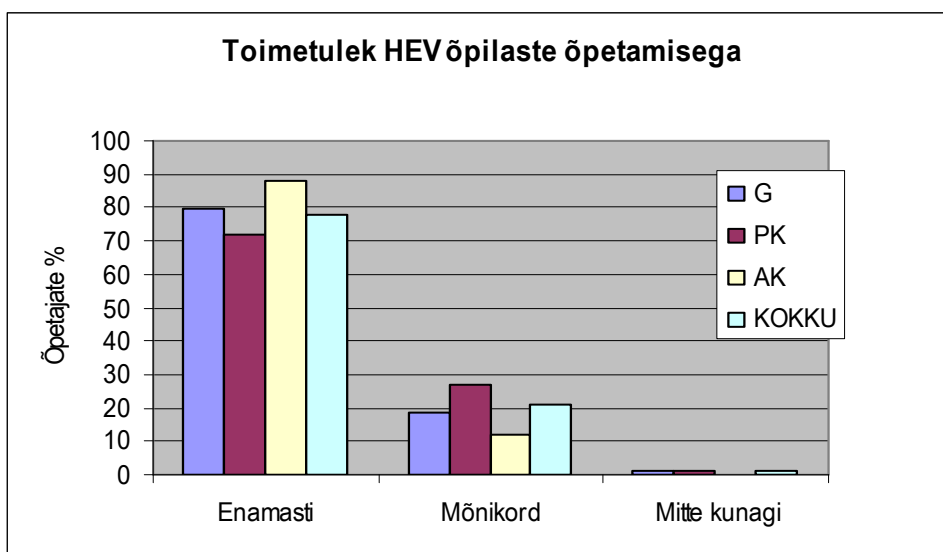
Jooniselt on näha, et ~20% 1597-st õpetajast on viimase viie aasta jooksul saanud HEV-alast koolitust üle 160 tunni, ~52% alla 160 tunni ja ~28% ei ole vastavat koolitust üldse saanud. Samas sooviks vastavat koolitust ~52% õpetajatest.

Koolijuhtidelt ja õpetajatelt küsiti arvamusi koolituste korralduse ja kvaliteedi kohta. Alljärgnev koondab peamist maakondlikest kokkuvõtetest.

- Koolitused on liiga teoreetilised ja üldised (kõige sagedamini nimetatud väide). Koolitustel saadud teadmised ei toimi igapäevases koolielus. Õpetajad soovivad konkreetseid näpunäiteid, juhtnööre, mida on võimalik igapäevases koolielus rakendada.
- Kõrgelt hinnatakse praktikute läbiviidud koolitusi (HEA ALGUSE, Tartu Õpiabi- ja Nõustamiskeskuse koolitused. Positiivselt hinnati ka TÜ ja TLÜ koolitusi).
- Vene õppekeelega koolide õpetajate eesti keele oskus ei ole nii heal tasemel, et koolituse sisu täielikult mõistetav oleks. Vene õppekeelega koolid vajavad rohkem venekeelseid koolitusi.

- Koolitused toimuvad enamasti koolitöö ajal. Enamik õpetajaid töötab suure koormusega ning asendaja leidmine on raske. Soovitakse koolitusi koolivaheaegadel.
- Rohkem positiivsete praktiliste kogemuste levitamist (videofilmid, näidistunnid, CD jms).
- Koolitusraha ei piisa kõikide õpetajate koolitamiseks. Näiteks psühholoogia alased koolitused on väga kallid, mistõttu väikese kooli õpetajate võimalused koolitustel osaleda on piiratud.

Järelevalve käigus küsitleti õpetajaid, kuivõrd nad enda arvates HEV õpilaste õpetamisega toime tulevad (joonis 17). Algkooliõpetajatest tuleb enda arvates HEV õpilaste õpetamisega toime ~82% (69-st õpetajast), põhikooli õpetajatest 70% (495-st õpetajast) ja gümnaasiumide õpetajatest 78% (1033-st õpetajast). Õpetajaid, kes enda arvates HEV õpilaste õpetamisega toime ei tule, on väga vähe (1,4% 1597-st õpetajast).

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 17. Toimetulek HEV õpilaste õpetamisega.

Järelevalve läbiviijad küsitlesid koolijuhte ja õpetajaid, et selgitada välja võimalikud põhjused, miks hariduslike erivajadustega õpilaste õpetamisega toime ei tulla. Allpool on toodud kokkuvõte vastustest.

PEREKONNA VÄHENE TOETUS

- On lapsi, kelle kodus on tõsised sotsiaalsed probleemid. Kodused pinged tulevad kooli kaasa, mille tõttu õpilastel kaob õpihuvi. Vanemad ei toeta küllalt oma lapsi. Lastevanemate ja kooli vahel on vähe koostööd.

ÕPILASTE KÄITUMISPROBLEEMID

- Käitumisprobleemidega õpilaste osakaal on järjest kasvanud, õpetajad ei tule nendega toime. Murdealistel õpilastel on sageli negatiivne suhtumine õppimisse.

SUUR ABIVAJAJATE HULK

- Individuaalne lähenemine nõuab palju aega ning individuaalset lähenemist vajavate õpilaste arv on suur. Suures klassis suudab õpetaja IÕK järgi õpetada ühte-kahte õpilast, realselt abivajajaid on sageli rohkem.

ÕPPEKAVA MAHT

- Õppekava on mahukas, seetõttu ei jää iga abivajajani jõudmiseks aega. Õpetajad on oma töös orienteeritud õppekava täitmisele ja üle keskmise tulemustele.

ÕPETAJATE ETTEVALMISTUS JA KOGEMUS

- Kõrgkoolis on ettevalmistus HEV õpilastega toimetulekuks kesine.
- Õpetajate vähesed teadmised pedagoogikast, psühholoogiast, arengupsühholoogiast.
- Õpetajatel napib erinevate meetodikate rakendamiseks teadmisi ja oskusi, mõnel juhul pole julgust IÕK-d rakendada. Paljude õpilaste puhul oleks vaja rakendada eripedagoogilisi võtteid ja meetodikat, mida õpetajad ei valda. Noortel õpetajatel puuduvad kogemused.

ÕPETAJATE ISIKSUSEOMADUSED

- Õpetajate mõtte- ja käitumismudelid on kohati jäigad, osa õpetajaid ei ole motiveeritud kõikide õpilastega töötama.

ÕPPEMATERJALID

- Õppematerjalide vähesus tööks HEV õpilastega.

SPETSIALISTIDE OLEMASOLU JA KOOSTÖÖ

- Hea ja tulemuslik töö HEV õpilastega eeldab spetsialistide (sotsiaalpedagoog, psühholoog) abi ning abiõpetaja rakendamist. Tugisüsteemide rakendamiseks on vaja riigi suuremat rahalist toetust.

Kahjuks oli koolijuhte ja õpetajaid, kes arvasid, et erivajadusega laps ei peaks kuuluma tavaklassi, vaid õppima erikoolis, ning et õpetaja suure põhikoormuse tõttu ei tohiks õpetajalt nõuda tasuta lisatööd.

Järelevalve läbiviijate arvates võivad põhjused, miks õpetajad hariduslike erivajadustega õpilaste õpetamisega toime ei tule, olla järgmised:

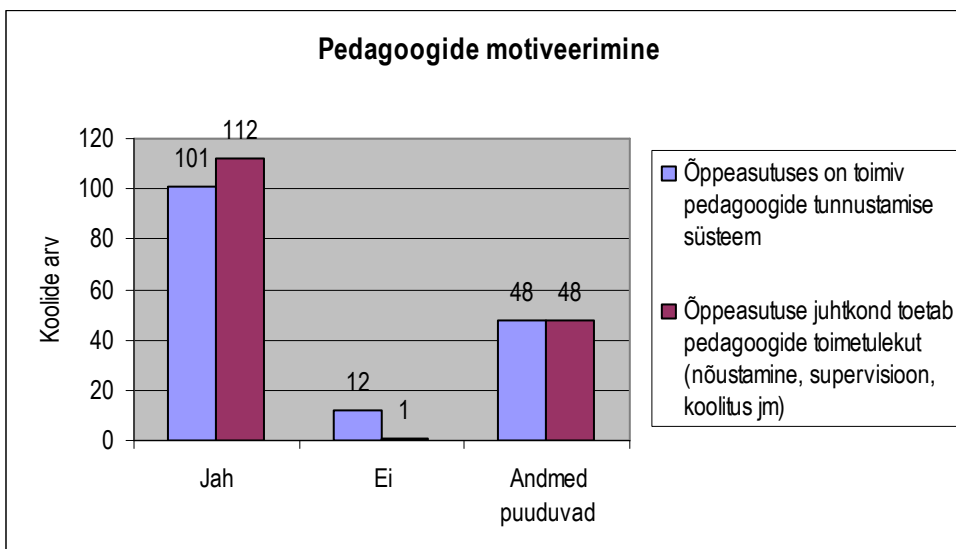
- õpetaja töö on orienteeritud tulemustele, mitte õpilase arengule;
- õpetajate töökoormus on sageli väga suur ja seetõttu ei jää individuaalseks lähenemiseks aega;
- tava- ja liitklassi tingimustes on lihtsustatud õppekava alusel õppivat õpilast ilma abiõpetajata raske õpetada, sest riiklike õppekavade tunnijaotusplaanid on erinevad;
- ajanappus, õpilaste vähene õpimotivatsioon ning õpiharjumuste puudumine raskendavad individuaalset lähenemist ja tööd suurtes klassides;
- õpetajad viivad sageli õppetunde läbi traditsioonilises vormis, mis ei võimalda aktiivselt kaasata kõiki õpilasi vastavalt nende võimetele;
- õpetajate vähesed teadmised pedagoogikast ja psühholoogiast (ei osata luua motiveerivat õpikeskkonda, vähe kasutatakse aktiivõppemeetodeid, tunni segajad diagnoositakse hüperaktiivseteks), mis eriti tugevasti ilmnevad II ja III kooliastmes;
- muuta koolis pikka aega töötanud õpetajate suhtumist õpilaste erivajadustesse on aeganõudev;
- sotsiaalsete probleemide mõju on koolis suur, mistõttu enamikus koolides peaks töötama sotsiaalpedagoog.

Järelevalve tulemustest selgus, et 88,5%-s vaadeldud 104 koolist on olemas toimiv koolisisene koostöövõrgustik õpilaste toetamiseks.

Koolidelt koguti informatsiooni, kuidas on kohalikud omavalitsused koole HEV õpilaste õpetamisel toetanud (nt rahaline abi, täiendav personal, ruumid ja õppevahendid). Ligikaudu 40% koolidest vastas, et nad on saanud kohalikult omavalitsuselt rahalist abi HEV õpilaste toetamiseks, ~16% koolidest on saanud abi täiendava personali töölevõtmiseks (nt abiõpetaja). Vajadust abiõpetaja järele on nimetanud paljud koolid.

Pedagoogide motiveerimine

63%-s koolidest (113 kooli) oli pedagoogide tunnustamise süsteem välja töötatud ning pedagoogide tunnustamisel võeti see aluseks, 7%-s koolidest oli süsteem alles väljatöötamisel või puudus (joonis 18). Enamikus koolides toimus pedagoogide tunnustamine kindlate traditsioonide ja põhimõtete alusel. Levinumaks motiveerimisviisiks oli lisatasude maksmine täiendavate tööülesannete täitmise eest ning õpilasvõistlustel ja olümpiaadidel edukalt esinenud õpilasi juhendanud ning riigieksamitel häid tulemusi saavutanud õpilaste õpetajate premeerimine. Sagedaseks oli ka käskkirjaga tunnustamine. Kokkuvõtetest selgus, et harvem tunnustati koolides õpetajaid, kes tegid tööd õpi- või kasvatusraskustega õpilastega. Sageli on koolid orienteeritud keskmisest kõrgematele tulemustele ning ka tunnustamissüsteem motiveerib õpetajaid töötama edukate õpilastega valdkondades, kus on üleriigiliselt mõõdetavad väljundid (üleriigilised olümpiaadid, konkursid ja võistlused).

Allikas: 2004/2005. õa maavalitsuste riikliku järelevalve aktid ja kokkuvõtted

Joonis 18. Pedagoogide motiveerimine.

Tunnustamise kõrval on oluline motivaator ka juhtkonna töönoustamine. Juhtkonna jaoks on töönoustamine töövahend, mille abil saab organisatsiooni tegevust tulemuslikumaks ja efektiivsemaks muuta. Töötajatel kasvab töönoustamise kaudu motivatsioon end arendada, tarve omandada nii tööalaseid kui ka sotsiaalseid oskusi ning soov ennast organisatsioonis enam panustada.

Järelevalve kokkuvõtetest selgus, et koolide juhtkonnad valdavalt toetavad õpetajaid tööalasel. Eelkõige võimaldatakse vajalikke koolitusi, nõustamist ning kindlustatakse õppevahenditega. Paljudes koolides viiakse läbi arenguveestlusi. Vene õppekeelega koolides on soovijatele korraldatud riigikeele kursusi. Võimalusel on klassidesse tööle rakendatud abiõpetajad ning määratud õpetajatele mentorid või juhendajad. Samuti pakutakse töötajatele sportimisvõimalusi kooli spordibaasides, harvemini ühiseid õppe- ning huvireise. Mittemotiveerimise peamiste põhjustena on välja toodud selle vähene tähtsustamine kooli juhtkonna ja pidaja poolt ning rahaliste vahendite vähesus või puudumine.

Kokkuvõte

- Küsitlusele vastanud 1597-st õpetajast ~20% on viimase viie aasta jooksul saanud HEV-alast koolitust üle 160 tunni, ~52% alla 160 tunni ja ~28% ei ole üldse saanud vastavat koolitust. HEV-alast koolitust soovib ~52% küsitlusele vastanud õpetajatest.
- Õpetajate arvates on koolitused liiga teoreetilised ja üldised. Õpetajad soovivad konkreetseid näpunäiteid, juhtnööre, mida on võimalik igapäevases koolielus rakendada. Et pakkuda õpetajatele tuge konkreetsete kooliprobleemide lahendamisel, on vajalik luua nõustamissüsteem.
- Suurem osa õpetajatest tulevad enda arvates enamasti HEV õpilaste õpetamisega toime.
- Õpetajate arvates on nende toimetulekut raskendavad tegurid järgmised: perekonna vähene tugi õpilastele, õpilaste käitumisprobleemid, suur abivajajate hulk, õpetajate puudulik ettevalmistus ja vähesed töökogemused, õpetajate isiksuseomadused, õppekava suur maht ja õppematerjalide vähesus, spetsialistide puudumine ja vähene koostöö koolis.
- Järelevalve läbiviijate arvates mõjutavad õpetajate toimetulekut suur töökoormus, väikesed pedagoogika- ja psühholoogiateadmised, abiõpetajate ja spetsialistide puudumine.
- Pedagoogide motiveerimise kõige levinumaks viisiks on lisatasude maksmine täiendavate tööülesannete täitmise eest ning õpilasvõistlustel ja olümpiaadidel edukalt esinenud õpilasi juhendanud ning riigieksamitel häid tulemusi saavutanud õpilaste õpetajate premeerimine.
- Järelevalve läbiviijate hinnangul vajavad õpetajad koolis enam märkamist ja moraalset toetust ning praktilise suunitlusega täienduskoolitust.

Ettepanek õpetajakoolituse ja täienduskoolitusega tegelevatele õppeasutustele:

- õpetajate ettevalmistuses ja täienduskoolituses pöörata suuremat tähelepanu hariduslike erivajadustega õpilastega toimetulekule ja individuaalse õppekava koostamisele.

Ettepanek Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonnale:

- töötada välja õpetajate nõustamissüsteem.

Ettepanek koolide pidajatele:

- tagada õpetajatele kvaliteetse nõustamisteenuse kättesaadavus.

Ettepanek koolide direktoritele:

- väärtustada õpetajate töö HEV õpilaste õpetamisel.

Kokkuvõte 2005. aasta riigieksamite tulemuste vaidlustamisest

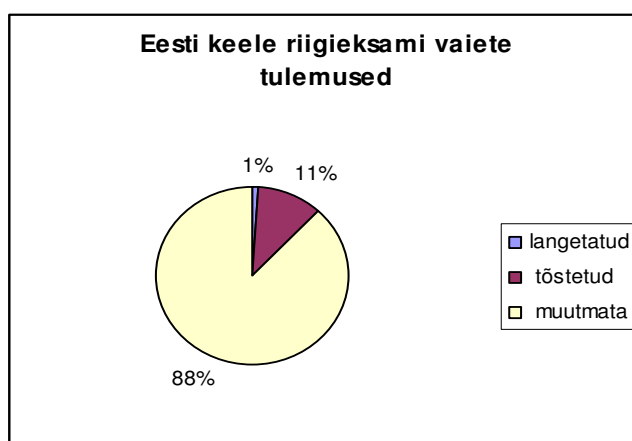
Riigieksameid korraldati üheksandat korda, algust tehti nendega aastal 1997. Seega ka riigieksamitulemuste vaidlustamine on toimunud üheksal aastal. Vaidlustajate küsimused annavad märku sellest, et ikka veel ei nõustata paljudes koolides õpilasi apelleerimise protseduuridest. Paljud küsimused on jäänud samaks, sest gümnaasiumilõpetajale on tulemuste vaidlustamine alati esmakordne. Ka paljud probleemid, mida oleme eelnevate aastate analüüsidest tõstatanud, ei ole lahendust leidnud.

Selle aasta analüüs koosneb põhiliselt statistilistest andmetest, lisatud on vaid üksikuid kommentaare.

Eesti keele kirjand

Eesti keele kirjandit kirjutas **10156*** eksaminandi (3,82% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Nendest **283**, s.o **2,8%** eksaminandidest (**3,9%** 2004. a ja **3,24%** 2003. a) ei olnud oma tulemusega rahul ja vaidlustasid selle.

Vaidlustatud tulemusi muudeti kokku **35** juhul, s.o **12,4%** vaietest (**12,19%** 2004. a ja **11,9%** 2003. a). Ülejäänud tulemused jättis komisjon muutmata. **32** eksamitöö hinnet tõsteti ja **kolme** hinnet langetati.

Joonis 1. Eesti keele riigieksami vaiete tulemused.

¹Kirjandi tulemust tõsteti **20** juhul **viie** hindepalli (100-palli süsteemis), **11** juhul **kümne** hindepalli ja **ühel** juhul **15** hindepalli võrra. Tulemuste tõstmisel olid ülekaalus samad neli-viis põhjendust, mis varasematelgi aastatel: sisu, mõttearendus, õigekiri, analüüsi oskus, teemaarendus.

Riigieksamitulemust langetati **kolmel** korral – **kahel** juhul **viie** hindepalli ning **ühel** juhul **kümne** hindepalli võrra. Ka tulemuse langetamiste põhjendused korduvad aastati: pinnapealne analüüs, pealiskaudne teemaarendus, nõrk sidusus teemaga, stiilivääratused ja faktivead.

Üha enam on neid juhtumeid, mil üldiselt eduka ning suure lugemusega gümnaasiumilõpetaja riigieksamikirjandi hinne ei ole talle ootuspärane seetõttu, et ta ei ole suutnud (või ei ole talle õpetatud) erinevaid osi ja mõtteid omavahel siduma. Kordame siinkohal veelkord üle, et riigieksamikirjandi hinde kujunemist on protseduuriliselt kirjeldatud haridusministri 23.01.2002. a määruse nr 18 "Õpitulemuste välishindamise põhimõtted, riigieksamitööde, põhikooli lõpueksamitööde ja üleriigiliste tasemetööde koostamise, hindamise ja tulemuste analüüsi alused" paragrahvis 15.

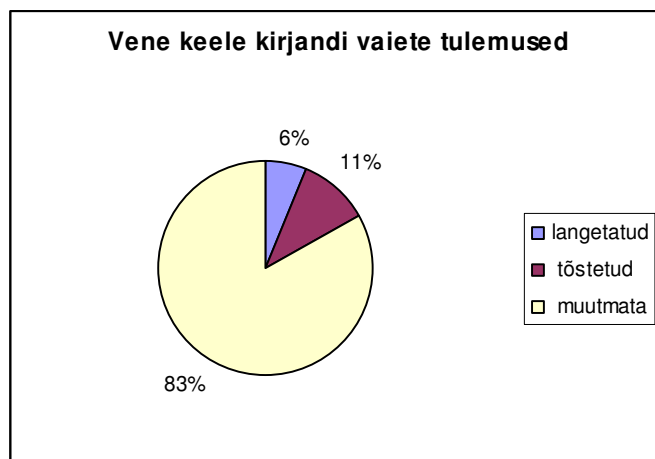
Üha enam saab kinnitust ka teadmine, et nii eesti keele kui ka vene keele riigieksami vorm vajab muutmist, subjektiivselt hinnatavale osale peab lisanduma ka objektiivselt hinnatav eksamiosa.

¹Arvulised näitajad eksamite sooritajate kohta pärinevad Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse koduleheküljelt.

Vene keele kirjand

Vene keele kirjandit kirjutas **3964** eksaminandi (3,18% võrra vähem avalduse esitanutest). Neist **116**, s.o **2,9%** eksaminandidest (**6,13%** 2004. a ja **2,8%** 2003. a) ei olnud saanud tulemusega rahul ja esitasid vaide.

Tulemust muudeti **20** juhul, s.o **17,2%** (**16,7%** 2004.a ja **9,57%** 2003.a) vaietest – **13** korral tulemust tõsteti ja **seitsmel** korral langetati. Ülejäänud tulemused jättis komisjon muutmata. Nii hindamiskomisjoni kui ka apellatsioonikomisjoni ekspertide tagasiside oli, et kirjandi kirjutamise oskus aasta-aastalt langeb.

Joonis 2. Vene keele kirjandi riigieksami vaiete tulemused.

Kümnel korral tõsteti tulemust **viie** punkti võrra (kahel eksaminandil võimaldas tulemuse tõstmise vajaliku hindepiirini jõuda), **ühel** korral **kümne** punkti võrra ning **kahel** korral **15** punkti võrra.

Tulemuse muutmata jätmise põhjuste hulgas oli esikohal õigekirjavigade rohkus.

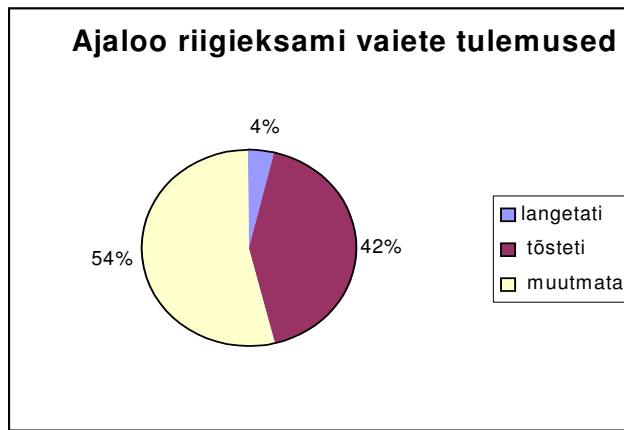
Eksamitulemust langetati **seitsmel** korral (vrdl eelmisel aastal **25** korral), nendest **kolmel** juhul **kümne** punkti ja **neljal** juhul **15** punkti võrra.

Esimest korda oli vähenenud lisatud tõenduste hulk oma eelnevate ainealaste saavutuste kohta. Varasematel aastatel oleme selgitanud, et riigieksam mõõdab oskusi, mis eksaminandil antud hetkel on, ega sõltu muudest teguritest.

Ajaloo riigieksam

Ajaloo riigieksamit sooritasid **2872** eksaminandi (6,82% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Nendest **74**, s.o **2,6%** eksaminandidest (**4%** 2004. a ja **3,23%** 2003. a) ei olnud tulemusega rahul ja esitasid vaide.

31 eksamitöö puhul rahuldati vaie vaidlustaja kasuks, s.t, eksamitulemust tõsteti (**11** juhul **ühe** hindepalli, **13** juhul **kahe**, **neljal** juhul **kolme**, **ühel** juhul **viie**, **ühel** juhul **ühiksa** ning **ühel** juhul **12** hindepalli võrra). Üheksal juhul aitas hindeparandus eksami positiivselt sooritatuks lugeda. **Kolm** oma tulemuse vaidlustanud eksaminandi aga pidid leppima langetatud lõpptulemusega (**ühel** juhul **ühe** hindepalli, **ühel** juhul **kahe**, **ühel** juhul **kolme** hindepalli võrra). Ülejäänud **40** eksamitöö tulemus otsustasid apellatsioonikomisjoni eksperdid muutmata jätta.

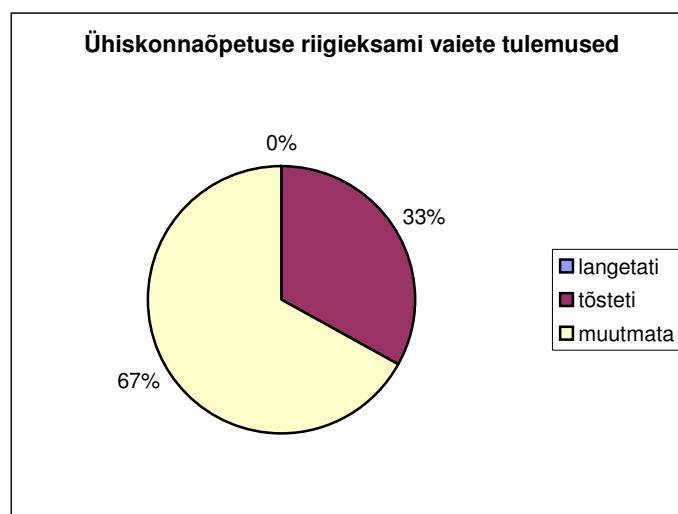
Joonis 3. Ajaloo riigieksami vaiete tulemused.

Nagu ka varasematel aastatel, põhjustasid ajaloo riigieksamitööde hindemuutusi subjektiivselt hinnatavad eksamiosad: arutlust nõudvad küsimused, allikatele antud hinnangud ja põhjendused ning faktiteadmistel põhinevad ülesanded, mis eeldasid põhjendamist.

Ühiskonnaõpetuse riigieksam

Ühiskonnaõpetuse riigieksami sooritajaid oli **3767**, eelmisel aastal **3031** (eksamile jäi ilmumata 3,61% registreerunutest). Neist **21**, s.o **0,6%** eksaminandidest (**0,5%** 2004. a ja **0,76%** 2003. a) ei olnud tulemusega rahul ja esitasid vaide.

Vaidlustatud tulemusi muudeti kokku **seitsmel** juhul, s.o **33,3%**. Ülejäänud tulemused jättis komisjoni muutmata. **Seitsme** eksamitöö hinnet tõsteti (**neljal** juhul **ühe**, **ühel** juhul **kahe**, **ühel** juhul **kolme** ja **ühel** juhul **viie** hindepalli võrra) ning ühelgi juhul hinnet ei langetatud. Kahel juhul aitas hindeparandus eksami positiivselt sooritatuks lugeda.

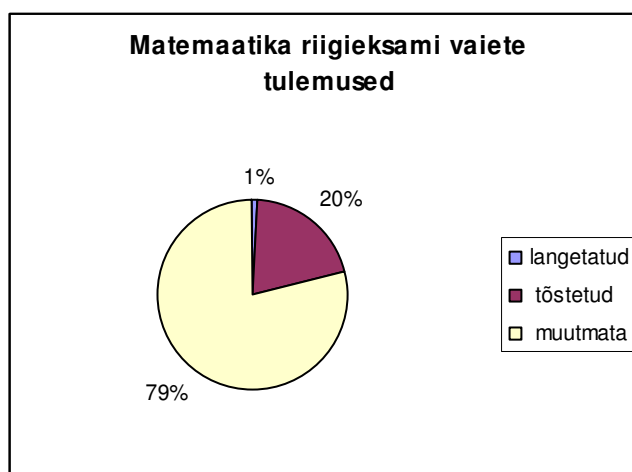

Joonis 4. Ühiskonnaõpetuse riigieksami vaiete tulemused.

Matemaatika riigieksam

Matemaatika riigieksami sooritasid **7567** eksaminandi (8,35% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Neist **95**, s.o **1,3%** eksaminandidest (**2,02%** 2004. a ja **1,99%** 2003. a) ei rahuldunud oma tulemusega ja vaidlustasid selle.

Vaidlustatud tulemust muudeti **20** juhul – **19** juhul tulemust tõsteti (nende seas **12** korral **ühe** hindepalli, **neljal** korral **kahe** hindepalli, **ühel** korral **kolme** hindepalli, **ühel** korral **kuue** hindepalli ja **ühel** korral **kümne** hindepalli võrra; tulemuse tõstmine võimaldas **16** eksaminandil matemaatika riigieksam positiivselt sooritatuks lugeda) ja **ühel** juhul seda langetati (**ühe** hindepalli võrra). Ülejäänud tulemused jäeti muutmata.

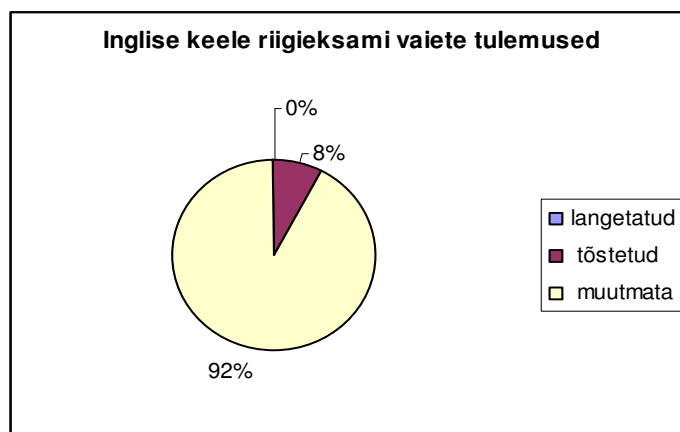

Joonis 5. Matemaatika riigieksami vaiete tulemused.

Inglise keele riigieksam

Inglise keele riigieksami sooritasid **9808** eksaminandi (4,01% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Oma tulemust soovisid vaidlustada neist **13**, s.o **0,13%** (**0,34%** 2004. a ja **0,91%** 2003. a).

Vaiete lahendamisel muudeti tulemust **ühe** eksamitöö puhul – antud juhul hinnet tõsteti **kaheksa** hindepalli võrra – ja **12** vaidlustatud eksamitulemust jäeti muutmata.

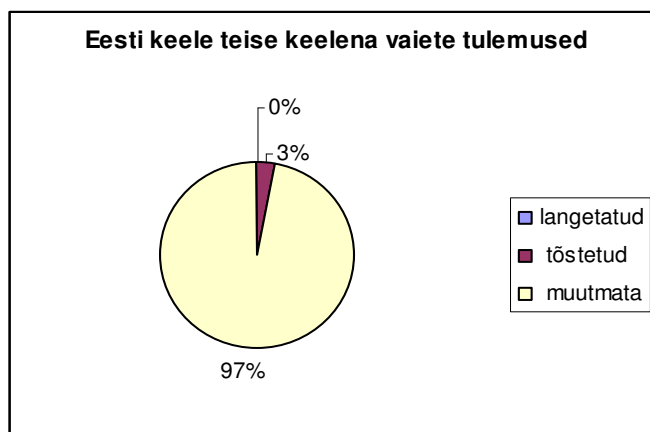

Joonis 6. Inglise keele riigieksami vaiete tulemused.

Eesti keele teise keelena riigieksam

Eesti keele teise keelena riigieksam on kohustuslik kõikidele vene õppekeelega gümnaasiumide lõpetajatele. Eksami sooritas **5344** eksaminandi (3,59% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Nendest **37**, s.o **0,7%** eksaminandidest (**1,3%** 2004. a ja **0,56%** 2003. a) ei olnud oma tulemusega rahul ja vaidlustasid selle.

Vaidlustatud tulemusi muudeti **ühel** juhul, antud töö puhul **tõsteti** hinnet **kahe** hindepalli võrra.

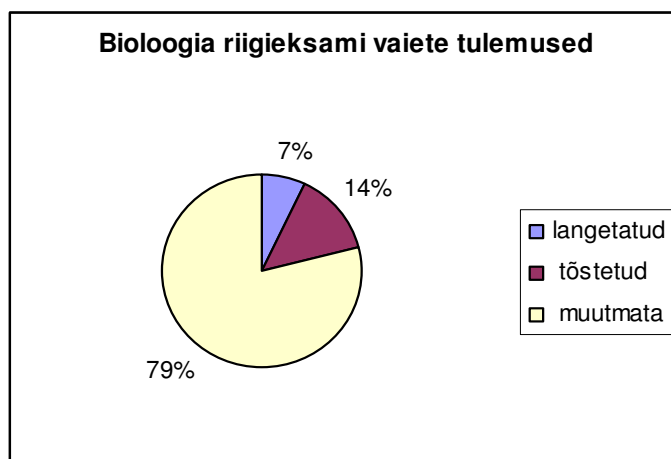

Joonis 7. Eesti keel teise keelena riigieksami vaiete tulemused.

Bioloogia riigieksam

Bioloogia riigieksami sooritasid **4162** eksaminandi (6,01% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Neist **15**, s.o **0,4%** eksaminandidest (**2%** 2004. a ja **0,66%** 2003. a) ei olnud tulemusega rahul ja esitasid vaide.

Kahe töö puhul rahuldati vaie vaidlustaja kasuks (**ühel** juhul tõsteti tulemust **ühe** hindepalli ja **ühel** juhul **kahe** hindepalli võrra). Vaidlustatud töödest langetati **ühe** eksamitöö hinnet (**ühe** hindepalli võrra).

Joonis 8. Bioloogia riigieksami vaiete tulemused.

Keemia riigieksam

Keemia riigieksami sooritasid **2571** eksaminandi (9,92% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Neist **kaks**, s.o **0,08%** (**0,46%** 2004. a ja **0,4%** 2003. a) ei olnud tulemusega rahul ja esitasid vaide. Ekspertid vaatasid vaidlustatud tulemusega eksamitööd läbi ja leidsid, et kõiki töid oli hinnatud vastavalt hindamisjuhendile. Komisjon otsustas mõlema eksamitöö tulemused muutmata jätta.

Saksa keele riigieksam

Saksa keele riigieksami sooritasid **1087** eksaminandi (3,13% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Neist **kolm**, s.o **0,3%** (**0,28%** 2004. a ja **0,53%** 2003. a) ei olnud tulemusega rahul ja esitasid vaide. Apellatsioonikomisjon otsustas kõigi kolme vaidlustatud eksamitöö tulemused jätta muutmata.

Prantsuse keele riigieksam

Prantsuse keele riigieksami sooritasid **82** eksaminandi (2,44% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Neist **üks**, s.o **1,2%** ei olnud tulemusega rahul ja vaidlustas selle. Antud juhul jäeti tulemus muutmata.

Geograafia riigieksam

Geograafia riigieksami sooritas **6400** eksaminandi (eelmisel aastal **4789**)(eksamile jäi ilmutata 7,02% vastava soovi avaldanutest). Eksamitulemuste kohta laekus **26** vaidet, s.o **0,4%** eksaminandidest (**0,33%** 2004. a ja **0,05%** 2003. a).

Apellatsioonikomisjoni otsuse kohaselt paranesid **kahe** eksamitöö tulemused **kahe** punkti võrra ning **kolme** eksamitöö tulemused halvenesid **kahe** punkti võrra.

Füüsika riigieksam

Füüsika riigieksami sooritasid **604** eksaminandi (9,6% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Eksamitulemuse vaidlustas **üks** eksaminand (eksamitulemusega 19 p), s.o **0,2%** (**0,56%** 2004. a ja **0%** 2003. a). Antud juhul jäeti tulemus muutmata.

Füüsika riigieksami sooritajate arv on jälle vähenenud. Kindlasti on üks olulisi põhjusi see, et Tallinna Tehnikaülikooli sisseastumiseks ei ole füüsika riigieksami vaja sooritada, isegi tehnikateaduskondadesse (ehitus, energeetika, infotehnoloogia, mehaanika) ning tehnilise füüsika erialale kandideerimiseks piisab rahuldavast füüsikahindest gümnaasiumi lõputunnistusel; analoogne on olukord keemia riigieksamiga: keemia- ja materjalitehnoloogia teaduskonda ning geenitehnoloogia, rakenduskeemia ja biotehnoloogia ning turismi- ja toitlustuskorralduse erialadele kandideerimisel keemia riigieksami sooritamist ei nõuta.

Vene keele riigieksam

Vene keele kui võõrkeele riigieksami sooritasid **519** eksaminandi (6,55% võrra vähem vastava soovi avaldanutest). Eksamitulemuse vaidlustas **üks** eksaminand, s.o **0,2%**. Antud juhul jäeti tulemus muutmata.

Ettepanekud Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele:

- asuda nii eksamitööde koostamisel kui ka hindamisel täitma haridusministri 23.01.2002. a määruse nr 18 "Õpitulemuste välishindamise põhimõtted, riigieksamitööde, põhikooli lõpueksamitööde ja üleriigiliste tasemetööde koostamise, hindamise ja tulemuste analüüsi alused" ptk 4 sõnastatud nõudeid, et
- tagada riigieksamite raskusastme võrreldavus aastate lõikes;
- vähendada hindamisjuhendi mitmetimõistetavus miinimumini, viies enne hindama asumist läbi hindamise standardiseerimise;
- lõpptulemuse esitamisel arvestada mõõtmisviga.

Ettepanekud Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonnale:

- jõuda eksamiarendustöös selleni, et gümnaasiumilõpetajatele väljastatavatel riigieksamitunnistustel ei esitataks toortulemusi;
- kaaluda düsgraafiaprobleemi lahendamise võimalusi gümnaasiumiastmes ja gümnaasiumi lõpetamisel.

Kokkuvõte riikliku järelevalve 2003. ja 2004. aastal tehtud ettepanekute täitmisest

2003. a ettepanekute täitmine

Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakond

- Vaadata läbi haridusministri 20.09.2002. a määrus nr 33 ja tagada, et määruses sätestatu toetaks nii riiklikus õppekavas kui ka nimetatud määruses sõnastatud hindamise põhieesmärged ning ei sisaldaks vastuolusid.

Haridus- ja teadusministri 01.08.2005. a määrusega nr 24 on kinnitatud uus „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord”. Haridusministri 20.09.2002. a määrus nr 33 on tunnistatud kehtetuks.

- Töötada välja tingimused, mille põhjal erivajadustega laps saaks jätkata õpinguid tavakoolis. (Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 21 kohaselt võimaldab valla/linna valitsus hälvikutel elukohajärgses koolis õppida haridusministri kehtestatud tingimustel).

Kavandatavas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõus on § 21 tunnistatud kehtetuks.

- Eelmises punktis nimetatud määrusest tulenevalt täpsustada haridusministri 12.09.1997. a määruses nr 17 juhud, mil kool on kohustatud õpilasele individuaalse õppekava koostama (nt nõustamiskomisjoni või arsti soovitus). Individuaalse õppekava koostamine, selle järgi õpetamine ja soovitud tulemuste saavutamine on töömahukas ja vajab seega eraldi tasustamist.

Haridus- ja teadusministri 01.08.2005. a määruse nr 24 „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord” § 8 lõikes 5 on sätestatud, et õpilasele, kelle veerandihinne on «puudulik» või «nõrk», kellele on antud samaväärne sõnaline hinnang või on jäetud hinne välja panemata, koostatakse selles õppeaines individuaalne õppekava või määratakse mõni muu tugisüsteem (nt logopeediline abi, parandusõpe jm) vastavalt kooli õppekavas sätestatule, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused.

Samuti on individuaalse õppekava koostamist täpsustatud haridus- ja teadusministri 08.12.2004. a määruses nr 61 „Individuaalse õppekava järgi õppimise kord”.

- **Teha ettepanek muuta sotsiaalministri 27.05.1999. a määruse nr 41 punkti 10, sätestades, et nõustamiskomisjon peab koolikohustuse täitmise edasilükkamise otsustama hiljemalt 25. augustiks (seni 25. maiks).**

2005. aastast töötab nõustamisteenuste töörühm, kus töötatakse välja kõik vajalikud seadusemuudatused. Töörühm kaalub ka eespool nimetatud ettepaneku arvestamist.

- **Täiendada haridusministri 02.06.1999. a määruse nr 34 punkti 7 võimalusega määrata õpilane parandusõppele logopeedi/eripedagoogi või parandusõppe õpetaja soovitusel.**

Ettepanek jõustus 27.03.2005.

- **Lihtsustada õpilase vaatluse kaarti.**

Õpilase vaatluse kaardi lihtsustamisega tegeleb töörühm.

- **Õpiraskustega õpilastele tuleb riiklikult välja töötada eraldi õppekavad ja hindamise kord. Samuti tuleb haridusministri 20.09.2000. a määruses nr 33 sätestada diferentseeritud hindamise võimalus õpilastele, kes on õppinud individuaalse õppekava järgi.**

Kui õpilasele on vastavalt haridus- ja teadusministri 08. 12 2004. a määrusele nr 61 «Individuaalse õppekava järgi õppimise kord» koostatud individuaalne õppekava, arvestatakse hindamisel individuaalses õppekavas sätestatud erisusi (Haridus- ja teadusministri 01.08.2005. a määrus nr 24 „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord” § 2 lg 4).

- **Lisada haridusministri 02.07.1999. a määruse nr 43 punkti 10 lapse sünnitunnistuse koopia esitamise kohustus.**
- **Täiendada põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 21 lõiget 32 nõudega lülitada nõustamiskomisjoni liikmete koosseisu psühhiaater.**
- **Koostada nõustamiskomisjoni töö korraldamise alused (pädevused, õigused, kohustused, koosolekute toimumise kord, protokollide vormistamine, otsused, nende väljastamise kord ja iseloom) ning rahastamise süsteem (töötasu, majandamiskulud ja toetused komisjonile preventiivseks tööks koolide, laste ja lastevanematega).**

2005. aastast töötab nõustamisteenuste töörühm, kus töötatakse välja kõik vajalikud seadusemuudatused. Töörühm tegeleb ka ülal nimetatud kolme ettepanekuga.

- **Lisada kooli õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetellu puudujate märkimise päevik ning fikseerida päeviku täitmise juhendis, mida sisaldavad mõisted “puudumine kodustel põhjustel”, “puudumine vabandatavatel põhjustel”, “puudumine haiguse tõttu” ning “põhjusteta puudumine”.**

Kavandatavas põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõus on täpsustatud asjaolusid, mil õpilase päevakava ja õppekorralduse täitmata jätmine on põhjendatud. Õpilaste puudumiste arvestamise korra ja vajalike meetmete väljatöötamine on üldharidusosakonna 2005. a tööplaanis.

Haridus- ja Teadusministeeriumi järelevalveosakond

- **Kooskõlastada Sotsiaalministeeriumiga, millist informatsiooni peavad nõustamiskomisjonidele esitatavad psühhiaatrite tõendid kindlasti sisaldama.**

2005. aastast töötab nõustamisteenuste töörühm, kus töötatakse välja kõik vajalikud seadusemuudatused. Töörühm tegeleb ka ülal nimetatud ettepanekuga.

- **Kooskõlastada Sotsiaalministeeriumiga, millist konkreetset informatsiooni peavad sisaldama kehalisest kasvatuses vabastavad arstitõendid.**

Sotsiaalministeeriumi ja HTMi osakondade nõupidamisel 22.01.2004. a otsustati, et Sotsiaalministeerium informeerib probleemist Eesti Perearstide Seltsi. Eesti Perearstide Seltsi vastuse kohaselt on neil koostöös Spordimeditsiini SAga väljatöötamisel kehalise kasvatuses tundidest vabastamise juhised.

2004. a tehtud ettepanekute täitmine

Ettepanekud Haridus- ja Teadusministeeriumi üldharidusosakonnale

- **Vaadata läbi haridusministri 20.09.2000. a määrus nr 33 “Õpilaste hindamine, järgmisse klassi üleviimine ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord” ning Vabariigi Valitsuse 22.04.2003. a määrus nr 122 “Põhikooli ja gümnaasiumi lõputunnistuse ning riigieksamitunnistuse statuut ja vormid”; analüüsida gümnaasiumiastmes kursustena õpetatavate õppeainete aastahinnete väljapanemise ja nende alusel järgmisse klassi üleviimise otstarbekust; kaaluda võimalust asendada gümnaasiumi lõputunnistusele kantavad õppeainete aastahinded kõikide gümnaasiumiastmes läbitud kursuste koondhinnetega, sest gümnaasiumi lõputunnistus peaks kajastama hinnangut kõikide gümnaasiumi lõpetamiseks vajalike teadmiste ja oskuste omandatusele, mitte ainult 12. klassi tulemusi.**

Haridus- ja teadusministri 01.08.2005. a määruse nr 24 „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord” § 9 lõikes 1 on sätestatud, et gümnaasiumiastmes hinnatakse õpilase õpitulemusi vastavas õppeaines kokkuvõtvalt kursuse- ja kooliastmehindega. Kursusehinne pannakse välja kursuse jooksul saadud hinnete alusel. Kooliastmehinne pannakse välja õppeaine 10.–12. klassi kursusehinnete alusel.

Vabariigi Valitsuse 22.04.2003. a määrust nr 122 “Põhikooli ja gümnaasiumi lõputunnistuse ning riigieksamitunnistuse statuut ja vormid” ei ole muudetud.

- **Fikseerida õigusaktides lisameetmed puudumiste vähendamiseks, sest klassikursuse kordajad puuduvad palju**

Ettepanekut on arvestatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seaduse eelnõus.

- **Fikseerida õigusaktides kooli kohustus õpilasele tugisüsteeme pakkuda, et tagada õpilasele võimetekohase õppimise tingimused.**

Haridus- ja teadusministri 01.08.2005. a määruse nr 24 „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord” § 8 lõikes 5 on sätestatud, et õpilasele, kelle veerandihinne on «puudulik» või «nõrk», kellele on antud samaväärne sõnaline hinnang või on jäetud hinne välja panemata, koostatakse selles õppeaines individuaalne õppekava või määratakse mõni muu tugisüsteem (nt logopeediline abi, parandusõpe jm) vastavalt kooli õppekavas sätestatule, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused.

- **Kaaluda klassikursuse kordamisest loobumist, sest klassikursuse kordamine ei ole tulemuslik.**

Haridus- ja teadusministri 10.08.2005. a määrus nr 24 „Õpilaste hindamise, järgmisse klassi üleviimise ning klassikursust kordama jätmise alused, tingimused ja kord” § 12 lõikes 5 on sätestatud, et 1.–3. kooliastmel võib õppenõukogu põhjendatud otsusega erandjuhul jätta õpilase klassikursust kordama, kui õpilasel on kolmes või enamas õppeaines pandud välja aastahinne «puudulik» või «nõrk», täiendav õppetöö ei ole tulemusi andnud ning nõutavate õpitulemuste saavutamiseks ei ole otstarbekas rakendada individuaalset õppekava või muid koolis rakendatavaid tugisüsteeme. Õppenõukogu kaasab otsuse tegemisse õpilase või tema seadusliku esindaja ning kuulab ära tema arvamuse. Õppenõukogu otsuses peavad olema välja toodud kaalutlused, millest tulenevalt on leitud, et nõutavate õpitulemuste saavutamiseks on otstarbekas jätta õpilane klassikursust kordama.

Lõikes 6 on sätestatud, et klassikursust ei jäeta kordama lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe õppekava) ja toimetuleku riikliku õppekava järgi õppivaid õpilasi ning gümnaasiumiastmel õppivaid õpilasi.

- **Kaaluda lisauuringute läbiviimist puudumiste tegelike põhjuste väljaselgitamiseks ning puudumiste vähendamiseks rakendatud meetmete tõhususe hindamiseks, et määratleda paremaid tulemusi andvad tugisüsteemid.**

3. KUTSEHARIDUS

Ülevaade järelevalve läbiviimisest kutseõppeasutustes

Vastavalt kutseõppeasutuse seadusele teostavad riiklikku järelevalvet kutseõppeasutuste õppe- ja kasvatustegevuse üle Haridus- ja Teadusministeerium ning maavanem.

2004/2005. õppeaastal viis Haridus- ja Teadusministeeriumi järelevalveosakond läbi riikliku järelevalve viies erakutseõppeasutuses. Järelevalveosakonna ametnike teostatud järelevalvesse kaasati eksperte. Järelevalve läbiviijate hulka kuulusid Haridus- ja Teadusministeeriumi Koolivõrgu Büroo Tallinna piirkonna peadirektor ja eksperdid Haridus- ja Teadusministeeriumi Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse kutsehariduse osakonnast.

Maavalitsuste haridus- ja kultuuriosakonna ametnikud teostasid järelevalvet ühes era-, ühes munitsipaal- ja neljas Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatavas kutseõppeasutuses.

2004/2005. õppeaastal teostati järelevalvet 11 kutseõppeasutuses. Seisuga 01.09.2004 oli kutseõppeasutusi 68. Tabelis 1 on esitatud andmed kontrollitud kutseõppeasutuste, nende omandivormi ja järelevalve teostaja kohta.

Tabel 1

Kutseõppeasutustes teostatud järelevalve 2004/2005. õppeaastal

Jrk nr	Kutseõppeasutus	Omandivorm	Järelevalve teostaja
1.	Informaatika- ja Arvutustehnika kool	eraomand	Haridus- ja Teadusministeerium
2.	Arvutikutsekool Inter	eraomand	Haridus- ja Teadusministeerium
3.	Rakenduskunsti Erakool	eraomand	Haridus- ja Teadusministeerium
4.	L. G. Kaubandus- ja Kulinaariakool	eraomand	Haridus- ja Teadusministeerium
5.	Pärnu Saksa Tehnoloogiakool	eraomand	Pärnu Maavalitsus
6.	R-Stamp Kool	eraomand	Haridus- ja Teadusministeerium
7.	Pänumaa Kutsehariduskeskus	riigi hallatav	Pärnu Maavalitsus
8.	Türi Tehnika- ja Maamajanduskool	riigi hallatav	Järva Maavalitsus
9.	Suuremõisa Tehnikum	riigi hallatav	Hiiumaa Maavalitsus
10.	Väike-Maarja Õppekeskus	munitsipaalomand	Lääne-Viru Maavalitsus
11.	Põltsamaa Kodu- ja Põllumajanduskool	riigi hallatav	Jõgeva Maavalitsus

Allikas: Järelevalveõiendid 2004/2005

2002/2003. õppeaastal teostati järelevalvet 11%-s kutseõppeasutustest, 2003/2004. õppeaastal moodustas kontrollitud kutseõppeasutuste arv 20%, 2004/2005. õppeaastal teostati järelevalvet 18%-s kutseõppeasutustest.

Tabel 2 annab ülevaate kolme viimase õppeaasta jooksul kutseõppeasutustes toimunud järelevalvest.

Tabel 2

Järelevalve läbiviimine 2002/2003., 2003/2004. ja 2004/2005. õppeaastal

Omandivorm	2002/2003			2003/2004			2004/2005		
	Koolide üldarv 01.09.02	Inspek- teeritud koolide arv	Inspek- teeritud koolide %	Koolide üldarv 01.09.03	Inspek- teeritud koolide arv	Inspek- teeritud koolide %	Koolide üldarv 01.09.04	Inspek- teeritud koolide arv	Inspek- teeritud koolide %
Erakool	31	4	12	19	5	26	18	6	37
HTMi hallatav kool	51	5	10	49	8	16	47	4	10
Munitsipaalkool	1	-	0	1	1	100	3	1	33
KOKKU	83	9	11	69	14	20	68	11	16

Allikas: Järelevalveõiendid 2002–2005

2004/2005. õppeaastal oli riikliku järelevalve **prioriteediks õppija individuaalse arengu toetamine, suunamine ja jälgimine võimetekohase hariduse omandamisel ning õpetaja arengu toetamine täienduskoolituse kaudu.**

Prioriteetidest lähtudes kontrolliti järgmisi valdkondi:

- õpijõudlus (kooli suutlikkus viia õpilased kooli lõpetamiseni, koolist väljalangemise põhjused, kooli preventiivne tegevus);
- kutseõppeasutuste pedagoogide kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele, pedagoogide osalemine täienduskoolitusel ja rahaliste vahendite kasutamine koolituseks.

Riikliku järelevalve käigus kontrolliti kutseõppeasutuste tegevust üksikküsimustes. Järelevalve eesmärkidest lähtudes kontrolliti järgmisi valdkondi:

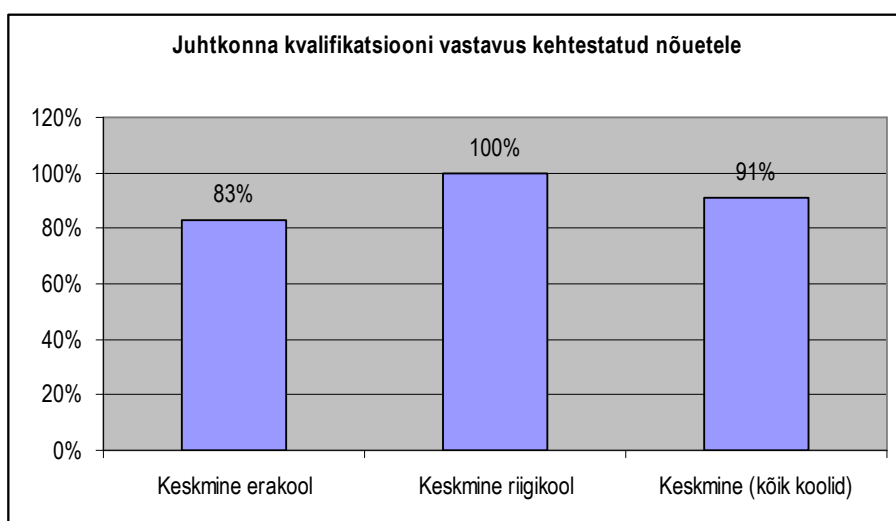
- pedagoogide ja juhtkonna kvalifikatsioon, täienduskoolitus;
- õpilaste osalemine õpilasesindustes;
- õppekorraldus: õppekava, õppebaas, õppepraktika;
- õpilaste kooli vastuvõtt, õpilaste arvestus;
- kooli tegevuse vastavus õigusaktidele;
- õpilaste ja kooli pidaja vahelised lepingud.

Kutseõppeasutuste juhtkonna ja pedagoogide kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele ning pedagoogide täienduskoolitus

Juhtimine

Järelevalve käigus kontrolliti kutseõppeasutuste juhtkonna ja pedagoogide kvalifikatsiooni vastavust kehtestatud nõuetele. Aluseks võeti haridusministri 26.08.2002. a määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 10; § 25; § 26. Järelevalve käigus tehti järgnevad tähelepanekud.

- Kahel erakutseõppeasutuse direktoril puudus kesktasemel eesti keele oskust tõendav tunnistus, mis on nõutav vastavalt keeleseaduse § 5 lõikele 3 ja Vabariigi Valitsuse 16.05.2001. a määruse nr 164 „Kohustusliku eesti keele oskuse tasemed äriühingute, mittetulundusühingute ja sihtasutuste töötajatele ja füüsilisest isikust ettevõtjale” § 3 punktile 3, mille kohaselt kehtib kooli direktorile eesti keele oskuse nõue kesktasemel. Vastavalt ettekirjutusele määras ühe erakutseõppeasutuse pidaja ametisse direktori kohusetäitja, kelle kvalifikatsioon vastab kutseõppeasutuse direktori kvalifikatsiooninõuetele. Teine direktor esitas määratud tähtjaks (22.04.2005) järelevalveosakonnale vajaliku eesti keele oskust tõendava tunnistuse.
- Ühes erakutseõppeasutuses oli koolinõukogu otsusega omistatud kooli direktorile vanemõpetaja ametijärk, mis on vastuolus haridusministri 02.10.2002. a määruse nr 69 „Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord” § 10 punktiga 2, mille kohaselt omistab vanempedagoogi ametijärgu õppeasutuse juhi moodustatud atesteerimiskomisjon.
- Ühes kutseõppeasutuses olid koolinõukogu kahe liikme ametikohad täitmata.
- Ühe erakutseõppeasutuse põhikiri oli puudulik, täitmata oli erakooliseaduse § 6 lõike 1 punkti 13 nõue, mis käsitleb õppemaksust vabastamist ja õppemaksusoodustuste ning õppetoetuste andmise korda.
- Kutseõppeasutuse seadusest lähtuvalt on kutseõppeasutuse nõukogu ülesanne suunata kooli tegevust ja otsustada kooli arengu, vara ja eelarvega seotud küsimusi. Järelevalveõienditest selgub, et ühes kutseõppeasutuses puudub koolinõukogu koosseisus õpilasesindaja.
- Kahes kutseõppeasutuses ei ole kooli nõukogu kinnitanud õppepraktikakohti.
- Ühe erakutseõppeasutuse arengukavas on täitmata erakooliseaduse § 7 punktid 1 ja 2, mille kohaselt on vaja iseloomustada kasutatavat tööjõudu, määratleda kooli põhitegevusega kaasnevad riskid ja nende vältimise võimalused ning esitada andmed rahaliste vahendite olemasolu ja nende saamise allika kohta õppekavaga kehtestatud nominaalsele õppeajale vastavaks perioodiks.
- Ühes erakutseõppeasutuses ei olnud moodustatud atesteerimiskomisjoni vastavalt haridusministri 02.10.2002. a määruse nr 69 „Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord” §-le 11, mille kohaselt vanempedagoogi ametijärgu omistab pedagoogi töökohaks oleva õppeasutuse juhi moodustatud atesteerimiskomisjon.
- Ühe erakutsekooli nõukogu koosseisust puudusid õpilaste esindajad, mis on erakooliseaduse § 21 lõike 2 punkti 4 täitmata jätmise, mille kohaselt kooli nõukogusse kuuluvad õpilaste esindajad, kes moodustavad vähemalt 1/5 nõukogu koosseisust.
- Ühes erakutsekoolis ei olnud direktori käskkirjadel numbrit ning puudusid viited õigusaktidele, mille alusel käskkiri on välja antud.

Allikas: Riikliku järelevalve õiendid 2004/2005

Joonis 1. Juhtkonnaliikmete kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele.

Järelevalveõienditest selgus, et kõigis kontrollitud riigi- ja munitsipaalkutseõppeasutustes vastas juhtkonna kvalifikatsioon kehtestatud nõuetele. Ühes erakutseõppeasutuses puudus direktoril tunnistus eesti keele valdamise kohta kesktasemel. 2003/2004. õa järelevalve kokkuvõttest ilmneb, et kontrollitud kutseõppeasutustes vastas kvalifikatsiooninõuetele keskmiselt 65% juhtkonnast. 2004/2005. õa kontrollitud koolides vastas kvalifikatsiooninõuetele keskmiselt 91% juhtkonnast, mis näitab, et juhtkonna kvalifikatsioon valdavalt vastab kehtestatud nõuetele.

Erakutseõppeasutuse pidaja ei pea koolitusloa taotlemisel esitama tunnistust juhtkonna ja pedagoogide riigikeele valdamise kohta kesktasemel. Järelevalve käigus pööratakse aga selle nõude täitmisele tähelepanu ja vastava tunnistuse puudumisel loetakse koolijuhki kvalifikatsioon nõuetele mittevastavaks.

Ülevaade kutseõppeasutuste pedagoogide kvalifikatsiooni vastavusest kehtestatud nõuetele ja pedagoogide täienduskoolitusest

Järelevalve käigus kontrolliti pedagoogide kvalifikatsiooni vastavust haridusministri 26.08.2002. a määruses nr 65 "Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded" kehtestatud nõuetele. Ülevaade on koostatud 2004/2005. õppeaastal 9 kutseõppeasutuses läbiviidud järelevalve õiendite alusel.

Pedagoogide kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele

Järelevalve käigus kontrolliti pedagoogide kvalifikatsiooni kuues erakutseõppeasutuses, kahes riigikutseõppeasutuses ja ühes munitsipaalõppeasutuses.

Vaadeldi üldharidusainete õpetajate ja kutseõpetajate vastavust kvalifikatsiooninõuetele vastavalt haridusministri 26.08.2002. a määruse nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” §-des 25 ja 26 kehtestatule.

Joonisel 2 on esitatud üldharidusainete õpetajate ja kutseõpetajate kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele kontrollitud koolides.

Järelevalveõiendites on välja toodud kvalifikatsioonile mittevastavuse põhjused:

- riigi kutseõppeasutuses töötavad üldharidusainete õpetajad, kellel puudub kõrgharidus;
- mitmel üldharidusainete õpetajal puudub kõrgharidus õpetatavas ainevaldkonnas;
- kutseõppeasutuses töötavad üldharidusainete õpetajad, kellel on kõrgharidus, aga läbimata 40-tunnine kutsepedagoogika kursus¹;
- kutseõppeasutuses töötavad kutseõpetajad, kellel puudub nõutav kolmeaastane erialane tööstaaž.

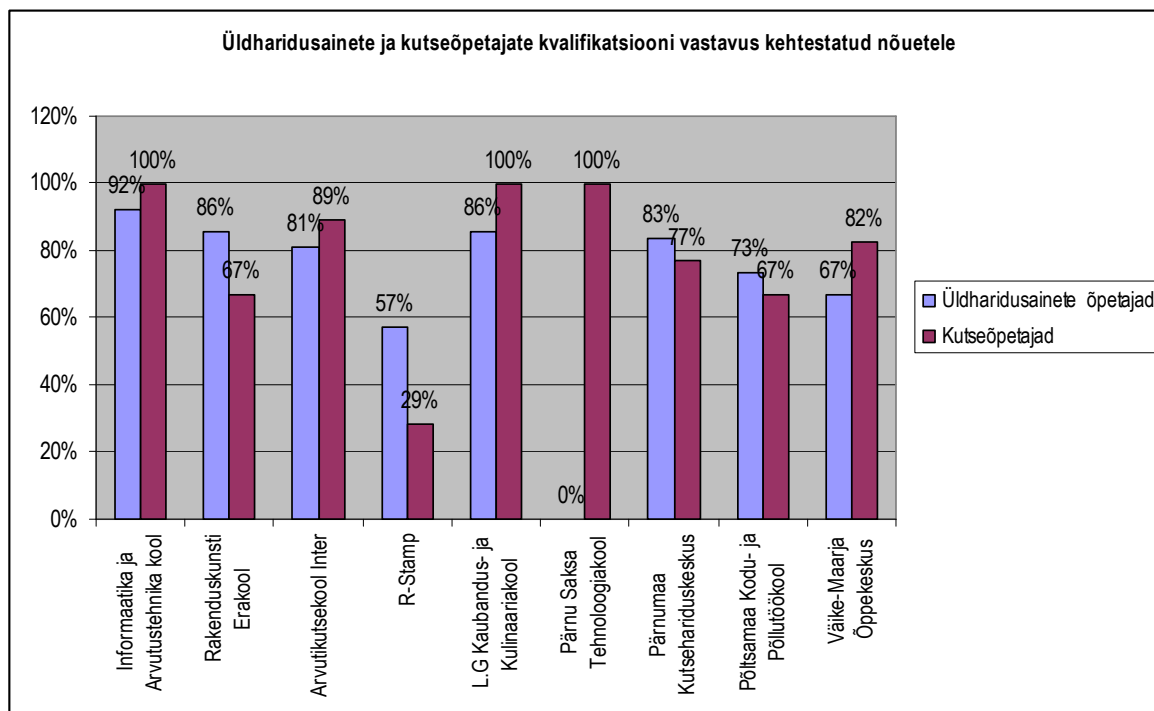
2004/2005. õppeaastal teostatud järelevalve käigus selgus, et kontrollitud kutseõppeasutustes oli keskmiselt 86% kutseõpetajaid ja 78% üldharidusainete õpetajaid, kelle kvalifikatsioon vastas nõuetele. Keskmiselt

¹ Järelevalve kokkuvõttes arvestati neid ettekirjutusi, mis olid tehtud kutseõppeasutustele enne 14.01.2005, kui jõustus määrusemuudatus, mille kohaselt ei ole kutseõppeasutuste üldharidusainete õpetajal vaja 40-tunnist pedagoogikakursust läbida.

vastas kvalifikatsiooninõuetele 82% üldharidus- ja kutseõpetajatest.

Kõigi kutseõpetajate kvalifikatsioon vastas nõuetele kolmes kutseõppeasutuses. Ühes kutseõppeasutuses oli kvalifikatsiooninõuetele vastavaid õpetajaid ainult 29%.

Järelevalve käigus selgus, et 4%-l üldharidusainete õpetajatest puudus erialane haridus õpetatava aine valdkonnas.

Allikas: Riikliku järelevalve öiendid 2004/2005

Joonis 2. Üldharidusainete ja kutseõpetajate kvalifikatsiooni vastavus kehtestatud nõuetele.

Kvalifikatsiooninõuetele vastavate kutseõpetajate hulka on koondtabeli koostamisel arvestatud ka need kutse- ja üldharidusainete õpetajad, kelle kvalifikatsiooninõuete täitmise tähtaega on 320-tunnise kutsepedagoogilise kursuse osas pikendatud kuni 1. septembrini 2007.

Eeltoodust lähtuvalt võib kokku võtta, et kutsekoolides on kvalifitseeritud pedagoogilise personali puudumine endiselt suur probleem. Sellega seoses on jätkuvalt oluline pedagoogide täiendus- ja ümberõppe planeerimine ja korraldamine nii kutsekooli kui ka riigi tasandil.

Kokkuvõte erakutseõppeasutuste pedagoogide kvalifikatsiooninõuete täitmisest

Järelevalve käigus võrreldi kolme erakutseõppeasutuse pedagoogide andmeid, mida kooli pidaja Haridus- ja Teadusministeeriumile koolitusloa taotlemisel esitas, järelevalve läbiviimise ajal koolis töötanud pedagoogide andmetega. Kolmest kontrollitud erakutseõppeasutusest kahes oli olukord järgmine:

- 1) ühes erakutseõppeasutuses töötas järelevalve läbiviimise ajal koolis 11 pedagoogi 17-st, kes olid koolitusloa taotlemisel andnud nõusoleku koolis tööle hakata;

2) teises erakutseõppeasutuses töötas nõusoleku andnud 20-st pedagoogist järelevalve läbiviimise ajal 5 pedagoogi, samas oli enamik selle kooli õpetajatest töötanud koolis ka eelneval õppeaastal.

Sellest järeldub, et erakutseõppeasutused esitavad koolitusloa taotlemiseks vajalikud pedagoogide nõusolekud, kuid tegelikult paljud neist koolis tööle ei hakka või lahkuvad peagi. Tegelikult töötavad edasi õpetajad, kes on eelnevatel aastatel koolis juba õpetanud, aga kelle kvalifikatsioon ei vasta nõuetele, või on tööle võetud uued nõuetele mittevastava kvalifikatsiooniga pedagoogid.

Ettepanek Haridus-ja Teadusministeeriumi järelevalve- ja õigusosakonnale:

- kaaluda erakutseõppeasutustele koolitusloa tingimisi väljastamist ja kontrollida aasta möödudes, kas pedagoogide kvalifikatsioon vastab nõuetele.

Õpetaja arengu toetamine täienduskoolituse kaudu

Järelevalve eesmärk oli saada ülevaade õpetajate arengu toetamisest täienduskoolituse kaudu.

Pedagoogide täienduskoolitus on valdkond, mis oluliselt mõjutab hariduse kvaliteeti. Pedagoogide täienduskoolitust reguleerivad järgmised õigusaktid:

- haridusministri 02.10.2002. a määrus nr 69 "Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord";
- haridusministri 26.08.2002. a määrus nr 65 "Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded";
- haridusministri 17.03.1998. a määrusega nr 4 kinnitatud "Haridustöötajate kutseoskuste täiustamise kord";
- Vabariigi Valitsuse 22.11.2000. a määrus nr 381 „Õpetajate koolituse raamnõuded“;
- täiskasvanute koolituse seadus.

Järelevalve käigus selgus, et mitmes kontrollitud kutseõppeasutuses oli pedagoogide täienduskoolituse vajadus välja selgitatud ja planeeritud lähtuvalt kooli arengukavast. Lähtutud oli rahalistest võimalustest ja koolitusturul pakutavast. Mitmed koolid eelistasid sisekoolitusi, kui huvilisi oli enam kui 10.

2004/2005. õppeaasta riikliku järelevalve käigus koguti andmeid täienduskoolituse planeerimise ja läbiviimise kohta kolmes HTM-i hallatavas kutseõppeasutuses ja ühes munitsipaalkoolis, et hinnata täienduskoolituse korraldust ning täienduskoolitust reguleerivatest õigusaktidest kinnipidamist kutseõppeasutustes.

Täienduskoolituse planeerimine

Vastavalt haridusministri 17.03.1998. a määrusega nr 4 kinnitatud „Haridustöötajate kutseoskuste täiustamise kord“ lõike 10 punktile 1 kavandab ja tellib haridustöötajate koolituse haridusasutus. Täienduskoolituse tulemuslikkuse eelduseks on nii täienduskoolituse pikemaajaline planeerimine õppeasutuste arengukavades kui ka igaks õppeaastaks koostatud konkreetne koolitusplaan.

Täienduskoolituste planeerimisel ja korraldamisel lähtutakse põhimõttest, et koolitus toetaks pedagoogide kutsealast, erialast ja ametialast arengut. Mitmed kutseõppeasutused planeerivad asutusesiseseid koolitusi. See võimaldab koolitusi efektiivsemalt korraldada ja personali paremini kaasata. Kutseõppeasutused

täiendavad vastavalt vajadusele pedagoogilist kaadrit erialaõpetajatega, eeskätt praktikuid kooli tuues, ja kavandavad ka nende pedagoogilise koolituse.

Järelevalveõpiendites on tehtud ühele kutseõppeasutusele ettepanek koostada koolitusplaan ja hinnata koolituse tulemuslikkust. Igas kontrollitud kutseõppeasutuses oli pedagooge, kes ei olnud täienduskoolitustel osalenud.

Õpetajate täienduskoolituse arvestus

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 22.11.2000. a määruse nr 381 "Õpetajate koolituse raamnõuded" § 17 lõikele 2 peab õpetaja läbima iga viie aasta jooksul tööalase täienduskoolituse vähemalt 160 tunni ulatuses. Sellest 80 tundi võib haridusministri 02.10.2002. a määruse nr 69 "Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord" § 3 lõike 3 alusel moodustada iseseisev enesetäiendamine või õpingud kraadiõppes hariduse valdkonnas. Kutseõpetaja peab läbima iga kolme aasta jooksul tööalase täienduskoolituse vähemalt kahe kuu ulatuses. Selle all on mõeldud kutseõpetaja erialast stažeerimist ettevõttes, mis aga ei ole määrusest üheselt väljaloetav. Esiletoomist väärivad õppeasutuste personaliosakondade töö läbitud täienduskoolituste üle arvepidamisel. Saadud andmeid kasutatakse täienduskoolituste planeerimisel ja pedagoogide koormuste jagamisel.

Õppeasutused peavad pedagoogide täienduskoolituse kohta arvestust pidama, et seda infot oleks võimalik koolituse kavandamisel kasutada.

Kokkuvõte pedagoogide täienduskoolitusest

2004/2005. õppeaastal teostatud järelevalve käigus saadi ülevaade kahe riigikutseõppeasutuse ja ühe munitsipaalkutseõppeasutuse pedagoogide tööalasest täienduskoolitustest. Koguti andmeid järgmiste näitajate kohta:

- täienduskoolituses osalenud pedagoogide % pedagoogide üldarvust;
- täienduskoolituse tundide arv osalenud pedagoogide kohta;
- pedagoogide täienduskoolituseks eraldatud vahendite % töötasufondist;
- täienduskoolituse kulud ühe pedagoogi kohta (krooni/pedagoogi kohta).

Ülevaate aluseks on kolme kutseõppeasutuse andmed aastatel 2002–2004 .

- Täienduskoolituses osales 2002. aastal keskmiselt 50% pedagoogidest, 2003. aastal keskmiselt 55% pedagoogidest ja 2004. aastal keskmiselt 61% pedagoogidest.
- Täienduskoolituse tundide arv osalenud pedagoogide kohta oli 2002. aastal keskmiselt 154 tundi; 2003. aastal 97,9 tundi ja 2004. aastal 71,2 tundi.
- Pedagoogide täienduskoolituseks oli töötasufondist eraldatud 2002. aastal keskmiselt 2%, 2003. aastal keskmiselt 1,2% ja 2004. aastal keskmiselt 2,3%.
- Täienduskoolituse kulud ühe pedagoogi kohta (krooni/pedagoogi kohta) olid 2002. aastal keskmiselt 1727 krooni, 2003. aastal keskmiselt 1069 krooni ja 2004. aastal keskmiselt 1995 krooni.

Kooliti on need näitajad erinevad ja võivad seotud olla pedagoogide täienduskoolituseks eraldatud vahenditega.

Aastatel 2002–2004 eraldati pedagoogide täienduskoolituseks töötasufondist keskmiselt 1,79% ja 56% pedagoogidest osales täienduskoolitustel. Ühe pedagoogi kohta tuli keskmiselt 102 tundi koolitusi ja selleks kulus ühe pedagoogi kohta keskmiselt 1619 krooni.

Järelevalveõienditest selgub, et koolid on kasutanud pedagoogilise personali koolitamiseks ka rahvusvahelisi koolitus- ja kooliarendusprojekte (PHARE, CERD, Leonardo da Vinci jne). Mitmed pedagoogid õpivad kõrgkoolides riiklikult rahastatavatel õppekohtadel.

Järelevalveõienditest tuleb välja eripedagoogika alase täienduskoolituse vajadus nendes kutseõppeasutustes, kus õpetatakse erivajadustega õpilasi.

Positiivsed tähelepanekud

(väljavõtted järelevalveõienditest)

- Kutseõppeasutused kasutavad koolitamisel sisekoolitusi, kui huviliste arv ületab 10 inimest.
- Õpetajatele võimaldatakse täienduskoolitust erinevate projektide raames.
- Mitmed õpetajad õpivad kõrgkoolides riigieelarvelistel kohtadel.
- Kutseõppeasutustes peetakse personali täienduskoolituste üle arvestust.
- Täienduskoolituse prioriteetidena on nimetatud õpetajaskonna täiendamine eriala tundvate praktikutega, kellele pakutakse võimalust omandada pedagoogiline ettevalmistus Tartu Ülikoolis või Tallinna Ülikoolis tehnikavaldkonna õpetajate koolitusel.
- Õpetajakoolituse raamnõuetega on määratletud õpetajakoolituse läbiviimise kord, mida koolid arvestavad pedagoogidele koolituste planeerimisel.

Puudused

- Ühel kutseõppeasutusel puudus koolitusplaan.
- Koolituse tulemuslikkust ei hinnata.
- Suur töökoormus ei võimalda õpetajatel tundide ajast koolitustes osaleda.
- Täienduskoolitusega paralleelselt toimuvad erialavaldkondade õpetajate koolitused (praktikud, kellel puudub pedagoogiline ettevalmistus, vajavad pedagoogilist koolitust), millega tuleb arvestada õppetöö planeerimisel ja koolituste rahastamisel.

Ettepanek kooli nõukogule

- Vastavalt kutseõppeasutuse seaduse § 27 lõikele 1 kinnitab riigikooli eelarve kooli nõukogu. Kooli nõukogul tagada, et eelarves oleks pedagoogide täienduskoolituseks planeeritud 3% aastasest palgafondist.

Ülevaade kutseõppeasutuste järelevalvest, lähtudes prioriteetidest

Kaasava hariduse põhimõtete rakendamisega tõuseb järjest enam päevakorda õpilaste individuaalsuse väljaselgitamine ja toetamine võimetekohase hariduse omandamisel. Sellest lähtuvalt oli 2004/2005. õa-l

õpilaste arengu toetamine, suunamine ja jälgimine võimetekohase hariduse omandamisel riikliku järelevalve üheks prioriteediks.

Järelevalve läbiviimisel lähtuti Vabariigi Valitsuse 25.11.1998. a määrusega nr 25 kinnitatud „Puudega inimeste kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord.”

Riikliku järelevalve läbiviijate hinnangul püüavad koolid üldjuhul õpilaste hariduslikke erivajadusi välja selgitada ja abi vajavatele õpilastele võimaluste piires toetust pakkuda.

Järelevalve käigus kontrolliti nelja kutseõppeasutust. Erivajadustega õpilasi õpib kolmes kontrollitud kutseõppeasutuses.

Kutseõppeasutused on avanud erivajadustega õpilastele õpperühmi, kus õpib 6–16 õpilast. Erivajadustega õpilaste riiklikud koolituskohad on koolid planeerinud lähtuvalt erialaspetsialistide nõudlusest regioonis ja õppekeskkonna korraldamise võimalustest.

Positiivsed tähelepanekud (väljavõtted järelevalveõienditest)

- Kutseõppeasutused on kasutanud erivajadustega õpilaste integreerimist tavarühma.
- Erivajadustega õpilastele on koolid vajadusel koostanud individuaalsed õppekavad.
- Füüsilise puudega õpilased õpivad tavarühmas ja ühe kutseõppeasutuse näitel on nad leidnud endale koolikaaslaste hulgast tugiõpilased.
- Üks kutseõppeasustus omas täielikku ülevaadet oma kooli õpilaste õpijõudlusest, rahuldavat edasijõudmist takistavatest teguritest ja katkestamise põhjustest.
- Õpiabi tugisüsteemina rakendavad kutseõppeasutused valdavalt konsultatsioone kõigis õppeainetes.
- Kokkuleppel kutsekooliga osutavad õppenõustamiskeskuse spetsialistid karjääri-, kutse- ja psühholoogilise nõustamise teenust.
- Õpetajad on omandanud kutsepedagoogika alaste koolituste raames õpiraskuste ja käitumisprobleemidega õpilaste koolitamiseks vajaliku ettevalmistuse.
- Kutsekoolid reageerivad oma võimaluste piires paindlikult õpijõudluse ja sotsiaalse toimetuleku valdkonna probleemidele.
- Kõige sagedamini tegelevad kutseõppeasutustes õpilaste sotsiaalsete ja psühholoogiliste probleemidega kursusejuhatajad.
- Ühel juhul oli kooli nõustajana kaasatud KOV-i sotsiaaltöötaja.
- Ühe kutseõppeasutuse järelevalveõiendis on selgelt sõnastatud vajadus eripedagoogi järele.
- Ühes kutseõppeasutuses on moodustatud komisjon, kus arutatakse õpilaste koolis edasijõudmisega seotud probleeme, õpiabisüsteem on väljatöötamisel.
- Üks kutseõppeasutus pakub õpilastele psühholoogi teenust.
- Ühes kutseõppeasutuses on tagatud kooliarsti teenus.
- Majanduslike probleemide lahendamiseks võimaldatakse soodsat koolitoitu ja õpilaskodu kasutamist.
- Vaba aeg on sisustatud (raamatukogu, sport, õhtused ringid).

Parendust vajavad valdkonnad

- Tugisüsteemide rakendamiseks on vaja spetsialiste – eripedagoogi, psühholoogi, sotsiaaltöötajat, sotsiaalpedagoogi ja logopeedi.

- Terava nõudluse spetsialistide järele on tinginud vajadus tegelda kutsealases eelkoolituses õppivate põhiharidusteta üle 17aastaste õppimis- ja käitumisprobleemidega noortega.
- Ühele kontrollitud kutseõppeasutusele on tehtud ettekirjutus, milles juhitakse tähelepanu vajadusele komplekteerida väiksemad hariduslike erivajadustega õpilaste õpperühmad.
- Järelevalve tulemustest selgub, et koolide enda hinnangul õpilaste tugisüsteemid koolides üldjuhul puuduvad või on kujundamisjärgus.
- Järelevalveõienditest selgub, et vaid ühes kontrollitud kutseõppeasutuses töötab psühholoog.
- Kutseõppeasutustes tegelevad õpilaste sotsiaalsete ja psühholoogiliste probleemidega kõige sagedamini kursusejuhatajad, mis paneb neile suure koormuse.

Riikliku järelevalve läbiviijad ei ole toonud koolide tasandil välja tugisüsteemide rakendamist takistavaid asjaolusid.

Järelevalveõiendeid analüüsid võib eeldada, et tugisüsteemide rakendamist kutseõppeasutustes võivad takistada kaks asjaolu:

- spetsialistide puudumine piirkonnas;
- rahaliste vahendite vähesus, mis ei võimalda täiskohaga spetsialistide palkamist.

Kõikidest järelevalveaktidest selgub, et kutsekoolid vajavad tugisüsteemi õpijõudluse parandamiseks ning on piisavalt teadvustanud õpilaste toetamiseks vajalike tugisüsteemide loomist.

Järelevalveaktidest selgub, et kohapealsete tugisüsteemide puudumise tõttu kutseõppeasutustes langeb kursusejuhatajale õpilaste nõustamisel liiga suur koormus. Sageli puudub kursusejuhatajatel ka vastav ettevalmistus.

Ettepanekud Haridus- ja Teadusministeeriumi kutse- ja täiskasvanuhariduse osakonnale:

- täpsustada õigusaktis mõisted „erivajadustega õpilane” ja „puudega õpilane”: Vabariigi Valitsuse 25.11.1998. a määruses nr 25 „Puuetega inimeste kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord” kasutatakse mõistet „puudega inimene”. Riiklike koolituskohtade tellimuses kasutatakse terminit „erivajadustega õpilane”, mis on laiem kui „puudega inimene”;
- fikseerida erivajadustega õpilaste õpperühma täituvuse ülempiir, et tagada tasemel erialane väljaõpe;
- sätestada õigusaktiga nõue rakendada erivajadustega, sh puuetega inimeste toetuseks tugipersonali (psühholoog, sotsiaalpedagoog, logopeed jt).

Õpilaste kaasamine õppeasutuse otsustusprotsessi

Järelevalve käigus kontrolliti kolmes riigikutseõppeasutuses ja ühes munitsipaalkutseõppeasutuses õpilaste kaasamist kutseõppeasutuse otsustamisprotsessi õpilasesinduste kaudu. Eesmärk oli saada teavet õpilasesinduste olemasolu ja õpilaste otsustusprotsessi kaasamise kohta kutsekoolides.

Kontrollitud kolmes riigikutseõppeasutuses ja ühes munitsipaalkutseõppeasutuses oli moodustatud õpilasesindus ja tegutsesid õpilasomavalitsused. Ühes kutseõppeasutuses oli õpilasomavalitsuse põhikiri kinnitamata ja õpilasesindajat kooli nõukogu koosseisus ei olnud.

Ühes riigikutseõppeasutuses ja ühes munitsipaalikutseõppeasutuses on õpilasmavalitsuste esindajad kaasatud kooli nõukogu koosseisu ja nad osalevad koolisisestel nõupidamistel ja koosolekutel. Ühes kutseõppeasutuses oli õpilasmavalitsus loodud ja põhikiri kinnitatud, aga kooli nõukogu ja õppenõukogu koosolekutel õpilasesindaja ei osale. Järelevalve tulemuste põhjal saab järeldada, et kutseõppeasutused on juba teadvustanud õpilasmavalitsuste rolli koolielu korraldamisel ja teevad nendega koostööd. Õpilasmavalitsuse koosolekutel osalevad ühes kutsekoolis ka juhtkonna esindajad ja koosolekud protokollitakse. Kutsekoolide juhtkonnad arvestavad õpilasmavalitsuste ettepanekutega.

Positiivsed tähelepanekud (väljavõtted järelevalveõienditest)

- Õpilasmavalitsuse koosseisu on valitud kõigi kutseõppeasutuses õpetavate erialade õppurite esindajad.
- Õpilasmavalitsused püüavad koostöös kooliga leida õpilaste vaba aja sisukama korraldamise võimalusi.
- Info õpilasesinduse tegevuse kohta on huvilistele kättesaadav nii stendidel kui ka õppeasutuse koduleheküljel.
- Kutseõppeasutuse juhtkond hindab õpilasmavalitsuse tegevust koolis valitseva üksteist toetava õhkkonna loomisel ning suhete õpilane-õpilane, õpilane-õpetaja toetamisel.
- Kutseõppeasutuse juhtkond on õpilaskodu eeskirjade koostamisel arvestanud õpilasesinduse ettepanekuid.
- Kutseõppeasutus toetab õpilaskonna omaalgatuslikke ettevõtmisi, osalemisi regionaalsetes üleriigilistes ja rahvusvahelistes noorsootööprojektides. Toimuvad erivajadustega õpilaste õpilasvahetused Soome Bovalluse Ametikooli, Norra Pürjemo Ametikooli ja Väike-Maarja Õppekeskuse vahel.
- Ühes järelevalveõiendis on selgelt sõnastatud kooli hoiak: kooli juhtkond soovib kujundada koolis tugeva õpilasmavalitsuse, kes algatab, informeerib ja teeb koostööd juhtkonna ja õpetajatega.
- Kolmes kutseõppeasutuses on õpilasesinduse põhikiri kooli nõukogus kinnitatud.

Puudused

- Ühes kutseõppeasutuses on õpilasesinduse põhikiri kinnitamata ja seega õpilasesindajat koolinõukogus ei ole.
- Konkreetseid õpilaselu puudutavaid ettepanekuid on õpilasesindus juhtkonnale vähe teinud.
- Ühes kutseõppeasutuses ei olnud juhtkond õpilasmavalitsuse esindajat koolinõukogu koosolekutele kutsunud, kuna kool on seisukohal, et kõiki küsimusi on võimalik kooli juhtkonna liikmete ja kursusejuhatajaga jooksvalt arutada.

Järelevalve läbiviijad tegid ühe kutseõppeasutuse juhtkonnale ettepaneku korraldada arutelu kohaliku põhikooli ja omavalitsuse esindajatega, et parandada ja mitmekesistada piirkonna noorte vaba aja sisustamist.

Õpingute katkestamine nominaalaja jooksul (õpilaste kohta, kelle nominaalne õppeaeg lõppes 2004. a kevadel)

2004/2005. õa järelevalve käigus vaadeldi üksiküsimusena õppekavade kaupa kutseõppeasutuste õpilaste väljalangemist nominaalaja jooksul. Eesmärgiks oli seatud õpingute katkestamise põhjuste väljaselgitamine.

Järelevalve käigus analüüsiti järgmisi kooli esitatud dokumente:

- 1) õpilaste vastuvõtu dokumendid;
- 2) direktori käskkirjad õpilaste liikumise kohta;
- 3) statistilised andmed (seisuga 01.10.2003, 01.10.2004).

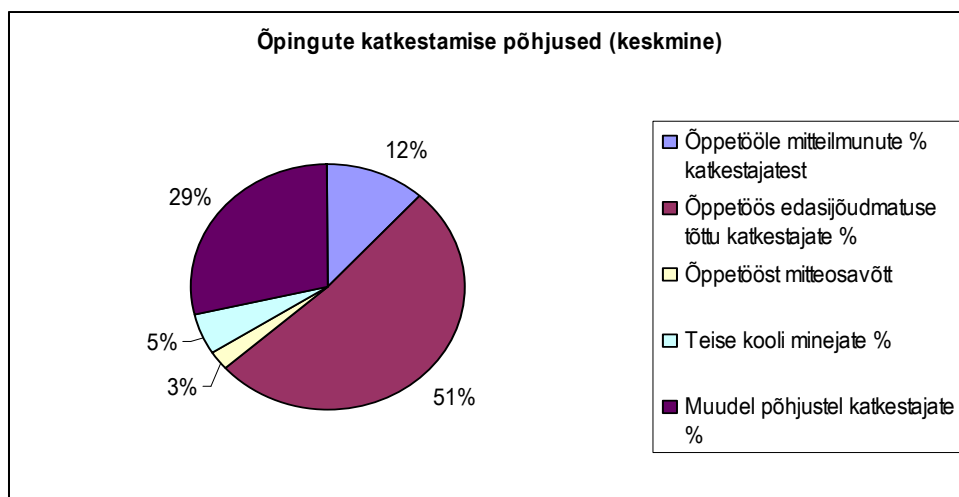
Järelevalve käigus saadud andmed pärinevad kolmest riigikutseõppeasutusest ja ühest munitsipaalkutseõppeasutusest. Neljas kutseõppeasutuses kokku oli 900 õpilast, kelle nominaalne õppeaeg lõppes 2004. a kevadel ja kellest 316 olid välja langenud enne nominaalse õppeaja lõppu. Väljalangevust analüüsi viie näitaja põhjal:

- õppetööle mitteilmunute % katkestajatest;
- edasijõudmatuse tõttu katkestajate %;
- õppetööst mitteosavõtt;
- teise kooli minejate %;
- muudel põhjustel katkestajate %.

Joonisel 3 on tehtud kokkuvõtte nelja kutseõppeasutuse andmete põhjal.

Kutseõppeasutuste lõikes on väljalangevuse protsendid väga erinevad ja väikese valimi tõttu ei saa teha üldistusi. Eraldi tuleb arvestada seda, et kõik neli kutseõppeasutust õpetavad erialasid, mille populaarsus või ebapopulaarsus võib väljalangevust mõjutada. Arvestada tuleb ka piirkondlikku eripära.

Järelevalveõiendite alusel tehtud kokkuvõttest järeldub, et kõige suuremaks väljalangevuse põhjus on raskused õppetöös edasijõudmisega.

Allikas: Riikliku järelevalve õiendid 2004/2005

Joonis 3. Õpingute katkestamise põhjused (keskmine).

Järelevalveõienditest saadud ülevaate põhjal toovad järelevalve teostajad ja kutseõppeasutuste juhid välja järgmised väljalangemise põhjused:

- õpingud katkestatakse peamiselt edasijõudmatuse tõttu õppetöös, mis näitab, et kutseõppeasutused peaksid tõsiselt tähelepanu pöörama õpilasi toetavate tugistruktuuride väljaarendamisele ja õpiabi korraldamisele;

- teisel kohal on muud põhjused, mis võivad ka olla kaudselt seotud majanduslike raskuste või valedetailavaliikuga;
- õpingute muudel põhjustel katkestajate hulka on kutsekoolid arvestanud näiteks lahkumise omal soovil, majanduslikel põhjustel, isiklikel põhjustel, seoses tööle asumisega ning seoses ebaõpilasliku käitumisega;
- õpilaste väike üldarv kutsekoolis mõjutab tugevasti katkestajate koguprotsenti;
- õppetööle mitteilmumist ja õppetöös edasijõudmatust mõjutavad ebapiisav kutsenõustamine ja perekondade väljaränne (Hiiumaa);
- lihtsustatud õppekava alusel õppivad ja õpiraskustega õpilased ei ole võimelised õppima üldhariduslikke õppeaineid keskhariiduse tasemel ning langevad koolist välja.

Ettepanekud Haridus ja Teadusministeeriumi kutse- ja täiskasvanuhariiduse osakonnale:

- viia seadusandlusesse muudatus, mis võimaldaks lihtsustatud õppekava alusel õppivatele ja õpiraskustega õpilastel omandada kutsehariidus ilma kohustusliku keskhariiduseta²;
- kaaluda võimalust suurendada riigi sihtsuunitlusega eraldatavaid rahalisi vahendeid, et toetada majanduslikult raskes olukorras olevate õpilaste õpinguid;
- kaaluda koostöös kohalike omavalitsuste ja maakonnakeskustega võimalust luua nõustamiskeskused, mis toetaksid koole kutsenõustamise ja teiste vajalike tugistruktuuridega (psühholoog, sotsiaaltöötaja, logopeed, sotsiaalpedagoog jne).

Kokkuvõte 2003. ja 2004. aastal tehtud ettepanekute täitmisest

2003. a ettepanekute täitmine

Haridus- ja Teadusministeeriumi Koolivõrgu Büroo

- **Hinnata ja analüüsida õppeasutuse juhtimist ning esitada vastavad analüüsid järelevalveosakonnale iga aasta 31. augustiks.**

Kokkuvõtlik analüüs kutseõppeasutuste tegevuse ja juhtimise tulemuslikkuse kohta on esitatud kogumikus „Ülevaade haridussüsteemi järelevalvest 2003/2004. õppeaastal”. Eelhindamise kokkuvõte ja analüüs kutsealavaldkonniti (õppekavarühmiti) 2003.–2005. õppeaasta kohta on kättesaadav Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Koolivõrgu Büroo (edaspidi KVB) kodulehekülgedel (www.hm.ee ja www.hm.ee/kvb/) alates 01.12.2005.

- **Korraldada kutseõppeasutuse juhtidele regulaarselt õppepäevi (vähemalt üks kord aastas), teavitada neid kutseõppeasutuste tegevust reguleerivatest õigusaktidest ja aidata kaasa õppeasutuse juhtimise parendamisele.**

2004. aastal on KVB korraldanud riigikutseõppeasutuste juhtidele kaks ning 2005. aastal ühe teabepäeva.

- **Analüüsida võimalusi kooli nõukogu tegevuse paremaks korraldamiseks ja valmistada ette määruse muudatuse eelnõu.**

Ette on valmistatud eelnõu, mis sätestab kooli nõukogu liikmete koosseisu. 12.10.2005 oli Riigikogus

kutseõppe alaseid muudatusi käsitleva eelnõu 738 SE I lugemine. Eelnõu otsustati saata II lugemisele.

Riigikogus lugemisel oleva kutseõppeasutuse seaduse, erakooliseaduse ja haridusseaduse muutmise eelnõu

² Haridus- ja Teadusministeeriumi kutse- ja täiskasvanuhariiduse osakond on vastava eelnõu ette valmistanud ning eelnõu on esitatud Riigikogule menetlemiseks.

mahukamaid osi on kutseõppeasutuse seaduse muudatused, mis on seotud kooli nõukogu vastutuse ja ülesannete täpsustamisega. 19.11.2004 jõustunud kutseõppeasutuse seaduse muudatustega muudeti kooli nõukogu koostamise põhimõtteid, sätestades, et tööandjate ja töövõtjate esindajad peavad moodustama üle poole nõukogu koosseisust.

- **Töötada välja kutseõppeasutuste direktorite ametijuhendid, töötasustamise ja premeerimise ühtsed alused.**

KVB on välja töötanud kutseõppeasutuste direktorite töötasustamise ja premeerimise ühtsed alused, mis on kinnitatud haridus- ja teadusministri 30.03.2004. a käskkirjaga nr 291 „Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatavate riigi kutseõppeasutuste direktorite palgakorralduse alused”. Direktorite ametijuhendid on kinnitatud haridus- ja teadusministri 23.02.2005. a käskkirjaga nr 94 "Riigikoolide direktorite ametijuhendid".

Haridus- ja Teadusministeeriumi kutse- ja täiskasvanuhariduse osakond

- **Esitada nõuded kutseõppeasutuse arengukavale.**

Kutseõppeasutuste arengukava nõuded on kutseõppeasutuse seaduse muutmise seaduse eelnõus esitatud. 12.10.2005 oli Riigikogus kutseõppe alaseid muudatusi käsitleva eelnõu 738 SE I lugemine. Eelnõu otsustati saata II lugemisele.

- **Sätestada tähtajalise töölepingu nõue kõigile direktoritele.**

Vastav nõue on sätestatud kutseõppeasutuse seaduse § 37 lõikes 14.

- **Kehtestada nõuded kutseõppeasutuse õppekavale. Kutseõppeasutuse seaduse § 10 lõike 1 alusel toimub õpe kutseõppeasutuses kutse-, eri- ja ametiala riikliku õppekava alusel. Riiklik õppekava puudub.**

Kutseharidusstandardi eelnõus on esitatud kutseõppeasutuse õppekava nõuded. Alustatud on riiklike valdkonnaõppekavade koostamist. Määrused on ette valmistatud ja ootavad kutseõppeasutuse seaduse muudatuste vastuvõttu, mis kehtestab volitusnormi uute kutseõppeliikide osas.

- **Muuta sisehindamise läbiviimine õppeasutustele kohustuslikuks.**

Järelevalveosakond on ette valmistanud koolieelse lasteasutuse seaduse, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse, erakooliseaduse ja kutseõppeasutuse seaduse muutmise seaduse eelnõu, kus on sätestatud sisehindamise nõue ka kutseõppeasutustele.

2004. a ettepanekute täitmine

Haridus- ja Teadusministeeriumi kutse- ja täiskasvanuhariduse osakond

- **Kehtestada nõuded õppepraktika korraldamisele ja juhendamisele.**

Nimetatud nõue on sätestatud kutseõppeasutuse seaduse muutmise seaduse eelnõus. 12.10.2005 oli Riigikogus kutseõppe alaseid muudatusi käsitleva eelnõu 738 SE I lugemine. Eelnõu otsustati saata II lugemisele.

Menetluses olevas kutseõppeasutuse seaduse muutmise seaduse eelnõus on täpsustatud õppepraktika korraldamise ja juhendamise nõudeid.

- **Lahendada Tallinna Balletikooli õiguslik staatus, viies õppeasutuse tegevuse vastavusse kehtivate õigusaktidega või algatades vastava seadusemuudatuse.**

Nimetatud nõue on sätestatud kutseõppeasutuse seaduse muutmise seaduse eelnõus.

Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse õppekavade ja õpetajaosakond

- **Täpsustada “Õpetajate koolituse raamnõuetes” kutseõpetajate tööalase täienduskoolituse mõistet, et see oleks üheselt mõistetav.**

Kutseõpetaja stažeerimiskorra väljatöötamise töörühm otsustas, et eraldi õigusakti kutseõpetaja stažeerimistingimuste ja korra kehtestamiseks välja ei töötata. Tehti ettepanek lahendada kutseõpetaja erialase stažeerimise küsimused kutseõpetaja kutsestandardi väljatöötamise käigus, st, siduda stažeerimise nõue kutseõpetaja kutse omistamisega.

4. KÕRGHARIDUS

Ülevaade riikliku järelevalve läbiviimisest kõrgkoolides 2004/2005. õppeaastal

Sissejuhatus

2004/2005. õppeaastal olid riikliku järelevalve fookuses erarakenduskõrgkoolid. Riiklikku järelevalvet teostati 8 erarakenduskõrgkoolis (Rahvusvaheline Sotsiaalteaduste Rakenduslik Kõrgkool Lex, Tallinna Kommertskolledž (endine Erakommertskolledž), Eesti-Ameerika Ärikolledž, Kultuuri- ja Humanitaarhariduse Instituut, Disaini Kõrgem Kool, Rakenduskunsti Kõrgem Erakool, Autotranspordiinstituut Raiment, Kõrgkool I Studium) ning lisaks ühes eraülikoolis (Eesti Humanitaarinstituut). Kahes rakenduskõrgkoolis – Rahvusvahelises Sotsiaalteaduste Rakenduslikus Kõrgkoolis Lex ja Eesti-Ameerika Ärikolledžis viidi järelevalve läbi eelnevate ettekirjutuste täitmise kontrollimiseks. Järelevalve eesmärk oli kontrollida kõrgkoolide tegevuse vastavust õigusaktidele.

2004/2005. õppeaasta alguses oli erarakenduskõrgkoolide kokku 18. See arv vähenes õppeaasta jooksul 5 võrra. Tallinna Kõrgema Giidikooli rakenduskõrgharidusõppe õppekava „Giid” viidi üle Eesti Hotelli- ja Turismimajanduse Erakooli. Erakolledži Futurum-2 rakenduskõrgharidusõppe õppekava „Õiguskorraldus” koolitusloa kehtivusaeg lõppes 1. juulil 2005. Sellega seoses lõpetas kõrgkool tegevuse.

Järelevalve tulemusena tunnistas haridus- ja teadusminister Rahvusvahelise Sotsiaalteaduste Rakendusliku Kõrgkooli Lex ja Autotranspordiinstituudi Raiment koolitusload kehtetuks. Mõlema kooli puhul viidi järelevalvet läbi mitu korda, et koolidel oleks võimalik täita riikliku järelevalve ettekirjutusi.

Kõrgkooli sellekohase taotluse ja negatiivse akrediteerimisotsuse alusel tunnistas haridus- ja teadusminister kehtetuks ka Kultuuri- ja Humanitaarhariduse Instituudi koolitusload.

Seoses Eesti Humanitaarinstituudi ja Tallinna Ülikooli liitumisega vähenes eraülikoolide arv ühe võrra.

Riikliku järelevalve käigus avastatud puudused

Põhikiri ja arengukava. Kõigis inspekteeritud erarakenduskõrgkoolides puudusid kõrgkooli põhikirjas üliõpilaste eelnevate õpitulemuste ja erialase töökogemuse arvestamise tingimused ja kord.

Paljudel koolidel oli probleeme arengukavaga. Autotranspordiinstituudil Raiment arengukava puudus. Kõrgkoolide arengukavadest puudusid erakooliseaduses ette nähtud andmed rahaliste vahendite olemasolu või nende saamise allika kohta ning viited riskide hindamisele ja nende vältimise võimalustele. Kohati oli koolidel arengukava eesmärgi ja otstarbe mõistmisega probleeme.

Õppejõud. Järelevalve tulemusena selgus, et õppejõududega seonduv on erarakenduskõrgkoolides kõige sagedamini esinevaid probleeme (nende vähesus, liikuvus jne). Kaheksast erarakenduskõrgkoolist oli viiel selles osas puudusi. Põhilisim neist on kõrgharidusstandardi § 5 lõike 2 täitmata jätmine, mille kohaselt peavad 51 protsenti õppekava mahust õpetama vähemalt 51-protsendilise koormusega selles õppeasutuses või ühisõppekavade või õppeasutuste vahelise lepinguga seotud õppeasutuses töötavad õppejõud. Mõnes koolis olid enamuse õppejõududega sõlmitud tööettevõtuleping kindlaks perioodiks ja nende koormus jäi selgelt alla 51 protsendi (Disaini Kõrgem Kool). Nii olid õppejõud kõrgkooliga seotud vaid ajuti ning puudus kindlus selles osas, kas õppekava on ka tulevikus õppejõududega kaetud. Oli ka koole, kus õppejõududega polnud töölepinguid sõlmitud (Autotranspordiinstituut Raiment).

Õppejõududega seonduva töid koolid ka ise ühe teravamana probleemina esile. Koolidele tegi muret ka õppejõudude kõrge vanus, järelkasvu puudumine. Kuna enamikus inspekteeritud koolidest toimub õppetöö nii eesti kui ka vene keeles, siis toodi ühe probleemina esile mõlemat keelt valdavate õppejõudude vähesus.

Erarakenduskõrgkoolide õppejõud on äärmiselt liikuvad, õpetavad mitmes kõrgkoolis, mis ei pruugi õppetöö kvaliteedile hästi mõjuda.

Õppejõudude kvalifikatsiooni osas olulisi rikkumisi ei täheldatud. Ühes koolis oli õppejõuks inimene, kel puudus kõrgharidus, ning paaris koolis oli õppejõud määratud ametikohale, milleks tal puudus vastav kvalifikatsioon (näiteks töötas dotsendina doktorikraadi või sellele vastavat kvalifikatsiooni mitteomav inimene). Vabariigi Valitsuse 6. juuni 2005. a määruse nr 120 „Eesti Vabariigi kvalifikatsioonide ja enne 20. augustit 1991. a antud endise NSV Liidu kvalifikatsioonide vastavus” jõustumine kergendab kindlasti kõrgharidusstandardi § 15 lõike 1 täitmist, mille kohaselt 75 protsenti õppekava mahust peavad õpetama magistrikraadi või vastava kvalifikatsiooniga õppejõud. Jõustunud määruse kohaselt loetakse magistrikraadile vastavaks kvalifikatsiooniks ka nn vanad bakalaureusekraadid. Akadeemilise personali värbamisel puuduvad koolidel reeglina valikukriteeriumid, peetakse silmas vaid õigusaktidest tulenevaid nõudeid.

Üliõpilased. Üliõpilastega seoses on endiselt kõige enam rikkumisi erakooli pidaja ja üliõpilase vahel sõlmitud lepingu osas. Põhiliselt on lepingust välja jäetud kohustuslik punkt, mis sätestab erakooli kohustuse tagada üliõpilastele õpingute jätkamine, kui erakool mingil põhjusel tegevuse lõpetab, samuti õpingute alustamise aeg, õppetöö maht ja kestus, õppetöö läbiviimise koht ja aadress, auditoorse õppetöö läbiviimise aeg.

Diplomid ja akadeemilised õiendid. Mitmetel kõrgkoolidel oli probleeme akadeemiliste õiendite ja diplomite nõuetekohase vormistamisega. Levinud viga oli kvalifikatsiooni omistamise märke tegemine diplomile. Akadeemilise õiendi osas ei oldud teadlikud uutest nõuetest, mis kehtestati Vabariigi Valitsuse 12. märtsi 2003. a määrusega nr 76 „Diplomi ja akadeemilise õiendi statuut ja vormid”. Diplomite vormistamise nõuete jäme rikkumine avastati Eesti-Ameerika Ärikolledžis, kes oli aastatel 1993–2003 väljastanud „bakalaureuse diplomeid”, omamata seejuures koolitusluba bakalaureuseõppe läbiviimiseks, ning muuhulgas ka üliõpilastele, kes akadeemilise õiendi kohaselt polnud õppekava täies ulatuses läbinud.

Õppemateriaalne baas ja raamatukogu. Õppetegevuseks vajalike ruumide ja õppemateriaalse baasi osas olid kõige suuremad puudused Autotranspordiinstituudil Raiment ja Rahvusvahelisel Sotsiaalteaduste Rakenduslikul Kõrgkoolil Lex. Kõrgkoolidel puudusid õppekavade järgseks õppetegevuseks vajalikud õppeklassid, mille sisustus ja materjalidega varustus oleks vastanud õppekavadest tulenevatele vajadustele. Jätkuvalt on erarakenduskõrgkoolide nõrgim koht õppetegevuseks mittepiisavalt komplekteeritud raamatukogu. Autotranspordiinstituudi Raiment 50 raamatust koosnev raamatukogu oli markantseim näide.

Kokkuvõte

2004/2005. õppeaastal läbiviidud järelevalvete põhjal võib teha mitmeid järeldusi.

1. Erakoolide kõige teravam probleem on õppejõudude vähesus. Kõrgharidusstandardi § 5 lõike 2 täitmiseks ei jätku kõrgkoolidel piisavalt rahalisi vahendeid ega akadeemilist personali, viimased omakorda on erakoolide nappide vahendite tõttu sunnitud töötama mitme tööandja juures.
2. Järelevalve käigus ilmnis, et erakooli pidaja ja üliõpilaste vahel sõlmitud lepingud ei vasta jätkuvalt kõikidele erakooliseaduse § 17 lõikes 4 kehtestatud nõuetele, kahjustades seeläbi eelkõige üliõpilaste huvisid.
3. Paljudel juhtudel ei ole erarakenduskõrgkoolid mõistnud arengukava eesmärki ja otstarvet.
4. Erakõrgkoolidel ei ole piisavalt rahalisi vahendeid nõuetekohase raamatukogu komplekteerimiseks. Selles osas oleks vajalik omavaheline koostöö.
5. Diplomite vormistamise osas olid tõsised rikkumised need juhud, kus kool omistas õppekava läbinutele akadeemilise kraadi või kutse, omamata selleks õigust.

Nagu eespool mainitud, suleti järelevalve tulemusena kaks erarakenduskõrgkooli. Õigustatud oli järelevalve ajakava ühitamine akrediteerimiste ajakavaga, mis võimaldas kõrghariduse hindamise nõukogul akrediteerimisotsuste tegemisel saada kooli õppe- ja teadustegevuse kvaliteedi kohta võimalikult eripalgelist informatsiooni.

Ülevaade tingimisi akrediteeritud õppekavade arendamisest

Eelmisel õppeaastal analüüsiti ajavahemikus 1999–2004 akrediteeritud õppekavade tingimisi akrediteerimise põhjusi. Analüüsi eesmärk oli anda ülevaade ekspertgruppide peamistest tähelepanekutest Eesti era- ja riiklike ülikoolide ning rakenduskõrgkoolide õppekavade akrediteerimisel (väljatoodud puudustest, soovitudest). Eelmisel õppeaastal analüüsiti 19 tingimisi akrediteeritud õppekava(de)ga õppeasutust ning nende 77 tingimisi akrediteeritud õppekava, vt „Ülevaade haridussüsteemi järelevalvest 2003/2004. õppeaastal” lk 71–76 (Haridus- ja Teadusministeeriumi koduleheküljel aadressil www.hm.ee).

Üks riikliku järelevalve prioriteete 2004/2005. õppeaastal on tingimisi akrediteeritud õppekavade seire, mille ühe eeldatava tulemusena oleks võimalik hinnata akrediteerimisprotsessi mõju ja osatähtsust kõrghariduse kvaliteedile.

Aprillis 2005 saatis järelevalveosakond 16 ülikoolile, sh kolme ülikooli kolledžile ja rakenduskõrgkoolile küsimused. Eesmärgiks oli informatsiooni kogumine, mille alusel hinnata, kas ja kuidas kõrgkoolid tegelevad akrediteerimisperioodi järgselt õppekava ning õppeprotsessi arendusega, võttes aluseks ekspertide soovitusi. Küsimustikule vastasid 13 kooli, mittevastanute hulgas olid Eesti Humanitaarinstituut (praegune Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut), Mainori Kõrgkool ning Tartu Ülikooli majandus-, arsti- ja filosoofiateaduskond.

Palusime vastata alljärgnevale küsimustele:

- Mida on kõrgkool juba ette võtnud nimetatud õppekava hinnanud rahvusvaheliste ekspertide soovitude osas?
- Millised tegevused on kõrgkoolil õppekava arendamisega (sh ekspertide soovitude elluviimisega) veel plaanis?
- Millised on olnud seoses ekspertide soovitude elluviimisega kõige suuremad raskused?
- Milline on akrediteerimise mõju konkreetse õppekava kvaliteedi parendamisele ja kõrgkooli arengule tervikuna?
- Milline on teie hinnang konkreetse õppekava akrediteerimisprotsessile (hindamise läbiviimine, ekspertide kriitika ja soovitude põhjendatus, ekspertide pädevus jne)?

Alljärgnevasse ülevaatesse on koondatud tagasiside 13 ülikooli (sh 3 ülikooli kolledži) ning rakenduskõrgkooli 20 õppekava arendamise kohta, mida on analüüsitud kõrgkoolidele esitatud küsimuste kaupa.

Mida on kõrgkool juba ette võtnud nimetatud õppekava hinnanud rahvusvaheliste ekspertide soovitude osas?

Enamik kõrgkooli on ekspertide soovitudega nõus ning kõik vastanud kõrgkoolid on alustanud soovitude ellurakendamist. Üldiselt võib öelda, et kõrgkoolid on õppekava arendustegevuse vallas järginud skeemi, kus akrediteerimise tulemustega tutvumisele järgnes ekspertide soovitude arutelu kõrgkooli nõukogus ning soovitude elluviimise tegevuskava koostamine. Enamik väiksemaid puudusi, mis ei ole aja- ja ressursimahukad, nt õppekava nime muutmine, õppekava täiustamine, õppemeetodite mitmekesistamine ja kaasajastamine, kontaktide loomine teiste kõrgkoolidega nii Eestist kui välismaalt, üliõpilaste praktikaga seonduv jne, on kõrgkoolid juba rakendanud. Suuremate probleemidena on kõrgkoolid välja toonud õpperuumidega ning õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmisega seonduvate soovitude täitmise. Avalik-õiguslikud ülikoolid ning riigi rakenduskõrgkoolid leiavad, et õppekeskkonnaga seonduvate küsimuste lahendamine on teatud mõttes hariduspoliitika küsimus, mida ei oleks mõtet siduda ühe konkreetse õppekava hindamisega. Õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmine on samuti pikaajalisem protsess, eriti kui see puudutab õppejõudude doktorikraadiga seonduvaid õpinguid. Kõrgkoolide tagasisidest võib järeldada, et koolid on värvanud kõrge kvalifikatsiooniga õppejõude (ka välisõppejõude), motiveerinud õppejõude doktoriõppesse astuma ning suurendanud täienduskoolituseks eraldatud vahendeid.

Eraldi punktina võiks välja tuua ekspertide hinnangud raamatukogu mittevastavuse osas. Siinkohal on peaaegu kõik kõrgkoolid väitnud, et investeerivad raamatukogusse aasta-aastalt üha rohkem, et tagada kaasaegsete õpikute, teaduskirjanduse ja perioodiliste väljaannete olemasolu. Samuti on mitmetes kõrgkoolides paranenud juurdepääs elektroonilistele infosüsteemidele.

Kolm kõrgkooli erinesid teistest selle poolest, et nad ei pidanud ekspertide mõnede soovitude rakendamist vajalikuks. Põhjuseks ühel juhul see, et ekspertide soovitud tegelikkuses juba toimus (eksperdid ei märganud), teisel juhul kaheldi ekspertide pädevuses anda soovitusi, olemata ise antud ala asjatundja. Markantne on aga näide, kus kõrgkooli õppekava kahel korral hinnanud eksperdid on andnud vastakaid soovitusi. Sellisel juhul on kooli kriitiline suhtumine soovitude täitmisesse mõistetav.

Siinkohal võibki välja tuua teatud seose: kõrgkoolid, kes kahtlesid soovitude objektiivsuses, töid akrediteerimise negatiivse asjaoluna välja hindaja ebapädevuse.

Millised tegevused on kõrgkoolil õppekava arendamisega (sh ekspertide soovitude elluviimisega) veel plaanis?

Mõned kõrgkoolid jätsid sellele küsimusele üldse vastamata ja üldistust on siin keeruline teha, sest õppekavategevus on tihti kõrgkoolispetsiifiline. Mõned tegevused, mis kordusid mitme kõrgkooli plaanides:

- uute spetsialiseerumiste sisseviimine;
- koostöö tihendamine teiste õppeasutustega;
- õppejõudude koosseisu uuendamine;
- õppe- ja tehnilise baasi tugevdamine jms.

Millised on olnud seoses ekspertide soovitude elluviimisega kõige suuremad raskused?

Peamised raskused on kõrgkoolidel ressursi- ja ajamahukate soovitude täitmisel. Siin joonistub välja kolm kategooriat, millega kõrgkoolidel on raskusi: õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmine, raamatukogu kaasajastamine ning õpperuumidega seonduv. Probleeme on põhjustanud ehitustegevuse ja kraaditaotlemise pikaajalisus, rahaliste vahendite nappus, kvalifitseeritud õppejõudude kaadri täiendamine, raamatukogu komplekteerimine. Riigikoolid viitavad, et mõned soovitused on seotud kooli rahastamisega ning need tuleks adresseerida Haridus- ja Teadusministeeriumile. Kuna õppejõudude, õppematerjali ning õpperuumidega seonduv mõjutab oluliselt õppe kvaliteeti, on positiivne, et kõrgkoolid püüavad oma võimaluste piires ka siin lahendusi leida, kuigi on viidanud probleemide olemasolule nendes valdkondades.

Kõrgkoolid, kes kahtlesid ekspertkomisjoni pädevuses, ei osanud võtta seisukohta, kas soovitused on objektiivsed ja asjakohased.

Milline on akrediteerimise mõju konkreetse õppekava kvaliteedi parendamisele ja kõrgkooli arengule tervikuna?

Enamiku kõrgkoolide arvates avaldas akrediteerimine positiivset mõju nii konkreetse õppekava kvaliteedi parendamisele kui ka kõrgkooli arengule tervikuna. Vaid kaks kõrgkooli on välja toonud negatiivseid külgi. Ühel juhul mainiti, et akrediteerimiseelne periood mõjus õppetööle halvavalt ning teisel juhul ei avaldanud kõrgkooli arvates akrediteerimine otsest mõju, sest õppekava arendus toimub pidevalt.

Akrediteerimise positiivsete mõjuna on märgitud seda, et eneseanalüüsi aruande koostamine sundis koole ennast hindama ning süsteemi korrastama ja parendama. Üks kõrgkool on välja toonud, et mitte niivõrd komisjoni soovitusel kui eneseanalüüs aitas kaasa kvaliteedi parendamisele.

Üldiselt arvas enamik kõrgkoole, et õppekava analüüs ja akrediteerimisprotseduur võimaldasid anda hinnangut õppekava positiivsetele ja negatiivsetele külgedele, mõelda õppekava edasisele arengule ning pöörata tähelepanu õppetöö kvaliteedile. Veel on välja toodud, et akrediteerimine juhtis tähelepanu tööandjate vajadustele ning sidemed tööandjatega on tugevnenud, samuti hinnati kõrgelt seda, et akrediteerimine võimaldas ennast hinnata teiste analoogiliste õppeasutuste ja õppekavadega võrreldes. Samuti leidub koole, kus akrediteerimisprotsessi läbimine on tihendanud õppejõudude, üliõpilaste, juhtkonna ja omanike koostööd õppetöö kvaliteedi tõstmise nimel. Positiivse aspektina on välja toodud, et väliseksperptidega suhtlemine andis võimaluse saada Euroopa haridussüsteemide kohta täiendavat informatsiooni.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et akrediteerimise mõju õppekavale ja kõrgkooli arengule tervikuna oli positiivne.

Milline on teie hinnang konkreetse õppekava akrediteerimisprotsessile (hindamise läbiviimine, ekspertide kriitika ja soovitude põhjendatus, ekspertide pädevus jne)?

Kui jaotada kõrgkoolide arvamused akrediteerimisprotsessi kohta kolme gruppi – ei jäädud rahule, üldiselt jäädud rahule ja jäädud rahule –, siis ilmneb, et kõige enam oli neid kõrgkoole, kes jäid akrediteerimisprotsessiga üldiselt rahule, ehkki kritiseerisid seda. Järgnes kõrgkoolide grupp, kes kiitis nii akrediteerimise läbiviimist kui ka hindajate kõrget professionaalsust. Kaks kõrgkooli ei jäänud hindamisega üldse rahule, sest komisjon ei vastanud kõrgkooli arvates õppekava spetsiifikale (puudusid ala eriteadlased), hindamine oli pealiskaudne, komisjoni otsus ei olnud läbipaistev, aruanne ei sisaldanud konstruktiivseid ja sisulisi ettepanekuid.

Protsessiga üldjoontes rahule jäänud kõrgkoolide grupi arvamusel kohaselt oli hindamise negatiivsed küljed ajaline piiratus kooliga tutvumisel, soovitude kohati pinnapealne põhjendamine ning mitmel juhul toodi välja ka hindajate ebapädevus.

Samas kõrgkoolid, kes jäid hindamisprotsessiga rahule, põhjendasid oma rahulolu sellega, et ekspertide pädevus oli kõrgel professionaalsel tasemel ning nende soovitusel olid objektiivsed, adekvaatsed ja konstruktiivsed. Protseduur oli asjalik, korrektne, meeldiv ja reeglitele vastav, ekspertide töö intensiivne ja põhjalik.

Nagu eespool toodust selgub, on kõrgkoolide hinnangud akrediteerimisprotsessile väga erinevad, on kõrgkoole, kellele eksperdid jätsid hea mulje ning kes said positiivse kogemuse, kuid samas leidub kõrgkoole, kes hindasid hindamisprotsessi negatiivselt.

Kõrgkoolide akrediteerimisprotsessile antud hinnangute põhjal tuleks edasipidi enam tähelepanu pöörata ekspertkomisjonide moodustamisele ning nende instrueerimisele. Kõrgkooli õppekavale antud madal hinnang ei tohiks oleneda sellest, et ekspertidel ei olnud piisavalt aega kooliga tutvuda või et hindaja kvalifikatsioon ei võimaldanud olukorda objektiivselt hinnata.

Kokkuvõtte asemel esitame all väljavõtte ettepanekutest, mis aitaksid kõrgkoolide arvates akrediteerimisprotsessi efektiivsemaks muuta ning kvaliteeti parendada.

- Akrediteerimisprotsessi läbipaistvamaks muutmiseks peaks välja töötama selged hindamisalused, millest komisjonil ei ole võimalik mööda minna ja mis annavad adekvaatse ülevaate õppekava vastavusest seadusele ja kõrgharidusstandardile.
- Ekspertkomisjonil peaks olema kooliga tutvumiseks rohkem aega.
- Lülitada akrediteerimiskomisjoni koosseisu ka tööandjate esindajaid, sest akrediteeritavate õppekavade raames pakutav haridus teenib ennekõike tööandjate huve ning eesmärk on pakkuda kõrgharidust, mida vajab tööandja.
- Interdistsiplinaarsete õppekavade puhul kasutada ka interdistsiplinaarseid hindamiskomisjone.
- Ekspertkomisjonid peavad koosnema antud valdkonna spetsialistidest.
- Seni kehtinud akrediteerimise asemel võiks edasipidi riiklikult üle minna kvaliteedihindamisele, see tähendab eriala õpetamise pideva täiustamise kava ja selle sisemist järgimist ning kontrollimist.

5. RAHVUSVAHELINE MATEMAATIKA JA LOODUSAINETE VÕRDLUSUURING TIMSS 2003 JA EESTI TULEMUSED (LÜHIKOKKUVÕTE)

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) on rahvusvaheline matemaatika ja loodusainete võrdlusuuring, üks Rahvusvahelise Haridustulemuslikkuse Hindamise Assotsiatsiooni IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) projektidest.

TIMSS 2003 raamdokumendis on öeldud „TIMSS-testi raamistik põhineb arusaamal, mille kohaselt teadust käsitatakse protsessina, kus loodusnähtuste vaatlemise, kirjeldamise, uurimise ja põhjendamise ning analüüsi tulemusena saadakse teadmisi ümbritsevast maailmast. See hõlmab nii sisuliste teadmiste olemasolu kui ka võimet probleeme lahendades oma teadmisi ja oskusi rakendada, anda selgitusi ning viia läbi katseid, teha üldistusi ning kokkuvõtteid. Õpilase arusaamist väljendavad oskused ja võimed on jagatud kolmeks kognitiivseks valdkonnaks, mida hinnatakse kõigi sisuliste valdkondade raames:

- faktiteadmised;
- mõisteist arusaamine;
- arutlemine/põhjendamine ja analüüs. Eesti osales uuringus 2003. aastal vanemas vanuseastmes (8. klass).

TIMSS-uuringus vaadeldakse **õppekava** mudelit kui peamist korralduspõhimõtet, mis aitab vaadelda, kuidas pakutakse õpilastele õpivõimalusi, mis tegurid seda mõjutavad, kuidas õpilased neid võimalusi kasutavad.

Õppekava mudelil on 3 aspekti:

1. riigisisene sotsiaal- ja hariduspoliitika – **kirjapandud õppekava**; 2. kool, õpetaja ja klassiruum – **rakendatud õppekava**; 3. õpilaste tulemused ja iseärasused – **omandatud õppekava**. Testide koostamisel on arvestatud matemaatika ja loodusainete õpetamise eesmärgid, mida peetakse olulisteks paljudes riikides.

Matemaatika sisulised valdkonnad 2003. a uuringus: arv – 30%; algebra – 24%; mõõtmine – 16%; geomeetria – 16%; andmed – 14%. Matemaatika kognitiivsed valdkonnad 2003. a uuringus: faktide ja protseduuride teadmine – 23%; mõistete kasutamine – 19%; rutiinsete ülesannete lahendamine – 36%; arutlemine – 22%.

TIMSS 2003 loodusainete testi sisuliste valdkondade osakaal: bioloogia – 29%; keemia – 16%; füüsika – 24%; maateadus – 16%; keskkonnaõpetus – 14%. Loodusteaduste kognitiivsed valdkonnad: faktiteadmised – 30%; mõisteist arusaamine – 39%; arutlemine/põhjendamine ja analüüs – 31%.

Lisaks sisulistele ja kognitiivsetele valdkondadele hõlmas TIMSS 2003 loodusainete test eraldi **teadusliku uurimismeetodi rakendamisoskuse uuringut** (teemakohaste küsimuste ja ülesannete abil).

TIMSS-raamistikul on ulatuslikud eesmärgid ning seetõttu on matemaatika ja loodusainete usaldusväärseks hindamiseks vaja suurt arvu ülesandeid ning pikka testimisaega – ekspertide otsusel vähemalt seitse tundi 8. klassi puhul (matemaatika ja loodusained koos).

TIMSS-uuringu lähenemisviis, mis põhineb maatriksvalimil, jaotas ülesandetüübid eraldi 12 vihikuks ning iga õpilane täitis ainult ühe vihiku, mis sisaldas kuus erinevat plokki. Mõlema aine 14 plokist kuus sisaldasid ülesandeid varasematest TIMSS-uuringutest, et mõõta muutusi õpilaste teadmistes. Pooltes vihikutest oli neli matemaatika ja kaks loodusainete plokki, pooltes vastupidi.

Igas vihikus oli valikvastustega ülesandeid (1 punkt õige vastuse eest) ja nn omavastusega ülesandeid (kuni 5 punkti õige vastuse eest). Poole punktide arvust vihikus moodustasid valikvastustega, poole omavastustega ülesanded.

Erinevad vihikud jaotati testitavas klassis selliselt, et iga vihikut lahendaks võimalikult võrdne arv õpilasi.

Kasutades nüüdisaegse testimisteooria – üksikvastuste teooria (Item Response Theory) meetodeid, kanti iga õpilase tulemused ühtsele skaalale (0–800 punkti), mis on seotud TIMSS 1995. ja 1999. aasta testiga.

Sellele skaalale toetudes on saadud kõik esitatud tulemused.

Skoorimisjuhised kirjeldasid sobilike ja põhjalike vastuste puhul nõutavaid aspekte. Eesmärk oli leida tõendeid just sellise arusaamise kohta, mida küsimusega hinnati.

Juhistes kirjeldati, millist vastust võib pidada täiesti õigeks ja millist osaliselt õigeks. Lisaks sellele oli vastuste hindajatele abiks õpilaste näidisvastused iga mõistmistasandi kohta (vt avalikustatud ülesanded REKKi kodulehel).

Eestis testiti 4040 õpilast kokku 154st koolist (158 klassist). Analüüsamiseks võeti tööd 151st koolist (koolidest 35 (23%) olid põhikoolid, ülejäänud gümnaasiumid või keskkoolid). Õpilastest 2752 (68,1%) olid eesti õppekeelega, 1288 (31,9%) vene õppekeelega koolidest; 1984 (49,1%) olid tütarlapsed, 2056 (50,9%) poisid.

TIMSS 2003 uuring andis hinnangu kogu meie haridussüsteemile – juhuvalimi alusel osales uuringus 154 kooli **4040** õpilast; põhitesti kaudu osales **697** matemaatika- ja loodusainete õpetajat; taustauuringu küsimustikele vastamise kaudu osalesid valimisse kuulunud koolide direktorid.

Kokkuvõttes on Eesti **matemaatikas** riikide järjestuses **kaheksandal** kohal. Euroopa riikide seas oleme oma tulemusega Belgia (Flaami) ja Hollandi järel **kolmandal** kohal! **Loodusainetes** on Eesti rahvusvahelises võrdluses **viierendal** kohal: maateaduses - 1. koht; keemias - 5. koht; bioloogias - 6. koht; füüsikas 7. koht; keskkonnaõpetuses 5. koht. **Euroopa riikidest saavutas Eesti loodusainetes kõrgeima tulemuse!**

Tulemuste interpreteerimisel tuleb ettevaatlik olla kaugeleulatuvate järelduste tegemisega. Tüüpiline näide üldistuse tulemusena saadud väärinfost on Eesti poiste ja tüdrukute tulemuste võrdlus: väidetakse, et nende tulemused ei erine ja see on tõesti nii, kui vaadata kõikide loodusainete keskmisi. Samas on poisid oluliselt paremad bioloogias ja tüdrukud füüsikas. Samasugune efekt võib ilmneda ka teiste tulemuste puhul. Seetõttu

tuleb esitletavaid tulemusi edaspidi põhjalikumalt analüüsida. Samuti tuleks läbi viia tulemuste täiendav analüüs, võttes aluseks eelkõige meie kultuuriruumi kuuluvate maade tulemused.

Matemaatikas saavutasid Eesti poisid ja tüdrukud ühtlaselt häid tulemusi. Näiteks USAs, Itaalias, Ungaris, Belgias olid poiste tulemused oluliselt paremad tüdrukute tulemustest. Vastupidist võib märkida aga näiteks Hiina Taipei, Singapuri, Moldova, Armeenia kohta.

Huvitav on märkida, et Eesti õpilaste tulemus **matemaatikas** on oluliselt parem kõigist meiega varem ühes haridusruumis asunud riikidest. See tähendab, et meie matemaatikaõpetus on rohkem kooskõlas rahvusvaheliste tavadega. Siinkohal tuleb lisada, et Eesti oli ainuke liiduvabariik Nõukogude Liidus, kus olid käibel oma originaalõpikud matemaatikas. Kõikides ülejäänud liiduvabariikides kasutati üleliidulisi tõlkeõpikuid. E. Nurga ja A. Telgmaa V ja VI klassi õpikute käsikirjad tunnistati 1980. aastate lõpul parimateks ka üleliidulisel matemaatikaõpikute konkursil ja neid kasutati paljudes liiduvabariikides. Sama õpik tõlgiti 2003. aastal ka inglise keelde ja seda kasutatakse USAs.

Tulemuste jaotus saavutustaseme järgi

TIMSS-uuringu tulemuste skaala summeerib õpilaste testide tulemused ja on mõeldud väga erinevate teadmiste mõõtmiseks. Selleks, et tähenduslikult kirjeldada, mida mingi väärtus skaalal tähendab (mida selle väärtuse saavutanud õpilane teab ja oskab), määratakse ka ühtsel skaalal (0–800) neli taset, mida kasutatakse rahvusvaheliste võrdlustasemetena (kehtivad TIMSS 2003 uuringu teemade kohta, (vt TIMSS 2003 raamdokument) ning iga kõrgema taseme tulemus on kumulatiivne):

rahvusvaheline tiptase (625–800 punkti);
rahvusvaheline kõrgtase (550–624 punkti);
rahvusvaheline kesktase (475–549 punkti);
rahvusvaheline madal tase (400–474 punkti).

rahvusvaheline tiptase matemaatikas

Õpilane suudab organiseerida infot, teha üldistusi, lahendada mitterutiinseid ülesandeid, organiseerida sobivalt andmeid ning teha nende põhjal õigeid järeldusi. Ta suudab arvutada muutusi protsentides ja rakendada ülesannete lahendamisel oma teadmisi arvutamisest, algebrast ja seostest. Õpilane suudab modelleerida lihtsamaid situatsioone algebralisele lineaarvõrranditega ning samas ka neid võrrandeid ja nende süsteeme lahendada. Ta suudab komplekssetes probleemsituatsioonides rakendada oma teadmisi mõõtmisest ja geomeetriast. Ta suudab interpreteerida tabelites ja diagrammidel antud andmeid ja neid ka ekstrapoleerida.

rahvusvaheline madal tase matemaatikas

Õpilane on omandanud mõned põhiteadmised matemaatikast.

Rahvusvaheliste loodusainete saavutustasemetega analüüs näitas, et peamiselt erinevad nelja taseme saavutused järgnevas viies kategoorias:

- teadmiste ulatus ja sügavus;

- probleemi kontekst (praktilisest kuni abstraktseni);
- teadusliku uurimise oskused;
- diagrammide, graafikute ja tabelite komplekssus;
- kirjutatud vastuste täiuslikkus.

TIMSS 2003 tulemused näitavad järgmist:

39% Eesti õpilastest on matemaatikas kas rahvusvahelisel **tipp- või kõrgtasemel**. Tulemus on väga hea ja kuulub Euroopa riikide tippu.

Eesti eristub paljude riikide taustal ka selle poolest, et oleme taganud pea kõikidele õpilastele (97%) vähemalt rahvusvahelise madala taseme. Näiteks Lätis on see näitaja 93%, Venemaal, Rootsis on see tagatud 91%-le õpilastest, Norras aga vaid 81%-le.

Rahvusvahelise tipptaseme loodusainetes saavutas 13% Eesti õpilastest ja Eesti on selle tulemusega 7. kohal. Kõrgtaseme saavutas 52% Eesti õpilastest (6. koht) ja kesktaseme 88% (2.–4. koht). Madalal tasemel saavutasid Eesti õpilased **esikoha** (99%). Järgnenud viiel maal oli saavutusprotsent 98%. Suur madala taseme saavutamise protsent näitab, et ka nõrgematel Eesti õpilastel on siiski rahvusvahelises võrdluses head tulemused (väga madala tulemuse saavutas väga väike hulk õpilasi, alla 1%).

Tundub, et riigi tippu viimisel osutus määravaks tipptasemel õpilaste osakaal. See on märgatavalt suur just Idamaades, kes juhivad riikide pingerida (nt Singapuris 44%, Hong Kongis 31% ja Jaapanis 24%). Meil on see näitaja vaid 9% matemaatikas ja 13% loodusainetes. Ilmselt tuleks ka meil tõhustada tööd just selle potentsiaalse õpilaskontingendiga.

Tulemuste analüüs matemaatika sisuvaldkondade järgi näitab järgmist:

- Eesti õpilaste tulemused on rahvusvahelisel taustal ühtlaselt tugevad kõigis vaadeldud matemaatika ainevaldkondades. See näitab, et oleme oma koolimatemaatika sisu suutnud valida ja seda õpetada piisavalt heal rahvusvahelisel tasemel.
- Rahvusvahelisel taustal on kõige paremad Eesti õpilaste tulemused *andmete* ja *geomeetria* valdkondades. Edukas statistiliste andmete kasutamise, esmatöötlemise ja tõlgendamise osas näitab, et oleme koolimatemaatika sisu kujundamisel olnud uuendustealdis ja seda suhteliselt õnnestunult. Lülitati ju statistika ja tõenäosusteooria küsimused põhikooli matemaatika ainekavasse alles 1996. aastal. Head tulemused geomeetrias võib ilmselt kanda selle arvele, et oleme suutnud säilitada ühtse matemaatika raames ka geomeetriaõpetuse ega ole liiga innustunult järginud aastate eest moes olnud loosungit “Eukleides koolist välja!”.
- Kõige kaugemal tippriikidest ja samas kõige lähemal rahvusvahelisele keskmisele näitajale (kuigi Euroopa riikide seas kolmandal kohal (528)) on Eesti saavutused *arvutamise* (arvutamise valdkond ei tähenda puhast arvutamist) ja *mõõtmise* valdkondades. Seega on meie õpilaste matemaatiliste pädevuste struktuuris viimasel kohal just sisulise arvutamise seonduvad teadmised ja oskused ja see on valdkond, kus keskmine Eesti õpilane saab ja peab saavutama paremaid tulemusi.

Tulemuste analüüs matemaatika kognitiivsete valdkondade järgi näitab, et meie õpilaste tulemused on ühtmoodi head kõigi nelja kognitiivse valdkonna lõikes, st teatakse fakte, osatakse mõisteid kasutada,

osatakse lahendada rutiinseid õpitud algoritmidega lahenduvaid ülesandeid, kuid samal tasemel osatakse ka uudes olukorras arutleda ning oma hüpoteese põhjendada.

Õpetamise tausta uuriti selleks spetsiaalselt koostatud küsimustikega.

Selgub, et:

- võrreldes teiste riikide õpilastega, pole meie õpilased matemaatika kodutöödega üle koormatud. Kodutööde mahu loevad kõrgeks 28% (rohkem kui pool tundi päevas 3–4 või rohkem korda nädalas) meie koolide õpilastest (rahvusvaheline vastav keskmine on 26%). Samas tuleb märkida seda, et paljud meie tulemustega võrreldaval tasemel olevad riigid on saavutanud oma head tulemused märgatavalt väiksema kodutööde mahuga;
- Eesti õpilased teevad füüsikas ja keemias rohkem kodutöid kui bioloogias ja maateaduses;
- rahvusvahelises võrdluses ei tinginud suurem kodutöödele kulutatud aeg paremaid tulemusi: nii matemaatikas kui ka kõikides loodusainetes on märgata tendentsi, et õpilastel, kes teevad vähem kodutöid, on tulemused paremad;
- Eesti õpilastel on madal enesehinnang (41% meie õpilastest omab kõrget enesehinnangut matemaatikas). Oluliselt kõrgema enesehinnangu annavad Belgia (45% õpilastest omab kõrget enesehinnangut), Hollandi (45%) ja Ungari (44%) õpilased. Loodusainete osas on Eesti õpilastel kõrgeim enesehinnang bioloogias, kus 71%-l õpilastel on enesehinnang kõrge. Maateaduses on kõrge enesehinnangu protsent 58%, mis on ligilähedane rahvusvahelisele keskmisele (56). Keemias ja füüsikas on kõrge enesehinnanguga Eesti õpilaste osakaal vaid 38%, mis on alla rahvusvahelist keskmist (40%). Samuti on madala enesehinnanguga õpilaste osakaal keemias ja füüsikas Eestis suurem (vastavalt 25% ja 22%) kui rahvusvaheline keskmine (19% ja 16%);
- Eestis nagu paljudes teisteski riikides on kõrge enesehinnanguga õpilaste tulemused paremad keskmise ja madala enesehinnanguga õpilaste tulemustest. Samas ei ole olulist vahet keskmise ja madala enesehinnanguga õpilaste tulemuste vahel.

Võib arvata, et saavutatud suhteliselt kõrge tulemuse taustal peaks ka meie koolide õpilaste enesehinnang tõusma.

TIMSS 2003 uuring näitas, et Eesti vene õppekeelega koolid saavutasid võrreldes eesti õppekeelega koolidega üldkokkuvõttes oluliselt nõrgemaid tulemusi.

Õppeaine meeldivus ja testi tulemused

Selgub, et matemaatika meeldivus on enamikus riikides negatiivses korrelatsioonis õpilaste edukusega matemaatikas – mida paremad on antud riigi testitulemused, seda vähem on selles riigis õpilasi, kellele meeldib matemaatikat õppida. Kuid võimalik on ka teisiti – Singapur saavutas matemaatikas kõrged tulemused ja õpilased peavad matemaatikat suhteliselt meeldivaks õppeaineks (33% õpilastest soostub täiesti väitega, et matemaatika on meeldiv õppeaine). Ilmselt on Eestil sellelt riigilt midagi õppida. Meie vastav näitaja on vaid 14%, rahvusvaheline keskmine aga 29%.

Loodusainetest meeldib õpilastele õppida enim bioloogiat ja kõige vähem füüsikat. Bioloogias on nende õpilaste hulk, kellele seda ainet meeldib õppida, ligikaudu sama suur kui nende õpilaste hulk, kellele bioloogiat õppida ei meeldi. Keemiat ja füüsikat meeldib õppida vaid vastavalt 17%-l ja 11%-l õpilastest, neid aineid ei meeldi õppida vastavalt 53%-l ja 59%-l õpilastest.

Õppekava testi tulemuste võimaliku mõjurina

Eesti õppekavas on matemaatika osakaal (15,1%) mõnevõrra väiksem kui rahvusvaheline keskmine (15,8%).

Peaaegu kõik tippriigid on oma head tulemused saavutanud keskmisest madalama matemaatika osakaaluga õppekava tingimustes.

Ka Eesti õpilased on oma head tulemused saavutanud matemaatika suhteliselt väikese osakaalu juures õppekavas, seega suhteliselt pingelise ainekavaga. Ilmselt on see ka üks tegureid, miks meie õpilased matemaatikasse väga soovivalt ei suhtu.

Ülalesitatu põhjal võib öelda, et matemaatika kui õppeaine meeldivust saaksime tõsta kas aine sisu vähendamise või siis matemaatika osakaalu suurendamisega õppekavas.

Võiks kaaluda matemaatika sisu vähendamist olemasoleva tundide arvu juures. Kuid siin tuleb arvestada ka sellega, et juba hetkel sisaldab TIMSS-testidega kontrollitud temaatika (45 teemat) 27% teemasid, mida meie ainekava ette ei näe.

Samas ei sisalda meie ainekava materjali, mida TIMSS-testid ei oleks hõlmanud.

Ehk peaksime oma õpetust põhikoolis diferentseerima? Diferentseeritud õpetamise võimaldamine näib olevat üks testitulemuste mõjureid. Viies riigis seitsmest, mis on pingereas meist eespool, on matemaatikaõpetus 8. klassis ühel või teisel moel diferentseeritud. Kuid ei tohi märkimata jätta, et on ka riike, kus õppekava on diferentseeritud, aga tulemused meist halvemad. Seega ei saa õppekava diferentseerimist vaadelda teistest mõjufaktoritest lahus.

Eesti loodusainete ainekavades on TIMSS 2003 uuringus käsitletud teemad 100% esindatud (kirjapandud õppekava). Siiski näitavad õpetajate küsimustike vastused, et mitte kõiki kirjapandud õppekavas käsitletud teemasid ei ole õpilastele õpetatud.

TIMSS 2003 teemade osakaal meie õppekavas ületab rahvusvahelist keskmist 6%-ga. TIMSS 2003 teemasid käsitletakse Eestis kõige enam maateaduses (95%) ja keemias (84%), kõige vähem aga bioloogias (61%) ja füüsikas (54%).

Meie õpetaja rahvusvahelisel taustal

Muretsema peaksime oma õpetajate kaadri vanuselise jaotuse pärast. Meie matemaatikaõpetajatest, kelle õpilased kuulusid TIMSS 2003 valimisse, olid 40% 50 või rohkem aastat vanad. Vaid 28% õpetajatest olid nooremaid kui 40 aastat. Samad keskmised rahvusvahelised näitajad on 23% ja 47%.

Uuring näitas, et õpilaste tulemused ei sõltu õpetajate vanusest, küll aga nende kogemustest. Viimast võiks interpreteerida nii, et suuremad kogemused ei anna eelist, mis tasakaalustaks "koolitüdumuse".

Veel koguti TIMSS-küsimustikuga andmeid õpetajate enesetäiendamise, hariduse, õpetamiseks valmisoleku jm kohta. Matemaatikaõpetajate osas otsest seost nende andmete ja testide tulemuste vahel ei tuvastatud.

Loodusainetes sõltub õpetaja formaalharidusest kõige vähem faktiteadmiste edastamine. Õpetaja formaalhariduse ja mõistetest arusaamise vahel on märksa suurem sõltuvus ja kõige suurem on sõltuvus analüüsiioskuse valdkonnas.

Õpilaste faktiteadmised ei sõltu sellest, mida õpetaja arvab väitest, et loodusainete õppimine on eelkõige meeldejätmise. Samas on mõistetest arusaamine ja analüüsi oskus paremad nende õpilastel, kelle õpetajad selle väitega ei nõustu.

Õpilaste tulemused sõltuvad õpetajate rahulolust: kõrgema rahuloluga õpetajate õpilastel on paremad tulemused.

TIMSS 2003 uuring näitab, et suurlinnade koolid saavutavad märgatavalt paremaid tulemusi kui väikelinnade ja valdade koolid. Öeldu kehtib nii matemaatika kui ka loodusainete kohta. See näitab, et erisus ei tulene õppeainest, vaid mingitest muudest teguritest.

Keskmine klassi suurus Eestis (28) jääb natuke alla rahvusvahelisest keskmisest (31).

Eestis saavutatakse suurema õpilaste arvuga klassides paremaid tulemusi kui väiksemate õpilaste arvuga klassides (linnakoolides, kus klassid on suuremad, saavutasid õpilased paremaid tulemusi).

Maakondade pingerida matemaatikas ja loodusainetes on praktiliselt sama. See aga tähendab, et maakondade tulemuste erisuse põhjusi ei tule otsida õpetajast (õpetavad ju loodusaineid ja matemaatikat üldjuhul erinevad õpetajad), vaid pigem maakondade mingitest muudest näitajatest. Ei saa ju olla nii, et ühte ja samasse maakonda koonduvad nii halvad matemaatikaõpetajad, loodusainete õpetajad kui ka nõrgad õpilased.

Maakondade sotsiaal- ja hariduspoliitiline taust testitulemuste võimaliku mõjurina vajab märgatavalt süvemat edasist uurimist.

Uuritust on selge, et tulemused sõltuvad oluliselt õpilaste taustast (raamatute arv kodus, arvuti olemasolu, sõnaraamatu(te) olemasolu, vanemate haridustase) nii faktiteadmiste, mõistetest arusaamise kui ka põhjendamise ja analüüsi puhul.

Kõigis maakondades ja praktiliselt ka kõikides koolides on teistest matemaatika sisuvaldkondadest paremini omandatud geomeetria, halvemini aga arvutamine. See näitab, et matemaatika erinevates sisuvaldkondades parema või halvema tulemuse saavutamine ei seostu kooli asukohast tulenevate teguritega ega õpetaja isikuga. See on puht aine probleem ja lahendust tuleks siin otsida õppekavaarendusest, õppekirjandusest, õpetajakoolitusest, ainedidaktikast jne.

Soolisest aspektist koolide matemaatikatumusi uurides torkab silma, et on koole, kus poisid saavutavad tükutest märgatavalt paremaid tulemusi, ja koole, kus olukord on täiesti vastupidine. Kontrollimist vajaks hüpotees, et poiste ja tüdrukute tulemuste erinevuses mängib olulist rolli õpetaja isik.

Kui faktiteadmisi suudavad paremini edastada nii väheste kui ka väga suurte kogemustega loodusainete õpetajad, siis mõistetest arusaamist ja analüüsi oskust arendavad kõige paremini 10–20-aastase staažiga õpetajad.

Uuringu taustateguritest veel

Arvutikasutus koolis ja kodus avaldab saavutustasemele positiivset mõju.

Rahvusvaheliselt on kõrgem tulemus nendel õpilastel, kes kasutavad arvutit nii koolis kui ka kodus. Keskmiselt on neid lapsi 40%, sh Eestis 41%. Eestis on olukord erinev – arvutikasutus koolis tulemusi oluliselt ei paranda ning ainult kodus arvuteid kasutavad lapsed olid koguni ühe punkti võrra edukamad kui mõlemal pool arvutit kasutavad lapsed.

Koolikliima: õpetajate rahulolu, õppekava eesmärkide mõistmine, lastevanemate kaasatus, laste soov olla tublid – see kõik kokku toetab kõrgemat saavutustaset.

Koolikliimat mõõdeti indeksitega, mis konstrueeriti õpetajate ja koolijuhtide nõustumisest/ mittenõustumisest kaheksa väitega; direktorid on oma hinnangutes õpetajatest optimistlikumad.

Eesti on koolikliima indeksi poolest 45 riigi pingereas loodusainete õpetajate hinnangul kõige viimasel kohal ja direktorite ning matemaatikaõpetajate hinnangul kuue viimase hulgas. See tähendab, et

- meie õpetajad ei naudi oma tööd;
- õpetajad ei mõista kooliõppekava eesmärke ega ole rahul oma edusammudega õppekava täitmisel;
- õpetajad pole rahul õpilaste tulemustega;
- õpetajad pole rahul laste suhtumisega õppimisse ja kooli varasse;
- õpetajad pole rahul vanemate osalusega koolielus.

Kõikides riikides on kõrgema koolikliima indeksiga koolide tulemused paremad madala koolikliima indeksiga koolides tulemustest.

Turvalisus koolis (tegemist on just nimelt turvatundega, enesetundega, st kuidas olukorda tajutakse): turvatunne tõstab saavutustaset.

Konstrueeriti eraldi indeksid õpetajate ja õpilaste vastustest. Uuringu põhjal tunnevad Eesti õpilased end koolis turvaliselt (64% kõrge indeksiga, 6% madalaga).

Õpilaste turvatunde indeksilt on Eesti pingereas 7. kohal (1. kohal on Rootsi – 78% lapsi kõrge indeksiga).

Seega ei kinnita rahvusvaheline uuring meil levinud väiteid koolivägivalla vohamisest.

Õpetajate hinnang turvalisuse tasemele sarnaneb Eestis laste omaga, kuid enamikus riikides hindavad õpetajad olukorda lastest optimistlikumalt.

Uuringu paradoksid

- Loodusainetes on Eesti õpilased 5. kohal maailmas, kuid loodusainete õpetajad on maailma kõige rahulolematumad nii iseenda kui ka õpilastega. Analoogiline (kuigi mitte nii teravalt vastuoluline) on olukord matemaatikas.

- Eesti väga häid tulemusi ei toeta üheselt ükski taustategur.

TIMSS 2003 uuringu väljaanded (saadaval REKK-i kodulehel):

“Rahvusvaheline matemaatika ja loodusainete võrdlusuuring TIMSS 2003”, 72 lk.

“Matemaatika avalikustatud ülesanded” (k.a ülesannete võtmed ja hindamisjuhendid), 113 lk.

“Опубликованные задачи математики” (вкл ключи и инструкции по оцениванию), 114 lk.

“Loodusainete avalikustatud ülesanded”, 93 lk.

“Опубликованные задачи естественнонаучных предметов”, 94 lk.

“TIMSS 2003 loodusainete avalikustatud ülesannete võtmed ja hindamisjuhendid”, 39 lk.

“Ключи и инструкции по оцениванию опубликованных задач естественнонаучных предметов TIMSS 2003”, 42 lk.

6. HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUMI NING BRITI NÕUKOGU KOOSTÖÖPROJEKTI “KVALITEET HARIDUSES” VAHEARUANNE

Projekti ülevaade, eesmärgid

2000. aastal sõlmiti koostöökokkulepe Eesti Vabariigi haridusministri ja Ühendkuningriigi haridus- ja tööministri vahel. Selle leppe tähtsaim eesmärk oli vahetada kahe riigi vahel haridusalaseid kogemusi ja teavet. Esmase valdkonnana mainiti kokkuleppes kvaliteedi kindlustamist ja järelvalvet hariduses.

25.–26. oktoobril 2001. a toimus Tartu Ülikoolis kooliarenduskonverents, kus peaesinejateks olid Ühendkuningriigi peaministri tollane nõunik professor Michael Barber ettekandega “*Large-scale education reform in England: work in progress*” ja Cambridge’i ülikooli professor Kate Myers ettekandega “*Creating the intelligent school*”.

Konverentsi järel tegi Haridusministeeriumi järelvalveosakond Briti Nõukogule (edaspidi BN) koostööprojekti ettepaneku. Kevadel 2002 kutsusid Briti Nõukogu Eestis ja Haridusministeerium aktiivseid koole osalema nelja-aastases projektis „Kvaliteet hariduses”.

Projekti eesmärgid:

- tähtsustada intelligentset kooli;
- arendada kooli tasandil enesehindamisoskusi, kaasates kõiki koolielust huvitunud osapooli;
- aidata kõigil hindamistasanditel kujundada ühtset arusaama kooli välishindamisest.

Projektis osalemiseks esitasid taotluse rohkem kui 40 kooli. Projekti koordineeriv töörühm valis esimeseks, nn katseaastaks välja 10 kooli erinevatest Eesti maakondadest: Antsla Gümnaasium, Kabala Põhikool, Keila Algkool, Kärdla Gümnaasium, Kuressaare Põhikool, Narva Humanitaargümnaasium, Suure-Jaani Gümnaasium, Tallinna 21. Kool, Tallinna 53. Keskkool, Tartu Karlova Gümnaasium.

Projekti põhikoolitajaks nõustus hakkama professor Kate Myers ja oktoobris 2002 toimus projekti esimene koolitusseminar. Igale projektis osalevale koolile kinkis BN John MacBeathi ja Archie McGlynni raamatu “*Self-evaluation. What’s in it for schools*”, 2002. Raamatu on saanud ka kõik hiljem projektiga ühinenud koolid.

Projekti põhimõtted:

- valmisretsepte ei jagata (ei jagata lilli, vaid seemneid, millest iga kool ise lilled kasvatab) — põhimõte, mille tõttu mõned koolid on projektis osalemisest loobunud;
- kõik koolid tegelevad projektis teemaga, mis on nende koolis ühisarutelude põhjal tunnistatud arendust vajavaks valdkonnaks (projektis osalemiseks võib valida ühe teema, kuid igaks aastaks võib valida ka uue teema), st, viiakse läbi enesehindamine.

Kõik koolid otsivad endale projekti alguses kriitilise sõbra – inimese väljastpoolt kooli, kes näeb asju kõrvalseisja pilgu läbi, kuid kes soovib ja oskab kooli arengule kaasa aidata. Ideaalis peaks kriitiline sõber olema professionaalne nõustaja, motiveerija, väljakutsete esitaja. Edukatel kriitilistel sõpradel on selge arusaamine vastastikustest suhetest (nad ei ole inspektorid); nad on head kuulajad; nad oskavad vaadata ja näha; oskavad küsimusi esitada; oskavad otsida, et aru saada; annavad ausameelseid vastuseid; nad on edu nimel tehtava töö toetajad.

Pärast esimest aastat tuli BN nõudel projektile hinnang anda, et õigustada projekti jätkamist. Hinnangu koostas Sirje Aher EMI-ECOST, kes koondas osalevatest koolidest saadud arvamused. Koolide positiivsed arvamused andsid kindluse projekti jätkamiseks:

- osalejad jäid rahule projekti korraldusega, koolitajatega;
- koolitusmaterjalid (raamat ja seminaride materjalid) osutusid kasulikuks mitte ainult valitud teema jaoks, vaid ka koolielu teiste aspektide korraldamiseks;
- projektis osalemiseks kogutud andmed andsid koolist väga hea ülevaate;
- osalejad olid projektijuhtidele toetuse eest tänulikud.

Projektis osalemist ei jätkanud Kärkla Gümnaasium.

2003. aastal lisandus uue konkursiga 14 kooli: Harmi Põhikool, Juuru Gümnaasium, Kanepi Gümnaasium, Kilingi-Nõmme Gümnaasium, Konguta Algkool, Kullamaa Keskkool, Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium, Narva Soldino Gümnaasium, Rannu Keskkool, Raudna Põhikool, Rõuge Põhikool, Tallinna Üldgümnaasium, Tartu Täiskasvanute Gümnaasium, Valga Põhikool.

10. oktoobril 2003. a toimus Tartu Karlova Gümnaasiumis konverents teemal „Projektid koolis – vahendid või eesmärgid”. Põhiesineja oli jälle professor Kate Myers, seekord teemaga „Õpilastelt nõu küsimine, eriti nende õppimise osas” (*“Consulting pupils, especially about their learning”*). Konverentsile eelneval päeval esines professor Myers ka inspektoritele ettekandega “Järelevalve ja enesehindamine” (*Inspection and self evaluation*). Konverentsile järgnesid sissejuhatavad koolituspäevad uutele koolidele, kes valisid projekti teemad ja kirjutasid need lahti.

2004. a külastasid koordinaatorid projektis osalevaid koole, et saada ülevaade tegevustest kohapeal ning uurida ka täiendavaid koolitusvajadusi, sest koolitusteemad kasvavad välja projekti enda arengust ja koolide soovidest.

Uue konkursi kaudu lisandus 2004. a veel 16 kooli: Audru Keskkool, Illuka Põhikool, Kaiu Põhikool, Kallavere Keskkool, Kohtla-Järve Järve Gümnaasium, Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasium, Kurtna Lasteaed-Algkool, Põltsamaa Ühisgümnaasium, Pärnu-Jaagupi Gümnaasium, Püüsi Põhikool, Sõmerpalu Põhikool, Tallinna Kuristiku Gümnaasium, Tallinna Mustamäe Gümnaasium, Võru Kreutzwaldi Gümnaasium, Võru Vene Gümnaasium, Ülenurme Gümnaasium.

9. oktoobril 2004. a toimus konverents Tallinna 21. Koolis. Seekord oli professor Kate Myersi ettekande teemaks „Muutuste juhtimine ja toetamine” (*“Leading and supporting change”*). Põhiettekandele järgnes töö töötubades, mida juhtisid projektis osalevad koolid.

Töötubade teemad ja nende vedajad:

- Koostöö lastevanematega suures koolis (Tallinna 21. Kool);
- Koostöö lastevanematega väikeses koolis (Kuressaare Põhikool);
- Enesehindamine (Narva Soldino Kool);
- Õpilaste kohanemine (Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium);
- Töö erivajadustega õpilastega (Konguta Algkool);
- Õpilase arengu suunamine (Tartu Täiskasvanute Gümnaasium ja Kanepi Gümnaasium);
- Õpetaja koostöö õpilastega (Kilingi-Nõmme Gümnaasium ja Harmi Põhikool);
- Kriitilised sõbrad, nende praktilised kogemused, mida jagada uutele kriitilistele sõpradele (Sirje Aher).

Projekti jooksul toimunud koolitused (mitmed teemad on erinevate gruppidega kordunud):

- Kes on kriitiline sõber? Kriitilise sõbra valimine (prof Kate Myers);
- Kooli enesehindamine: hinnangu andmine õpetamisele, õppimisele, eetosele (Kristi Mere, HTM);
- Kuulamisoskuse arendamine, kuuldu tagasisidestamine (Daf Pawelec, BN ja Katrin Poom-Valickis, TPÜ);
- Põhiprobleemi leidmine/projektiplaani koostamine (Daf Pawelec);
- Muutuste juhtimine (Kate Myers);
- Personali arenguvajadused (Kate Myers);
- Lastevanematega koostöö strateegiad (Koidu Tani-Jürisoo, AMI);
- Õpetaja kui uurija (Meeli Pandis, TPÜ);
- Küsimustike koostamine, läbiviimine, analüüsimine (Meeli Pandis ja Andrzej Pawelec, EBS);
- Praktiline küsimustike analüüs (Meeli Pandis ja Andrzej Pawelec);
- Koostöö koolis (Viljar Aro, Saaremaa SÜG);
- Kooli, kodu, kogukonna koostöö (Ene Kulasalu, AMI);
- Projektide koostamine (Kristi Mere ja Ingrid Veinmann, BN);
- Koostöö kriitilise sõbraga (professor Kate Myers);
- Projektide kavandamine ja koostamine (Sirje Aher, Hared);
- Õpetaja enesekehtestamine (Ene Velström, AMI);
- Koolivägivald ja konfliktid (Aare Mae);
- Poisid ja tüdrukud õpivad erinevalt, lapsed õpivad erinevalt (Kristi Mere);
- Õpilaste enesehindamisoskused (Ene Kulasalu).

Viimasel aastal on lisandunud osalevate koolide ettekanded projektis osalemise kogemustest; vahetatakse infot koolitajate kohta, keda on kutsutud koolidesse esinema.

Milliste teemadega on koolides tegeldud? Mis on projektis osalenud koolides nende aastate jooksul muutunud? Mida on teistel koolidel projektist õppida? (Näiteid erinevate maakondade koolidest nende endi pilgu läbi).

Antsla Gümnaasium, Võrumaa

Esimesel aastal oli projekti "Kvaliteet hariduses" peatähelepanu suunatud kooli kolme osapoole – õpilase, lapsevanema ja õpetaja koostöö parendamisele ja selleks rakendatud kolmepoolse lepingu projekti elluviimisele. Õppeaasta lõpul võis öelda, et lepingud leidsid hea vastuvõtu ja tunnistati sobivaks töövormiks kodu ja kooli vahel ning saadud kogemused on leidnud kasutamist ka järgmistel õppeaastatel.

Teise projektiaasta prioriteet oli endiselt kooli ja kodu koostöö. Projektiaasta eesmärk oli lastevanemate ja kooli tõhus koostöö ning õpilase hea toimetulek koolis lähtuvalt tema individuaalsusest.

Tööd alustas „Tunnirahu klass“, mille loomise põhjuseks olid kooli sisemised vajadused: õpilaste individuaalsus, erinev tase; õpetajate suhtumine teistest erinevalt tegutsevasse õpilasesse; korrarikkumised tunnis; õpilaste erinev kodune taust; vajadus nõudeid ühtlustada, saavutada paremaid õpitulemusi.

Tunnirahu projekti eesmärgid:

- saavutada paremaid õpitulemusi;
- võimaldada õppeprotsessis õpilase individuaalsust rohkem arvestada;
- tagada kõikidele õpilastele rahulik õpivõimalus;
- võimaldada õpetajal õpetada;
- kindlustada õppimise eeldused.

Klassis õpivad need, kes teistega koos ei suuda õppida; korrarikkujad, kellega õpetaja toime ei tule; rahunemist vajavad õpilased; õpilased, kes soovivad vaikuses õppida. Nende õpilastega tegelevad tunnirahu klassi õpetaja (4.–12. klasside klassi- ja aineõpetajad), oma aineõpetaja, psühholoog ning sotsiaalpedagoog: täidetakse õpiülesandeid, nõustatakse õpilast psühholoogiliselt, suunatakse eneseanalüüsile.

Tulemused:

- õppimis/õpetamisvõimalused paranesid kõigil;
- tunnidistsipliin paranes;
- õpetajate stress vähenes;
- paremad õpitulemused, õpetaja töötulemused;
- klassikursuse kordamise ennetamine;
- informeeritus õpilase individuaalsusest;
- koostöö õpetajate vahel paranes.

Projektis „Kvaliteet hariduses“ osalemise käigus on lastevanemate ja kooli vaheline koostöö tunduvalt paranenud. Lastevanemad on muutunud koostööaltimaks, näitavad üles suuremat huvi. Õpilepingute

sõlmimine on aidanud kaasa sellele, et kõik osapooled teadvustavad oma kohustusi ning pööravad nende täitmisele enam tähelepanu. See on aidanud kaasa enesehinnangu paranemisele.

Läbiviidud arenguvestlused on parandanud kodu ja kooli vahelisi suhteid, probleemidele on leitud lahendusi, mis on aidanud kaasa õppeedukuse ja käitumise paranemisele. Tunduvalt on vähenenud lapsevanema kartus kooli ees. Õpilaste kohta saadud informatsioon aitab õpetamis- ja kasvatamisprotsessis arvestada nende individuaalsust.

Tunnirahu klassi töö tulemusena on vähenenud distsipliinirikumine õppetunnis, tänu millele on paranenud õppimis- ja õpetamisvõimalused. Seda võib järeltada tunnirahu klassi suunatud õpilaste arvu tunduvalt vähenemisest. Paremaks on muutunud õpetajate ja õpilaste vahelised suhted, paranenud on mikrokliima, vähem on koolistressi. Ühtlasi on see aidanud märgata õpi- ja käitumisraskustega last, selgitada tema probleemide põhjusi ning õpilast ja lapsevanemat nõustada. Varane probleemi märkamine aitab ennetada klassikursuse kordamist.

Tänu koolitustelt saadud teadmistele ja nõuannetele ning õnnestunud lektoritevalikule on tõusnud lastevanemate teadlikkus ja toimetulek, mis omakorda on kaasa aidanud suhete parandamisele ja probleemide lahendamisele.

Ürituste läbiviimise kvaliteet on paranenud. Seetõttu on suurenenud lastevanemate huvi. Varasemast rohkem on lastevanemad näidanud üles initsiatiivi ürituste korraldamise osas.

Lastevanemate seas 2004. aastal läbiviidud küsitluses osalesid 97% (285 pere) õpilaste vanemad, positiivsena toodi välja koostöö tihenemist, turvalisuse tõusu, klassijuhataja rolli, kolmepoolsete lepingute ja vestluste kasutegurit. 70,2% andis koolile „väga hea“ või „hea“ hinnangu, kooliga ei olnud rahul 0,4% peredest.

Harmi Põhikool, Harjumaa

Harmi Põhikool ei olnud varem osalenud üheski pikemas projektis. Kooli soov on, et koolipiirkonna rahvas usaldaks rohkem kodukoha väikest maakooli. Usalduse võitmiseks peab kool oma töö tulemusi näitama, mille eelduseks on enesehindamisokuse omandamine. Kooli soovib projektis saadud teadmisi rakendada kooli erinevate valdkondade (õpilased, õpetajad, personal, juhtimine, õppeprotsess ja -keskkond, hooned ja rajatised, majandus) töö parendamisel, väärtustades süsteemset mõtlemist, õpilasele keskendumist, tehes meeskonnatööd ja planeerides oma tegevusi pikaajaliselt. Projekti tulemiks peab Harmi Põhikool süsteemselt juhitud kooli, kus õpetaja saab õpetada ja õpilane õppida.

Kuna projekti alustades oli kooli põhiprobleem distsipliin tunnis, valiti teemaks *õppetöö korraldamine klassis*. Pärast mõttetalguid otsustati alustada iseendast – õpetajast, sest eeskujul on koolis vaieldamatult tähtis roll täita. Esimese projektiaasta tegevuskava hõlmas selliseid tegevusi nagu küsitluse läbiviimine õpetajate seas (küsiteljaks kriitiline sõber); aineõpetajate konsultatsioonide määramine; täpne tunni eesmärgi seadmine

ja õppemeetodite mitmekesine valik; koolitus „töötamine liitklassis“; tunnis vastamise ühtsed nõuded; tunni töörahureeglite väljatöötamine; kooli kodukorrareeglite uuendamine; tööks vajaliku valgustuse tagamine; õppevahendite nimekirja koostamine; vabaõhuklasside kasutamine.

Teisel projektiaastal (2004/2005) võeti tähelepanu alla hindamine, sest viimane riiklik järelevalve oli tuvastanud, et kõik õpetajad ei tunne hindamisjuhendit. Põhiprobleem on see, et hindamine ei toeta õpimotivatsiooni loomist ja õppimist. Strateegiaks valiti õpetajate töökavade koostamine vastavalt klassi tasemele, arvestuslike tööde graafiku koostamine iga õppeveerandi alguses ja õpilaste teavitamine.

Tulemused:

- projektis osalemisega suurenes koostöö õpetajate ja õpilaste vahel, üksteist usaldatakse rohkem;
- õpetajate vahel on side tihedamaks läinud, enam ei hoita uusi teadmisi ja kogemusi ainult enda teada, vaid nendest tahetakse rääkida ka teistele;
- kooli personal on tundnud ja tunnistanud äratundmisrõõmu, et töötatakse ühiste eesmärkide nimel; ühised arutelud on lähendanud kollektiivi, iga indiviid tunneb oma osa koolielu korraldamises ja see on tõstnud inimeste enesehinnangut ja tööindu;
- projektitöös on kaasa löönud lastevanemad, käitumisraskustega laste vanemad on kutsutud kooli, et nad istuksid ainetunnis ja jälgiks tegevust, samuti on sõlmitud IÕK lepinguid õpetaja-õpilase-lapsevanema vahel;
- hoolekogu on hakanud koolielus palju rohkem kaasa rääkima ja otsuseid tegema;
- vallas viiakse läbi ainetundja konkurss, mis on paljudele õpilastele olnud õpimotivatsiooniks, sest seal võivad osaleda kõik, mitte ainult väga helged pead;
- liitklassi koolituse läbimise järel on liitklasside õpetajad palju julgemad tunnis erinevaid meetodeid katsetama;
- projektis osalemise plussiks on koolitused ja tagasiside projektidele, samuti infovahetus teiste projektikoolidega – kuidas nemad antud teemasid on lahendanud;
- soovitus teistele: ostke üks kontoriraamat ja kirjutage kõik otsused ja tegevused üles, nii on palju lihtsam pärast kokkuvõtet ja järeldusi teha – pidage päevikut; õppige aega ratsionaalselt kasutama; analüüsige oma tegemisi, kui analüüsi ei ole, siis ei oska ka edaspidiseid otsuseid vastu võtta;
- Harmi Põhikool on valmis teistele koolidele kriitiliseks sõbraks olema ning edasi anda nippe, mida on rakendatud distsipliiniprobleemide lahendamisel.

Narva Soldino Gümnaasium, Ida-Virumaa

Projekti „Kvaliteet hariduses“ väljapakutud teemadest valiti välja alateema „Kooli enesehindamine“ või täpsemalt „Õpetajate enesehindamine“. Kooli tulemuslikkuse hindamiseks on välja töötatud sisehindamise süsteem, mille osad on sisekontroll ja enesehindamine. Sisekontrolli raames jälgitakse töötajate töökorralduste täitmist, tegevuse seaduslikkust, töödistsipliini ja õpetajate tegevust riikliku õppekava elluviimisel. Sisekontrolli alast informatsiooni analüüsivad ja kasutavad direktor ja õppealajuhatajad.

Mida on projektis osalemine õpetajatele andnud?

Kõige tähtsamad tulemused on järgmised:

- positiivne õppima suunamine, usk sellesse, et pingutus toob edu, usk omaenda võimesse end parandada ja õppida;
- reflektiivõpetaja püüdlus uute õpetamismeetodite ja võtete kasutamise ning täiustamise poole;
- reflektiivõpe loob eeldusi mõtlemisprotsessi arendamiseks ja on professionaalse otsustamise oskuste alus;
- koostöö kolleegidega suurendab reflektiivse tegevuse väärtust, ühine refleksioon seminaridel, gruppides ja rühmatöös pakub vastastikku jagamise ja võrdlemise, toetamise ja nõuandmise väärtuslikke võimalusi;
- koostöös väljatöötatud materjalid: küsimustikud nii õpetajatele kui ka õpilastele, enesehindamiskriteeriumid, õpetajate eneseanalüüsid, eneseanalüüsilehed, tunniplaaniid, tagasisidelehed, meelespead, videomaterjalid jne;
- oskus näha oma tugevaid ja nõrku külgi, hinnata end kriitiliselt ja täiustada pidevalt oma töömeetodeid;
- oskus õppijaid motiveerida, mis on efektiivse õppimise ja sujuva töö alus klassis.

Juuru Gümnaasium, Raplamaa

Eesmärk oli selgitada:

- probleemistik;
- peamised kriitilised, kooli arengut pärssivad tegurid,
- kooli parema toimimise eeldatavad võimalused;
- lähtuvalt eelnevast — arengustsenaariumid (uus arengukava);
- ideaalis jätkusuutlikult toimiva väikese piirkondliku maagümnaasiumi esmane mudel.

Põhihuvi suundus õpiprotsessi ja vaimse õpikeskkonna paremaks muutmisele. Lähtuti koostöövajadusest kool-kodu-üldsus ning eeldati põhiprobleemide (koolikohustuse halb täitmine, väljalangevus, õpitulemuste langus, probleemsed õpilased) leevendumist.

Muutused koolis

Juhtimine

- 1) õpetajate sisekoolitus ja selle tulemuslikkus;
- 2) loodud töögruppide ettepanekud ja nende tegevus informatsiooni kogujatena annab tunnistust protsessi vajalikkusest;
- 3) uuendati ja konkretiseeriti kooli dokumentatsioon (sisekorraeeskirjad, hindamisjuhend, klassijuhataja meelespea);
- 4) ühistööna võeti vastu kooli uus arengukava;
- 5) kool on muutunud nähtavaks (meedia, suhtlemine, reklaamüritused).

Koostöö

- 1) on loodud töötav õpilaste tugivõrgustik (kool-vallavalitsus-kodu);
- 2) ühisürituste kaudu edeneb koostöö nn kasvulavaga (piirkonna muud koolid) — koolitused, ühised juhtkonna kohtumised (eelkõige Kaiu Põhikooliga).

Vaimne ja füüsiline õpikeskkond

- 1) õpetajate ja õpilaste küsitlused on andnud tagasisidet ja on tegevustes kasutatavad;
- 2) kooli materiaalsel olukorda käsitlevate küsitluste tulemeid kasutatakse kooli eelarve ja investeringutekava koostamisel-korrigeerimisel.

Õpilasmavalitsus

- 1) on muutunud kooli edendamisel arvestavaks abijõuks;
- 2) on algatanud projekti kooli jõusaali uuendamiseks, õpilasmavalitsuse algatusel korraldati heategevuslik ball, oksjon, tegevused jätkuvad.

Õpilaste toetamine

- 1) koolis on täiskohaga sotsiaalpedagoog;
- 2) toimib tugivõrgustik kooli-kodu-vallavalitsus, edendamist vajab koostöö politsei ja perearstiga;
- 3) sotsiaalpedagoog külastab pidevalt klasside lastevanemate koosolekuid ja korraldab loenguid teismeliste probleemidest;
- 4) jätkub projekt probleemsetele lastele koostöös AHA Keskusega, projekti sihtrühm on 6.–7. klass; läbi on viidud kolm koolitusmoodulit, mille tulemusel õpiedukus tõuseb, puudumisi on vähem, suhtumine ja vastutustunne on paranenud.

Õpilaskond

- 1) kooli gümnaasiumiosa on suurenenud, sel õppeaastal astus enamik põhikooli lõpetajaid oma kooli 10. klassi;
- 2) õpitulemused on võrreldes eelnevate aastatega jõudsalt paranenud.

Kanepi Gümnaasium, Põlvamaa

Kooli prioriteet on pidev eneseanalüüs ja tagasiside kõigis koolielu valdkondades. Taoline suundumus on küll töömahukas, kuid on tänaseks muutunud koolielu väga huvitavaks ja mitmekesiseks. Õppetöö on tulemuslikum, õpetajate ja õpilaste suhted pingevabamad, koostöö lastevanematega tõhusam ja tihedam.

Kodu ja kooli positiivsete suhete loomiseks tuleb koolil leida sobivaid suhtlusvõimalusi. On vaja luua kontakte, mille käigus on võimalik iga õpilase arengust individuaalselt kõnelda, selle üle arutleda. Kanepi Gümnaasiumis leiti, et kontakti saavutamiseks sobib hästi arenguestlus õpilase ja lapsevanemaga. Just arenguestluses nähti vahendit, mille kaudu peredele kooli põhimõtteid selgitada, vanemate soove ja ootusi ära kuulata ja leida koostöömotive iga õpilase individuaalse arengu suunamiseks ja toetamiseks.

Arenguestluse tulemused

Õpilased

Väga oluline tulemus on, et õpilasel on võimalik õpetajaga suhelda usalduslikus õhkkonnas. Õpilane tunneb end võrdse vestluspartnerina ja mõistab, et õpetaja huvitub tema käekäigust. Õpilane saab avameelselt rääkida endast, oma huvialadest, kooliga seotud muredest ja rõõmudest. Õpilane mõistab paremini, mida kool

tema õpitöölt ja käitumiselt ootab, ning saab õpetajalt individuaalselt tagasisidet. Õpilasel on ka võimalik kõnelda oma probleemidest.

Lastevanemad

1. Lapsevanem saab esma-allikast tõest infot kooli kohta.
2. Vanem saab informatsiooni ja tagasisidet õpilase käitumise, probleemide kohta koolis.
3. Vanemal on võimalus teha ettepanekuid koolielu (korraldus, õpetajad, klass) kohta.
4. Vanemal on aega mõelda koolielu ja oma lapse üle ning probleemid südamele ära rääkida.
5. Vanem saab võimaluse oma last teise pilguga vaadata (analüüsida jms).

Õpetaja ja kool

Olulised on eesmärgid, mida õpetaja iga konkreetse õpilasega toimuvale arenguveestlusele on seadnud. Üks olulisemaid aspekte on tutvumine lastevanematega, nende nõudmiste ja tõekspidamisega kooli suhtes, nende väärtushinnangute ja kasvatuspõhimõtetega. Vestlusel saab õpetaja teavet lapse iseloomu ja harjumuste, samuti arengut takistavate asjaolude kohta.

1. Õpetaja saavutab isikliku kontakti õpilase ja vanematega.
2. Õpetaja saab selgitada kooli, õpetajate nõudmisi, eesmärke jms.
3. Õpetaja näeb last läbi "kodu prisma".
4. Õpetaja õpib paremini tundma oma õpilasi.
5. Kool saab teavet lapsi ja vanemaid häirivatest probleemidest koolielus.
6. Kool saab teada, mida lapsevanemad peavad kooli tugevateks külgedeks.

Kilingi-Nõmme Gümnaasium, Pärnumaa

Projekti eesmärgid:

- koostöö erinevate sidusgruppide vahel;
- sisehindamine koostöö kaudu;
- õpetamise metoodika täiustamine ja tulemuslik rakendamine, tuginedes kolleegide pedagoogilisele kogemusele;
- õppetunni kvaliteet – koostöö tulemus.

Tulemused

- Oleme muutunud analüüsivamaks, avatumaks. Juhtkond ja õpetajad, hoolekogu ja lapsevanemad, õpilasesindus ja õpilased tunnistavad koostöö vajalikkust. Ei keskenduta ainult tulemusele, oluline on koostöö kui protsess.
- Õhkkond koolis on avatud ja arendav. Kool on kujunenud koostööd väärtustavaks organisatsiooniks ja soovitakse säilitada selle järjepidevust.
- Ainegruppide töö on muutunud sisulisemaks. Algklasside õpetajad lülitusid ainegruppide töösse, see tähendab põhikooli-, gümnaasiumi- ja algklassiõpetajate koostöö tugevnemist aineõpetuse tasandil.
- Projektiaastate praktiline tulemus on pedagoogiliste konverentside käivitamine ja arenguveestlustega tegelemine.

- Projektijuhil ja kriitilisel sõbral on olnud võimalus kohtuda huvitavate lektoritega ja suurepäraste kolleegidega teistest koolidest.

Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium, Ida-Virumaa

Projekti eesmärgid:

- kooli mikrokliima diagnoosimine ja parandamine;
- kollektiivi suunamine eneseanalüüsile;
- teadmiste andmine kooli õppekava arendusest;
- õppetöö tulemuslikkuse ja rahulolu kasv;
- avalikkuse tähelepanu ja toetuse kasv;
- õppiv kool ja enesehinnang.

Projekti raames toimus tegevus teemal “Õpilaste kohanemine”, sest Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasiumis on 7.–12. klass. Kuna uute õpilaste kohanemine on igal aastal õpetajate jaoks aktuaalne, oli projekti teema põhjendatud ja ajakohane.

Projekti realiseerimise käigus:

- laiendati ja täiendati õpilaste ja lastevanemate informeerimise süsteemi (lahtiste uste päev, infovihik, mis sisaldab vastuseid gümnaasiumi õpilaste kõikidele küsimustele, buklett, kodulehekülge Internetis);
- kiideti heaks seikluskasvatuse programm;
- aktiveeriti tööd lastevanematega (lastevanemate koosolekud koos lastega, klassijuhatajate individuaalsed vestlused lastevanematega, administratsiooni individuaalsed vestlused õpilastega ja lastevanematega);
- täiustati õpilaste anketeerimise süsteemi;
- täiustati ürituste planeerimise ja läbiviimise süsteemi, mis suunati õpilaste kohanemisele (klassijuhatajatunnid «homo ludens», «hirmude põletamine», kohanemisprogramm 7. klasside õpilastele, gümnaasistiks pühitsemine, Meie Maja päev, Firmamärgi päev).

Peale selle tehti tõsiselt tööd pedagoogilise kollektiivi kvalifikatsiooni tõstmiseks. Kõik õpetajad läbisid tööplaanide koostamise ja arenguvestluste läbiviimise meetoodika koolituse, mille tagajärjel muutus tunduvalt kvaliteetsemaks individuaalne töö õpilaste ja lastevanematega.

Kullamaa Keskkool, Läänemaa

Projekti eesmärgid

Teemaks valiti üleminek klassiõppelt aineõppele. Tarvidus oli ühtlustada erinevate aineõpetajate nõudmisi (nt kehtestada ühised reeglid vihikute nõuetele, uurimistööde vormistamisele, referaatide koostamisele).

Tulemused

Ainenõukogudes on ühtlustatud ja vormistatud mitmed nõuded:

- nõuded vihikule;

- referaadi koostamisele;
- uurimistöö vormistamisele;
- ainenõukogud on muutunud koolielu korraldamisel aktiivsemaks (ettepanekud tunnijaotusplaani kohta, ainealased ettevõtmised jne).

Koolis on toimunud koolitused kõikidele õpetajatele. Tänu kõigile ühiselt toimunud koolitustele on hakanud õpetajad rohkem mõtlema, kuidas õpilastele individuaalselt läheneda. Õpiraskustega õpilastele on määratud rohkem individuaalõppekavasid, mida võimaldab ka haridusministri määrus. Õpetajad on muutunud paindlikumaks.

Tunnustamise süsteem

Oluline on töötajaid ja õpilasi pidevalt motiveerida: kui alates 2000. a kevadest hakkas kool välja andma aasta õpetaja ja õpilase tiitlit (seetõttu valis kooli positiivse näitena välja ka Kodukandi liikumine), siis 2005. a vabariigi aastapäeval pidas kool juba meeles nii tublisid õppureid, häid õpetajaid kui ka koolitöötajaid ja abivalmis lapsevanemaid.

Õpilaste toetamine:

- tugiõpilaste süsteemi käivitumine — kolme tugiõpilase koolitus maakonnas;
- ühel õhtul nädalas on koolimaja avatud lauamängude mängimiseks (algne huvikeskuse variant);
- neljal päeval nädalas on arvutiklass avatud õpilaste jaoks kuni kell 19.00;
- gümnaasiumiastme õpilaste jaoks on rajatud 22 majutuskohta;
- tööle on võetud huvijuht;
- õpetajad viivad Kultuuriministeeriumi rahastamisel läbi koolivaheaja projekte (2003. a alates on rahastatud ja toimunud 14 projekti).

Küsitluste läbiviimine:

- projektiga seoses viidi küsitlus läbi 5. klassi õpilastele ja nende vanematele;
- koolielu kohta on võimalik oma arvamust avaldada ka kodulehel paiknevate küsimustike kaudu;
- küsitluste kokkuvõtteid on tutvustatud õpilastele, õpetajatele ja lastevanematele;
- üldistatud kokkuvõte ilmus kooliajalehes.

Koostöö lastevanematega:

- läbiviidud küsitlused andsid koolile positiivse tagasiside;
- paljudel lastevanematel puudub ülevaade tänapäevakoolist, nad elavad oma kooli aegses ajas;
- suhete tihendamiseks on aastas korraldatud kaks lahtiste uste päeva vanematele, et nad oleksid rohkem kursis, kuidas nende lapsel läheb;
- mõned klassijuhatajad on alustanud arenguveestlustega, mille käigus selguvad kooli kitsaskohad;
- toimuvad pereüritused (sportmängude päev, vastlapäev, ühisesinemised vanematega, kooliaktustel on tänatud tublisid lastevanemaid).

Rannu Keskkool, Tartumaa

Kolmeaastase projekti eesmärk on parandada teadmisi enesehindamisest ja koostada kooli enesehindamise süsteemi mudel. Aastate lõikes on rõhuasetused järgmised:

2003/04 – sisehindamisega seotud mõisted (enesehindamine, sisekontroll, tagasiside, seos välishindamisega, seos teiste tegevuste ja plaanidega koolis);

2004/05 – erinevad analüüsid ja nende olulisus töö edasisel kavandamisel ja kooli arengus;

2005/06 – kooli sisehindamise süsteemi loomine ja integreerimine kooliellu.

Tegevused

Esimesel aastal seati eesmärk panna õpetajad aru saama enesehindamise vajadusest, tagasiside kasutegurist ja maha võtta hirmud tagasiside saamise ees. Koolitustel räägiti lahti mõisted “enesehindamine”, “sisekontroll” ja “sisehindamine”.

Tagasiside küsimisel alustati kõige lihtsamast – tunni lõpus õpilastelt arvamuse küsimisest: mis tunnis meeldis, mida ta tunnis õpiti, kas jõuti tunnis kõik vajalik ära teha jne. Sellised lihtsamad küsimised välistasid õpilaste otsese negatiivse hinnangu, kuid võimaldasid õpetajal üht või teist tunni aspekti näha õpilase pilgu läbi ja edasises töös sellega arvestada. Tagasiside küsimiste praktiliseks tulemuseks olid erinevad küsimustikud, mis sisaldasid tunni (teema) lõpus õpilaste arvamuse saamiseks esitatud küsimusi.

Järgmisena arutati enesehindamise erinevaid meetodeid. Pakuti välja järgmised enesehindamise võimalused:

analüüsid:

- õppeprotsessi analüüs (tundide analüüs, koduste tööde maht ja jõukohasus, õpilaste osavõtt tunnist ja konsultatsioonidest, individuaalne töö nõrgemate õpilastega, töö oivikutega – aineolümpiaadid jne);
- klassijuhataja töö kokkuvõte ja analüüs;
- aineõpetaja töö analüüs (kas üksikute tööloikude kohta või tervikuna);
- täienduskoolitusest ja kooli metoodilisest tegevusest osavõtu analüüs.

küsitlused:

- õpilaste küsitlused;
- lastevanemate küsitlused;
- õpetajate küsitlused.

õpitulemuste jälgimine ja analüüs:

- üksikute õpilaste tulemused;
- õpijõudlus klassiti;
- arvestuslike tööde ja eksamite tulemused;
- tulemuslikkus õppeaineti;
- saavutused koolivälises tegevuses;
- õpilaste kasvatatus (käitumine, hoolsus, koolivägivalla probleemid).

Nende arutelude käigus selgus, et õpetajatel on analüüside tegemisel raskusi ja nad vajaksid selleks koolitust ja suunamist. Seetõttu oli projekti teisel aastal pööratud analüüsil ja edasise arengu planeerimisel vastavalt analüüsi tulemustele.

Koolis viidi läbi ka õpilasmavalitsuse õppepäev. Teemaks oli "Tagasiside, selle vajadus ja võimalused". Õpilastele tagasiside küsimise idee meeldis ja 2003/2004. õppeaasta lõpus küsitleti kõiki õpilasi õpilasmavalitsuse töö kohta ning koostati õpilasmavalitsuse tegemiste "top 10".

2004/05. õppeaastal oli projekti alateema "Erinevate tööanalüüside vormide koostamine ja kasutamine sisehindamisel." Õpetaja eneseanalüüsi aruteludel käsitleti järgmisi küsimusi:

- õppetegevuse tulemuste analüüs – mida ja kui sageli analüüsida, edasijõudmatuse põhjuste väljaselgitamine, aineõpetaja ja klassijuhataja koostöö jne;
- kasvatustegevuse analüüs – kas see on ainult klassijuhataja ülesanne või peaks see tahk senisest enam kajastuma ka aineõpetajate töös; isikliku eeskuju olulisus;
- õpetaja arengu probleemid – enesetäiendamine (soovid ja võimalused, tegelik osavõtt õppepäevadest, ainesektsioonidest, õppetunni kaasaegsus, töö arvutiga).

Eneseanalüüs ei ole vajalik ainult õpetajale, vaid seda peaksid tegema ka õpilased koos lastevanematega. Eesmärk on ühine: selgitada analüüsi käigus välja põhjused, mis takistavad paremate tulemuste saavutamist, ja otsustada, mida edaspidi teisiti teha. Analüüside vormid on õpetajatele kättesaadavad, nende hulgas on võimalik valida sobivaim ja pole keelatud ka muudatusi teha, kohandada neid olukorrale või analüüsitavale sobivamaks.

Järgmine eesmärk on muuta analüüsimine õpetajale tema töö ja arengu vajalikuks osaks. See on aga märksa raskem kui probleemi arutamine ja vormide koostamine.

Käesoleva projekti kolmanda aasta jooksul peaks valmima kooli enesehindamise süsteemi mudel, mida saaks osaliselt rakendada hakata juba 2005/06. õppeaastal.

Senised tulemused:

- erinevate tagasisideküsimustike mapp, millest kõigil on võimalik mõtteid saada nii vormi kui ka sisu osas;
- eneseanalüüsi näidisvormid õpetajale ja õpilasele.

Tartu Karlova Gümnaasium

Põhiküsimus on, kuidas arendada kooli juhtimist tasemeni, mis vabastaks õpetamise ja õppimise tardumusest. Konsensuse loomine on vaid lähtepunkt, pööratud on protsessi oskuslikul juhtimisel. Seati eesmärk töötada esimese aasta lõpuks (september 2003) välja enesehindamise süsteem projekt. 2003/2004. õppeaastal kasutati õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate rahulolu uurimiseks kooli välis hindamise küsimustikke, 2004/2005. õppeaasta teemaks oli kooli sisehindamise küsimustike koostamine ja küsitluste läbiviimine õppeaasta lõpul.

Tähtis on, et iga õpilane võiks öelda: Karlova Gümnaasium on mõnus keskkond – demokraatlik ja turvaline, kust saab hea hariduse, kus on võimalik sportida ja huvialadega tegelda.

Tulemused

- Püstitatud eesmärk täideti ja TKG enesehindamise süsteem valmis 2003. a septembris.
- 2004. a jaanuaris viis Tartu Maavalitsus TKGs läbi plaanilise inspekteerimise ja kooli arendustegevus sai väga kõrge hinnangu.
- Projektis “Kvaliteet hariduses” osaletud aastate jooksul on kooli juhtkond arvestanud projekti käigus läbiviidud küsitluste ja SWOT analüüsi põhjal tehtud ettepanekutega.
- Tõhustunud on nii õpetajate ja õpilaste kui ka õpetajatevaheline koostöö (on alustatud õpilaste arenguveestlustega; õpetajate kõnetunnid on õpilastele sobivamal ajal, paljud õpetajad teevad õpilastega kokkuleppel lisakonsultatsioone; igale õpilasele püütakse läheneda individuaalselt ja arvestada tema võimetega).
- Paranenud on informatsiooni edastamine, klassijuhatajate koostöö aineõpetajatega ja koduga: kooli lastevanemate üldkoosolekuid viiakse läbi kooliastmete kaupa ning direktori asetäitja õppealal algatas õhtused kõnetunnid lastevanematega.
- Kooli õpilasomavalitsus on muutunud aktiivsemaks ja korraldanud mitmeid huvitavaid üritusi.
- Õpetajad kasutavad infovahetuseks kooli Intranetti, mitmed ainekabinetid said õpetaja arvuti; muutunud on õpetajate töökultuur, sest kõik esitatavad materjalid ja kontrolltööd tuleb koostada arvutis. Tänu Intranetile on klassijuhatajate aruandlus muutunud operatiivseks ja täpseks. Kooli Intranetis on ka koolituste materjalid ja õpetajate igapäevaste nõupidamiste päevakorrad. Suhtlemine arvutiga on muutunud normiks, mis on tuntavalt tõstnud õpetaja isiklikku meisterlikkust.
- Muutunud on ka koolikeskkond – remonditi söökla, tütarlaste tööõpetuse klass, koridor ja kuus klassiruumi, lisandus üks arvutiklass. Stendide uue kujundusega on paranenud koridoride ilme.

Tartu Täiskasvanute Gümnaasium

Projekti alustades nähti peamist probleemi õpilastega tehtava töö selge süsteemi puudumises. Projekti eesmärgiks kujunes õpilase individuaalse arengu toetamine ja jälgimine Tartu Täiskasvanute Gümnaasiumis.

Eesmärgist lähtuvalt töötasime välja põhimõtted, mille alusel viidi sisse õppija personaalse arengu mapp. Arengumapi idee pärineb Uus-Meremaa koolisüsteemist, selle koostamise põhimõtted tuginevad aga arusaamadele täiskasvanute õppimisest ja õpetamisest. Neist olulisemad:

- eduka õppimise üks eeldusi on motivatsioon – miks inimene otsustas oma õpinguid jätkata;
- motivatsiooni loomisele aitab kaasa see, kui inimene osaleb ise oma eesmärkide püstitamises (Cross, 1981, lk 194); inimesed peavad olema kaasatud oma töö planeerimisse ja tulemuste hindamisse (Knowles, 1984).

Õpilase personaalse arengu mapi sisu Tartu Täiskasvanute Gümnaasiumis on järgmine:

- 1) õpilase ja nõustaja vastuvõtuvestluse struktureeritud intervjuu, mille eesmärk on saada ettekujutus õppija senistest koolikogemustest, varasemate õpingute katkemise põhjustest ning sotsiaalse keskkonna võimalikest mõjudest õppimisele;
- 2) õpilase õppeaasta vältel täidetud eneseanalüüsi töölehed, mille sisu on õppija motivatsiooni teadvustamine ja isiklike eesmärkide püstitamine ning hinnang oma tööle õppeaasta lõpul;
- 3) õpilasega õppeaasta vältel läbiviidud vestluste kokkuvõtted;

- 4) 10. klassi õpilaste gümnaasiumisse sisseastumisel sooritatud test;
- 5) õpilase sooritatud tasemetööd vastava ainekursuse alguses ja lõpus;
- 6) nõustaja hinnang õppeaasta lõpul.

Õpilase arengumapp võimaldab jälgida ja toetada õpilase edasiminekut/arengut laiemalt kui ainult akadeemilise edukuse kaudu. Oluline on ka õpilase eneseanalüüsile suunamine ning kaasamine oma töö planeerimisse. Arengumapi abiga peaks õppijal enesel tekkima ülevaade oma kasvamisest ja arenemisest õppimise käigus. Õpilase personaalse arengumapi eesmärk on toetada õpilaste kujunemist ennastjuhtivaks õppijaks.

Senised tulemused

- 2004/2005. õa on iga kooli õppima asunud õpilasega viidud läbi põhjalik vestlus, mille kokkuvõte on fikseeritud ühtse vormi alusel. (Võtmeküsimus on õppija motivatsioon – küsimus, miks ta siis kooli tuli, on paljudes lausa hämmingut tekitanud, sest selle üle pole õigupoolest paljud kunagi mõelnud. Umbmäärane vastus „no haridust on ikka vaja“ on sageli vanemate või õpetajate noomimisest külge jäänud, mitte enda sügav sisemine veendumus.)
- Kõik õpilased püstitavad iga õppetsükli alguses endale eesmärgid, mille täitmist või mittetäitmist ise hindavad (õpilastega tehtava töö väga oluline teemadering on õppija vastutuse teadvustamine – see, mis minuga koolis ja elus juhtub, on kõige enam minu enda käitumise, otsuste ja valikute tulemus).
- 10. klassi õpilasi toetab oma motivatsiooni ja vastutuse teadvustamisel ka õpioskuste kursus, mille kava on nõustajad ja koolipsühholoog erinevate allikate ja oma kogemuste baasil kokku seadnud just meie kooli spetsiifikat arvestades. Õpilaste tagasiside õpioskuste kursusele oli väga positiivne.

Õppija individuaalse arengu mapi sisseseadmine tähendab õpetajale loomulikult ka lisatööd, kuid hetkel on nõustajad ja klassijuhatajad seda meelt, et see töö tasub ennast ära, sest annab selge ja süsteemse pildi õppija sotsiaalsest taustast, senisest koolikogemusest ja edasiminekest.

Oma kogemusi on seni jagatud teiste Eesti täiskasvanute gümnaasiumidega ning nende huvi ja toetus annavad kindlust, et Tartu Täiskasvanute Gümnaasium on õigel teel. Samas on nad valmis oma kogemusi jagama kõigi asjast huvitatutega, sest teemad, millega õpilase individuaalse arengumapi koostamisel tegeldakse, on olulised iga õppiva noore inimese jaoks.

Tallinna 21. Kool

Projekti eesmärgid:

- avatuse suurendamine;
- koostöö lastevanematega, sh lastevanemate koolitussüsteemi käivitamine;
- hoolivuse ja partnerlussuhete tähtsustamine/parendamine;
- infoliikumise tõhustamine;
- enese- ja sisehindamissüsteemi loomine.

Tulemused

Projektis osalemise perioodil on valminud kooli uus arengukava, rakendunud E-kool III kooliastmes, infoliikumise tõhustamiseks on ära kasutatud kõik võimalikud ressursid, tööle on rakendatud erinevad infokanalid ja vormid:

- kooli tutvustav infovoldik eesti ja inglise keeles;
- koolileht „Lennuk“;
- kodulehekülg: <http://www.21k.ee>;
- infovoldik “Sulle, lapsevanem”;
- infoleht;
- infovahetunnid;
- kooliraadio;
- infovoldik gümnaasiumisse astujaile (valmimisel).

Loodud on kooli enese- ja sisehindamissüsteemi mudel, mille toetajaks ja nõustajaks oli projekti kaasatud kriitiline sõber.

Valminud on õpetaja professionaalsust toetav sisekoolituse kava ja väljatöötamisel on sisehindamissüsteemi indikaatorite ja kriteeriumide määratlemine, mis tagaks kvaliteeditõusu õppimise-õpetamise protsessis kõige efektiivsemalt.

Õpetaja eneseanalüüsiks ja enesehindamise toetamiseks on koostatud kontroll-leht kvaliteetse õppetunni 21-st olulisimast komponendist, mis tugineb kompetentsuse mudeli põhimõtetele ja mida õpetaja ise jälgib, millest juhindub ja vajadusel täiendab.

Õpilaste igakülgse arengu toetamiseks on kooli õppekavas loodud valikkursuste süsteem, mille loendi koostamisel on arvestatud õppijate huvisid, võimeid, edasiõppimise soove ja vajadusi töömaailma astumisel.

Käivitunud on õpilasomavalitsuse algatatud projekt “Õpilane hindajana”, kus õpilasküsitluste ja rahulolu-uuringute põhjal antakse igal kevadel välja Töökama ja Päikeselisema Õpetaja tiitel vastavalt statuutides väljatöötatud hindamiskriteeriumidele.

Erinevate sidusrühmade koostöös on valminud ka kvaliteediauhinnamudelil põhinev raport “Hea huvitegevusega kooli”, kus käsitletakse huvitegevust kui õppe-kasvatustegevuse lahutamatu koostisosa õpilaste üld- ja valdkonnapädevuste toetajana.

Käivitunud on süsteemne lastevanemate mõttepooltundide korraldamine, kuhu on kaasatud perepsühholooge, karjäärinõustajaid ja teisi oma valdkonna professionaale.

Valga Põhikool, Valgamaa

Projekti eesmärgid

Tegelda personalitööga, mida õpetajad ise motivatsiooni mõttes väga oluliseks pidasid.

Tulemused

- Loodud on arenguevestluste süsteem õpetajatele, et täpsemalt kaardistada õpetajate vajadusi, oskusi, ettepanekuid.
- Tänu arenguevestlustele õpetajatega on koostöö ja osalusjuhtimine suurepärased.
- Kõik teavad, et nendega arvestatakse ja nad võivad alati oma probleemile lahenduse leida.
- Õpetajad tegelevad enesehindamisega.
- Loodud on süsteemne koolituspoliitika (suurimaks plussiks selle raames peab kool ülikoolis õppivate õpetajate toetamist);
- Uuendatud on sisekontrolli süsteemi (õpetajad teavad täpselt, millal nende tunde külastatakse, millele tuleb õppeaasta jooksul tähelepanu pöörata; küsitletakse õpilasi tagasiside saamiseks; peale tundide külastamist kohtub õppealajuhataja iga õpetajaga individuaalselt, koos arutatakse läbi parendamist või täiendamist vajavad küljed, arutatakse koolitusvajadust, kiidetakse, tunnustatakse ja antakse tagasisidet õpilaste küsitluse kohta; tundide kokkuvõtted tehakse ka aineti ja arutatakse hiljem üldisemad probleemid tööühmades läbi; õpetajatele meeldib, et nad teavad täpselt, millal ja kellele tuleb oma töö tulemused esitada);
- Koostatud on tunnustussüsteem kogu kooli personalile;
- Kooli mikrokliima on väga palju paranenud;
- Teisel projektiaastal lisandus õpetajate ja juhtkonna arenguevestluste süsteemile ka arenguevestluste vormi väljatöötamine ja vestlused ringijuhitide ning teenindava personaliga;
- Praeguseks on olemas tore püramiid iga isiksuse tundmiseks koolis: I etapp: klassijuhataja arenguevestlus õpilase ja tema vanematega; II etapp: õpetajate arenguevestlus õppealajuhatajaga; ringijuhitide arenguevestlus huvijuhiga; teenindava personali arenguevestlus majandusjuhatajaga; III etapp: juhtkonda kuuluvate inimeste arenguevestlus direktoriga;
- Teisel projektiaastal seoti ka palgatõus eneseanalüüsiga, mis koostati ametijuhendeid uuendades ja õpetajate hindamisvestluse kriteeriumidele toetudes. Kui siiani oli koolides aastaid õpetajal kindel palgajärk ja palka sai tõsta vaid koormust suurendades, siis praeguseks on võimalik ennast arendades ja kohusetundlikult tööd tehes igal aastal direktorilt palgakomisjoni kaudu palka juurde küsida. See on Valgamaa koolijuhitide seas suurt huvi tekitanud (nt Valga Vene Gümnaasium soovib samale süsteemile üle minna).
- Projekti aasta lõpeb ühiselt väljatöötatud rahulolu küsitluse täitmisega.

Kuressaare Põhikool, Saaremaa

Kuressaare Põhikool valis projekti raames kitsamaks teemaks „Kool ja kodu käsikäes”, kuna koolis on probleemseid lapsi rohkem kui teistes Kuressaare koolides. Erilist tähelepanu hakati pöörama tööle Tootsi klassi poistega ning nende vanematega.

Tulemused:

- poisteklass on suudetud (küll läbi raskuste) viia 9. klassi lõpetamiseni;
- läbi on viidud koolitusi lastevanematele;
- läbi on viidud ümarlauad poisteklassi õpetajatega, poistega;
- läbi on viidud vestlusring klassijuhatajatele arenguevestluste teemadel;
- rahul on nii selle klassi poiste vanemad kui ka teiste laste vanemad, sest õpitingimused ja -tulemused on kõigil paremad;

- 2003. a esineti Tartus konverentsil ettekandega „Kool ja kodu käsikäes” ;
- 2004. a juhiti Tallinnas toimunud konverentsil töötuba teemal „Koostöö lastevanematega väikeses koolis”;
- projektiteemadel on esinetud ettekandega maakonna direktoritele;
- avaldatud on vastavateemaline artikkel Õpetajate Lehes;
- kirjutatud on kokkuvõttev töö teemal „Probleemsete õpilaste klass Kuressaare Põhikoolis”.

2005/2006. õppeaastal keskendub kool põhiliselt koostööle hoolekogu ja lastevanematega.

Tallinna Üldgümnaasium

Projekti teema oli “Kooli vägivald ja konfliktid”

Eesmärgid:

- tagada õpilaste turvalisus koolis, ennetades konflikte ja vägivaldajuhtumeid;
- tegelda koolivägivalla juhtumite korral järjekindlalt probleemide lahendamisega.

Põhimõtted:

- ei saa võtta vastutust, kui see on teiste kanda;
- tegevus peab olema mõtestatud, teised peavad minust aru saama.

Tulemused:

- koostöö lapse, lapsevanema ja kooli vahel;
- koostöö huvigruppide ja teiste koolidega;
- protsessihinnetega on suudetud paljusid vähevõimekaid õpilasi innustada enesesse uskuma;
- õpilasreeglite kaudu õpetatakse õpilastele, mida teha, kui keegi käitub sinuga ülekohtuselt, kuidas käituda, et ennast ega teisi mitte ohtu seada või kui kaaslasega on õnnetus juhtunud;
- on laienenud koostöö Kristiine Linnaosa Noortekeskusega;
- õpilasomavalitsuse liikmetele korraldatakse koolitusi, õpilaskonkurse;
- Tallinna Lõunapolitsei prefektuuriga toimuvad regulaarselt politseipäevad erinevate vanuseastmete õpilastele;
- õpilasüritustest teavitab kool alati politseid, kes hoiab koolipiirkonda tugevdatud kontrolli all;
- hoolekogu on esitanud Kristiine Linnaosa Valitsusele pöördumisi õpilastele turvalise koolitee tagamiseks (ohtlik ristmik kooli lähedal), probleemsete õpilaste murede lahendamiseks;
- korraldati koolivägivalla teemaline pikk sisekoolitus õpetajatele.

Üldine hinnang projektile:

- rohkem räägime oma koolis;
- projekt “torgib” tagant;
- kontakt teiste koolidega;
- varem oli tegevus kaootiline, nüüd süsteemi loomine;
- uued teadmised.

Projektis ei osale enam Kabala Põhikool, Kärdla Gümnaasium, Narva Humanitaargümnaasium, Tallinna 53. Keskkool. Projekt jätkub 2006/2007. õa lõpuni.

Projektiga 2004. a sügisel ühinenud koolide projektid, nende eesmärgid ja sihtrühmad

Kool, maakond	Projekti nimetus	Eesmärk	Sihtrühm, kasusaajad
Audru Keskkool, Pärnumaa	Ühes paadis	Audru KK lastevanemate hoiakud kooli suhtes on valdavalt positiivsed, lastevanemad pöörduvad oma muredega kooli, mitte vallavalitsusse, osaletakse aktiivselt ühisüritustel ja koolitustel	lastevanemad, õpetajad, õpilased, vallavalitsus
Illuka Põhikool, Ida-Virumaa	Sisehindamissüsteem Illuka Põhikoolis	Sisehindamissüsteemi väljatöötamine kolme koolielus strateegiliselt olulise töövaldkonna (koostöö koolielu kõikide osapooltega, õppimine ja õpetamine koolis, koolimiljöö ja turvalisus) arendamiseks ja parendamiseks	kogu koolipere, kooli omanik, lastevanemad
Kaiu Põhikool, Raplamaa	Koostöö lastevanematega väikeses koolis	Lapsevanem on mõistev partner lapse kasvatamisel ja arenemisel	kogu kool
Kohtla-Järve Järve Gümnaasium, Ida-Virumaa	Koostöös õppimine	Efektne süsteem, mis tagab õpilaste õpiprobleemide parema lahendamise võimalused	õpilased, õpetajad, lastevanemad
Kuressaare Täiskasvanute Gümnaasium, Saaremaa	Õpetaja koostöö õpilastega	Efektsem koostöö õpilaste ja õpetajate vahel	õhtuse ja kaugõppevormi 11. klasside õpilased ja õpetajad
Kurtina Lasteaed – Algkool, Harjumaa	Kolmköla	Projekti käigus muutuvad erinevate huvigruppide ettevalmistusetapi ajal väljatoodud negatiivsed hinnangud positiivseteks	õpetaja, õpilane
Põltsamaa Ühisgümnaasium, Jõgevamaa	Sinilind	Lapse arengu toetamine kooli ja kodu koostöö kaudu	lastevanemad, õpetajad, õpilased
Pärnu-Jaagupi Gümnaasium, Pärnumaa	Lapsevanem lapse ja kooli arendajana	Lastevanematega töö tõhustamine, lastevanemate kaasamine kooli arendustegevusse, lapsevanem väärtustab kooli	lastevanemad, õpetajad, õpilased
Püüsi Põhikool, Harjumaa	Kool ja kodu	infovahetus kooli ja kodu vahel on paranenud; lapsed ja nende vanemad tegutsevad ühiselt; koostöö klassijuhataja ja lapsevanema vahel on tõhusam; ¾ õpilaste vanematest võtavad osa koosolekutest, koolitustest ja muudest ühisüritustest	lastevanemad, õpilased ja kogu kooli personal
Sõmerpalu Põhikool, Võrumaa	Enesehindamissüsteemi loomine	Kooli õppe- ja kasvatustöö tulemuste parandamine enesehindamise kaudu,	kooli juhtkond, pedagoogid, õpilased, lastevanemad, kooli

		kaasates kõiki osapooli	töötajad
Tallinna Kuristiku Gümnaasium	Märka positiivset	Koolis on selge ja toimiv süsteem probleemsete lastega tegelemiseks; lastevanemad käivad regulaarselt koolis koolitustel	õpilased, õpetajad, lastevanemad
Ülenurme Gümnaasium	Õppekava läbivad teemad Ülenurme Gümnaasiumi sisehindamises	Töötada välja enesehindamise mõõdikud läbivate teemade käsitlemise hindamiseks, läbivate teemade kajastamine õpetaja eneseanalüüsis	õpilased, õpetajad

7. LISAD

Lisa 1

Üldhariduskoolide kompleksne järelevalve 2004/2005

Maakond	Lasteaed-alkkool, alkkool		Põhikool		Gümnaasium		
	Arv	Arv	Nimi	Arv	Nimi	Arv	Nimi
Harju	21	5	Tallinna Paekaare L-A, Tallinna Mustamäe 1. L-A, Tallinna Lepistiku L-A, Lasnamäe L-A, Tallinna Mustamäe 2. L-A	4	Õismäe Kool, Tallinna 1. Internaatkool, Lasnamäe PK, Tallinna 63. Kool	12	Ranniku G, Tallinna 21. Kool, Haabersti Vene G, Pelguranna G, Tallinna Mahtra G, Tallinna Valdeku G, Tallinna Õismäe Vene Lütseum, Tallinna Juudi Kool, Tallinna Pae G, Tallinna Täiskasvanute G, Tallinna Vanalinna Täiskasvanute G, Tallinna Paekaare G
Hiiu	1	-	-	-	-	1	Kärdla Ühisgümnaasium
Ida-Viru	1	-	-	-	-	1	Narva Täiskasvanute Kool
Jõgeva	1	-	-	1	Kiigemetsa Kool	-	
Järva	3	-	-	2	Koigi PK, Väätsa PK	1	Järva-Jaani G
Lääne	-	-	-	-	-	-	-
Lääne-Viru	3	-		2	Salla PK, Mihkli Kool	1	Rakvere Vene G
Põlva	4	1	Maaritsa Alkkool	1	Valgjärve PK	2	Kanepi G, Värskas G
Pärnu	-	-		-		-	
Rapla	1	-	-			1	Märjamaa G
Saare	5	1	Tagavere Alkkool	4	Kahtla PK, Muhu PK, Mustjala PK, Tornimäe PK	-	
Tartu	2	-		-		2	Hugo Treffneri G, Tartu Emajõe Kool,
Valga	3	-	-	3	Hargla PK, Helme SIK, Lüllemäe PK	-	
Viljandi	2	1	Kosksilla Alkkool	1	Kolga-Jaani PK	-	
Võru	3	-	-	3	Kääpa PK, Pikakannu PK, Vastselliina SIK	-	
Kokku:	50	8		21		21	

Järelevalve tulemused erakutseõppeasutustes

Valdkond	Eksimus	Õiguslik alus
Juhtimine		
Kutseõppeasutuse põhikiri	Põhikirjas ei ole kehtestatud nõukogu liikmete määramise ja tagasikutsumise korda	Erakooliseadus § 6 lg 1 p 5
	Põhikirjas esineb keelelisi ebatäpsusi ja vormistamisvigu	Keeleseadus § 26 ¹
	Põhikirja alusel on võimalikud õppevormid päevane, öhtune ja kaugõppevorm, kuid seadusest lähtuvalt võib keskhariduse baasil kutsekeskhariduse õppekava järgi toimuda täis- ja osakoormusega õpe	Kutseõppeasutuse seadus § 19 ¹ lg 1
	Põhikirjas puuduvad õppemaksust vabastamise ja õppemaksu soodustuste ning õppetootuste andmise alused ja kord	Erakooliseadus § 6 lg 1 p 13
Kutseõppeasutuse nõukogu	Nõukogu esimeest pole kooli põhikirjas fikseeritud	Erakooliseadus § 6 lg 1 p 5
	Nõukogu koosseisus puudub õpilasesindaja	Erakooliseadus § 21 lg 21 p 4
	Nõukogu ei ole kinnitanud õppepraktika kohti	Kutseõppeasutuse seadus § 27 lg 5
	Nõukogu kahe liikme ametikohad pole täidetud	Erakooliseadus § 21 lg 2
Õppekorraldus	Õppeasutusel puudub õppe- korralduse eeskiri	Erakooliseadus § 13 lg 1, lg 2
Õppetöö päevik	Õppetöö päevikutesse sissekantud tundide maht erineb õppekavas esitatud mahust	Kutseõppeasutuste seadus § 13 lg 1
	Õppetöö päevikutes puuduvad mitmetes õppeainetes hinded	Õppetöö päeviku täitmise juhend
	Õppekeskkonnas toimuva praktika tunnid on osaliselt päevikusse märkimata	Õppetöö päeviku täitmise juhend
	Kontrollitud päevikute ja õppekavade võrdlemisel ilmnes, et üld- ja põhioskuste moodulite õppemahud lahknevad 25% ulatuses	Kutseõppeasutuse seadus § 13 lg 1 ja lg 3
Vastuvõtukomisjon	Vastuvõtukomisjon ei ole õigeaegselt moodustatud ja puudub komisjoni töökord	HM 11.04.2002 määrus nr 33 „Õpilaste kutseõppeasutusse vastuvõtu kord” § 2 lg 1
Pedagoogide kvalifikatsioon	Õppeasutuse direktorile on omistatud vanemõpetaja ametijärk	HM 02.10.2002 määrus nr 69 „Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord” § 10 p 2

	Direktor ei valda kesktasemel eesti keelt	VV 16.05.2001 määrus nr 164 "Kohustusliku eesti keele oskuse tasemed äriühingute, mittetulundusühingute ja sihtasutuste töötajatele ning füüsilisest isikust ettevõtjale" § 3 p 3
	Üldharidusainete pedagoogidel puudub kõrg- või keskeriharidus õpetatavas ainevaldkonnas	HM 26.08.2002 määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 26
	Osal pedagoogidest puudub 320-tunnine kutsepedagoogiline koolitus	HM 26.08.2002 määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 36 lg 2
	Õpetajana kasutatakse erakoolis õppivaid õpilasi	HM 26.08.2002 määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 26 lg 1, lg 2
Õppekorraldus	Õppetöö toimub kutsekeskhariduse baasil päevases ja õhtuses õppevormis	Kutseõppeasutuse seadus § 19 ¹ lg 1
	Puudub püsiv tunniplaan õppeaasta/poolaasta kohta	Õppekorralduseeskiri
	Hiljem vastu võetud õpilastele ei ole koostatud individuaalset õppeplaani	Õppekorralduseeskiri
	Vaatamata direktori käskkirjale, puudub õpilasel individuaalne õppeplaan	Õppekorralduseeskiri
	Iseseisva töö tundide arv on vastuolus õppekorralduseeskirjaga	Õppekorralduseeskiri
	Kooli õppepraktika lepingutes puudub õppekavast lähtuv õppepraktika ülesande kirjeldus	Kutseõppeasutuse seadus § 17 lg 1 p 4
Õpilase ja erakooli pidaja vahelised lepingud	Õpilase ja erakooli vahelised lepingud ei ole sõlmitud õigeaegselt ja lepingus puuduvad erakooli kohustused õpilaste õpingute jätkamise kohta, kui erakooli tegevus lõpetatakse	Erakooliseadus § 17 lg 4 p 9
	Lepingud pole sõlmitud õigeaegselt (10 päeva enne esimese õppemaksu tasumise tähtaega)	Erakooliseadus § 17 lg 2
Õppepraktika korraldus	Kutseõppeasutuse ja ettevõtte vahelistes praktikalepingutes puudub õppepraktika ülesande kirjeldus lähtuvalt kooli õppekavast	Kutseõppeasutuse seadus § 17 lg 4
	Kutseõppeasutus ei ole korrektselt vormistanud ja osapooltega allkirjastanud ettevõttepraktika lepinguid	Võlaõigusseadus § 17

Lühendid:

HM – haridusminister

VV – Vabariigi Valitsus

Järelevalve tulemused HTMi hallatavates kutseõppeasutustes

Valdkond Pedagoogide kvalifikatsioon	Eksimus	Õiguslik alus
Üldharidusainete õpetajad	Kutseõppeasutuses töötavad üldharidusainete õpetajad, kellel on vaid keskharidus	HM 26.02.2002. määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 25
	Kutseõppeasutuses töötavad üldharidusainete õpetajad, kellel puudub kõrgharidus õpetatava aine valdkonnas	HM 26.02.2002. määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 25
	Kutseõppeasutuses töötavad õpetajad, kellel on pedagoogiline kõrgharidus, aga läbimata 40-tunnine kutsepedagoogika kursus	HM 26.02.2002. määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 25 p 1
Kutseõpetajad	Kutseõppeasutuses töötavad õpetajad, kellel pole läbitud 320-tunnine kutsepedagoogiline koolitus	HM 26.02.2002. määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 26 p 2
	Kutseõppeasutuses töötavad õpetajad, kellel puudub vajalik kolmeaastane erialane tööstaaž	HM 26.02.2002. määrus nr 65 „Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded” § 26 lg 1 p 1
Õpilasesindus, õpilaskond	Õpilasesinduse esindajaid ei ole kaasatud koolinõukogu töösse	Kutseõppeasutuste seadus § 31 lg 5; § 32 lg 4 p 3
	Koolinõukogu ei ole kinnitanud õpilasesinduse põhikirja ega ole viidanud konkreetsetele vigadele esitatud põhikirjas	Kutseõppeasutuste seadus § 27 lg 4 p 4

Riikliku järelevalve käigus tuvastatud puudused kõrgkoolides

Kõrgkool	Põhikiri	Arengukava	Lepingud	Õppemateriaalne baas	Õppejõud	Diplomid ja akadeemilised öiendid	Muud puudused
Rahvusvaheline Sotsiaalteaduste Rakenduslik Kõrgkool Lex			ES § 17 lg 2, 3 4 ja 5	HM 18.01.1999 määruse nr 3 punktid 6 ja 9			ES § 18 lg 1 ja § 21 lg 2 punkt 1 ning RKS § 19 lg 1 ja § 32 lg 10
Erakommertskolledž	ES § 6 lg 1 punktid 5 ja 15	ES § 7 punktid 1 ja 2	ES § 17 lg 4 punktid 1, 2, 3, 4, 7, 9 ja 10, lg 5 ning § 22 lg 6		ÜS § 36 lg 2		RKS § 9 lg 2 punkt 4 ning EV HS § 4 lg 8
Eesti Humanitaarinstituut			ÜS § 23, ES § 17 lg 2, lg 4 punkt 4 ja lg 5			VV 22.10.1998 määrus nr 237	EV HS § 4 lg 8
Eesti-Ameerika Ärikolledž	ES § 6 lg 1 punkt 15	ES § 7 punktid 1 ja 2	ES § 17 lg 1 ning lg 4 punktid 2, 9 ja 10			VV 22.10.1998 määrus nr 237	
Kultuuri- ja Humanitaarhariduse Instituut	ES § 6 lg 1 punktid 13 ja 15		ES § 17 lg 4 punktid 1, 2, 3, 9 ja 10 ning § 17 lg 5		KHS § 5 lg 2 ning EV TLS § 28 lg 1		VV 16.05.2001 määruse nr 164 § 3 punkt 3 ning EV TLS § 28 lg 1
Disaini Kõrgem Kool	ES § 6 lg 1 punkt 15	ES § 7 punktid 1 ja 2	ES § 17 lg 4 punktid 1, 3, 9 ja 10 ning § 17 lg 5	HM 18.01.1999 määruse nr 3 punkt 9 ning KHM 06.03.1995 määruse nr. 10 punkt 129	KHS § 5 lg 1 ja 2 ning ÜS § 36 lg 2		HM 11.02.1999 määruse nr 10 punkt 4
Rakenduskunsti Kõrgem Erakool	ES § 6 lg 1 punktid 7 ja 15	ES § 7 punktid 1 ja 2	ES § 17 lg 4 punktid 3, 9 ja 10		KHS § 5 lg 2	VV 12.03.2003 määrus nr 76 § 9 lg 1 ja lg 4 punktid 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ja 8	
Kõrgkool „I Studium”	ES § 6 lg 1 punkt 15						
Autotranspordiinstituut „Raiment”	ES § 6 lg 1 punkt 15	ES § 7	ES § 17 lg 1 ja lg 4 punktid 2, 7, 9 ja 19 ning lg 5.	HM 18.01.1999 määruse nr 3 punkt 6, 7, 8, 9 ja 11	KHS § 5 lg 2		VV 16.05.2001 määruse nr 164 § 3 punkt 3 ning EV TLS § 28 lg 1

Kasutatud lühendid: ES – Erakooliseadus, EV HS – Eesti Vabariigi Haridusseadus, EV TLS – Eesti Vabariigi Töölepingu Seadus, HM – haridusminister, KHM – kultuuri- ja haridusminister, KHS – Kõrgharidusstandard, RKS – Rakenduskõrgkooli seadus, VV – Vabariigi Valitsus, ÜS - Ülikooliseadus

Selgitused lisa 4 juurde

Põhikiri

Erakooliseadus § 6 lg 1 – Erakooli põhikirjas märgitakse:

- punkt 5 – direktori ja kollegiaalse juhtorgani (nõukogu, kolleegiumi, hoolekogu või muu) (edaspidi nõukogu) liikmete määramise ja tagasikutsumise kord, samuti nende volituste kestus;
- punkt 7 – haridustase või hariduse liik (alus-, põhi-, kesk-, kutse-, kõrg-, huviala- või täiendusharidus) ja õppeasutuse liik;
- punkt 13 – õppemaksu kehtestamise, sellest vabastamise ja õppemaksu soodustuste ning õppetootuste andmise alused ja kord;
- punkt 15 – õppejõudude kvalifikatsiooni hindamise ning üliõpilaste eelnevate õpitulemuste ja erialase töökogemuse arvestamise tingimused ja kord.

Arengukava

Erakooliseadus § 7 – Arengukavas on esitatud:

- punkt 1 – erakooli põhitegevuse ja -idee iseloomustus (arenguprintsiibid ja -suunad, pakutava koolitusteenuse iseloomustus, kasutatava tööjõu kirjeldus, kaasnevad riskid ja nende vältimise võimalused);
- punkt 2 – andmed rahaliste vahendite olemasolu või nende saamise allika kohta vähemalt õppekavaga kehtestatud nominaalsele õppeajale vastavaks perioodiks.

Lepingud

- Erakooliseadus § 17 lg 1 – Õpilase või tema seadusliku esindaja ja erakooli pidaja vahelise lepinguga (edaspidi leping) kohustub erakooli pidaja andma õpilasele õppekavale vastavat haridust ning õpilane kohustub järgima erakooli pidaja õigusakte ja maksma õppemaksu.
- Erakooliseadus § 17 lg 2 – Leping sõlmitakse hiljemalt kümme päeva enne esimese õppemaksu tasumise tähtaega, kuid mitte hiljem kui kümme päeva enne õppetöö algust.
- Erakooliseadus § 17 lg 3 – Erakooli pidaja sõlmib õpilase või tema seadusliku esindajaga lepingu õppekavaga kehtestatud ulatuses.

Erakooliseadus § 17 lg 4 – Lepingus tuleb määrata:

- punkt 1 – õpingute alustamise aeg;
- punkt 2 – õppetöö maht või kestus;
- punkt 3 – õppetöö läbiviimise koht ja aadress;
- punkt 4 – õppemaksu suurus (summa) ja selle arvestamise meetod;
- punkt 5 – õppemaksu tasumise kord ja tähtaeg;
- punkt 6 – õppemaksu tagastamise alused ja kord;
- punkt 7 – lepingu muutmise ja lõpetamise alused ja kord;
- punkt 8 – vaidluste lahendamise kord;
- punkt 9 – erakooli kohustused üliõpilase õpingute jätkamise tagamise kohta, kui koolitusluba vastava õppekava järgi õppe läbiviimiseks tunnistatakse kehtetuks, koolitusloa kehtivusaeg lõpeb, erakooli või õppekava kohta tehakse negatiivne akrediteerimisotsus või erakooli tegevus lõpetatakse;
- punkt 10 – ülikooli, kõrgkooli ja kutseõppeasutuse puhul auditoorse õppetöö läbiviimise aeg.

- Erakooliseadus § 17 lg 5 – Lepingu kohustusliku lisana vormistatakse käesoleva seaduse § 11 lõike 1 nõuetele vastav õppekava (v.a ainekavad).
- Erakooliseadus § 22 lg 6 – Õppemaksu suuruse määrab erakooli pidaja ning seda ei muudeta õppeaasta jooksul. Õppemaksu suurust võib tõsta kuni 10 protsenti kahe õppeaasta vahel, kui erakooli pidaja ja õpilase vaheline leping ei sätesta teisiti.

Ülikooliseadus § 23 – Täiskoormusega ja osakoormusega õpe:

- lg 1 – Täiskoormusega õppes täidab üliõpilane iga õppeaasta lõpuks õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahust kumulatiivselt vähemalt 75 protsenti. Ülikooli nõukogu võib nimetada õppekavad, mille alusel saab toimuda ainult täiskoormusega õpe, ja õppekavad, mille alusel toimuvale täiskoormusega õppele esitatakse kõrgemad nõuded.
- lg 2 – Osakoormusega õppes täidab üliõpilane iga õppeaasta lõpuks õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahust kumulatiivselt vähem kui 75 protsenti. Ülikooli nõukogu võib kehtestada osakoormusega õppes õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahu alampiiri.
- lg 3 – Üliõpilane määrab ülikooli astudes oma täis- või osakoormusega õppimise esimesel õppeaastal, välja arvatud, kui õppekaval võib toimuda ainult täiskoormusega õpe. Järgmistel õppeaastatel arvestab ülikool üliõpilase täis- või osakoormusega õppimise määramisel, kuidas on üliõpilane iga õppeaasta lõpuks täitnud õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahu. Täiskoormusega õppe nõudeid mittetäitva üliõpilase viib ülikool üle osakoormusega õppesse üliõpilast ülikoolist välja arvamata ja ülikool võib üliõpilaselt nõuda õppekulude hüvitamist.

Õppemateriaalne baas

Haridusministri 18.01.1999. a määrus nr 3 „Nõuded eraülikooli ja era rakenduskõrgkooli õppe- ja teadustegevuseks vajalikule õppemateriaalsele baasile”:

- punkt 6 – Kõrgkoolil on õppekavade järgseks õppe- ja teadustegevuseks vajalikud laboratooriumid ja katsebaasid, mille sisustus ja materjalidega varustus on küllaldane ja kaasaegne kõrgkooli sihtide ja eesmärkide saavutamiseks.
- punkt 9 – Raamatukogus on lugemissaal, raamatuhoidla ning õppematerjalide säilitamise ruum.

Kultuuri- ja haridusministri 06.03.1995 määrus nr 10 „Raamatukogu töökorralduse juhend”:

- punkt 129 - Kõik raamatukogu teavikud peavad olema kataloogides kajastatud ja lugejatele kättesaadavad.

Õppejõud

- Ülikooliseadus § 36 lg 2 – Dotsendi ametikohale võib kandideerida isik, kellel on doktorikraad või sellele vastav kvalifikatsioon.
- Kõrgharidusstandard § 5 lg 1 – Õppekavas määratud õppeainete sisu erineb sama õppeasutuse teises õppekavas määratud õppeainete sisust vähemalt kolmandiku kogumahu võrra nii ühe kui ka kõigi kõrgharidusastmete lõikes.
- Kõrgharidusstandard § 5 lg 2 – Vähemalt 50 protsenti õppekavas määratud õppe mahust õpetavad vähemalt 51-protsendilise koormusega selles õppeasutuses või ühisõppekavade või õppeasutuste vahelise lepinguga seotud õppeasutustes töötavad õppejõud.
- Eesti Vabariigi töölepingu seadus § 28 lg 1 – Tööleping sõlmitakse kahes eksemplaris, millest üks jääb töötajale, teine tööandjale. Ainult töö tegemiseks, mille kestus ei ületa kaht nädalat, võib töölepingu sõlmida suuliselt.

Diplomid ja akadeemilised õiendid

- Vabariigi Valitsuse 22.10.1998. a määrus nr 237 „Diplomi vormi ja statuudi kinnitamine”

Vabariigi Valitsuse 12.03.2003 määrus nr 76 „Diplomi ja akadeemilise õiendi statuut ja vormid” § 9:

- lg 1 – Akadeemiline õiend vormistatakse eesti ja inglise keeles. Akadeemilise õiendi ingliskeelne nimetus on diploma supplement. Õppeaine nimetuse võib lisada ka selles keeles (vajadusel translitereerituna), milles õpe toimus.
- lg 4 – Eestikeelsele akadeemilisele õiendile kantakse järgmised andmed:
 - punkt 1 – tekst «Akadeemiline õiend järgib Euroopa Komisjoni, Euroopa Nõukogu ja UNESCO/CEPES väljatöötatud vormi. Akadeemilise õiendi eesmärgiks on anda piisavat sõltumatut teavet rahvusvahelise «läbipaistvuse» ning kvalifikatsiooni õiglase akadeemilise ja erialase tunnustamise parandamiseks. See dokument kirjeldab kvalifikatsiooni tõestaval originaaldokumendil nimetatud isiku edukalt lõpetatud õpingute olemust, taset, konteksti, sisu ja staatust. Dokument ei sisalda väärtusotsustuste, samaväärsuse avalduste ega tunnustusega seotud ettepanekuid. Teave esitatakse iga punkti kohta. Juhul, kui teavet ei esitata, antakse selgitus selle põhjuse kohta»;
 - punkt 2 – kvalifikatsiooni omandanud isik (perekonnanimi, eesnimi, sünniaeg (päev/kuu/aasta), isikukood);
 - punkt 3 – kvalifikatsioon (kvalifikatsiooni nimetus (originaalkeeles), eriala, õppekava nimetus, kood ja Haridus- ja Teadusministeeriumi õppekavade registrisse kandmise kuupäev, õppekavajärgne spetsialiseerumine, õppeasutuse nimi (originaalkeeles, vajadusel translitereerituna) ja tüüp, õppetöö keel(ed));
 - punkt 4 – kvalifikatsiooni tase (tase, õppekava nominaalkestus, õppe alustamise tingimused (juurdepääsuks vajalik kvalifikatsioon));
 - punkt 5 – õppekava sisu ja selle täitmise tulemused (õppevorm, õppekava täitmise tingimused, õppekava täitmise tulemused: õppeasutus, õppeaine nimetus/lõputöö pealkiri, õppeaine kood, õppeaine/lõputöö maht ainepunktides, arvestamise kuupäev, tulemus, õppejõud, õppeainete maht kokku ainepunktides, hindamissüsteem(id));
 - punkt 6 – kvalifikatsiooni omandanu õigused (edasiõppimisvõimalused, pääs tööturule);
 - punkt 7 – lisainfo (õppekava akrediteerimine, sh akrediteerimise kuupäev ja selle läbiviinud organisatsioon; õppeasutuse lisainfo; täiendava info allikad: asutus, aadress, telefon, e-post);
 - punkt 8 – Eesti kõrgharidussüsteemi kirjeldus (üldine korraldus, akrediteerimine ja diplomite riiklik tunnustamine, vastuvõtutingimused (üldtingimused, eritingimused), õppetöö korraldus, kõrghariduskvalifikatsioonid ja õppeliigid (rakenduskõrgharidusõpe, bakalaureuseõpe, magistriõpe, bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavadel põhinev õpe, doktoriõpe)) vastavalt lisale 4.

Muud puudused

- Erakooliseadus § 18 lg 1 – Erakooli lõpetamiseks peab õpilane täitma õppekavaga kehtestatud nõuded.

Erakooliseadus § 21 lg 2 – Nõukogusse kuuluvad:

- punkt 1 – direktor.

Rakenduskõrgkooli seadus § 9 lg 2 – Nõukogusse kuuluvad:

- punkt 4 – üliõpilasesinduse esindajad, kes moodustavad vähemalt 1/5 nõukogu koosseisust.
- Rakenduskõrgkooli seadus § 19 lg 1 – Kui üliõpilane on sooritanud õppekavas ettenähtud kohustuslikud eksamid, arvestused ja õppepraktika ning kogunud nõutavad ainepunktid ja kaitsnud

lõputöö või sooritanud lõpueksami, antakse lõpetajale diplom õppekava täitmise kohta koos akadeemilise õiendiga.

- Rakenduskõrgkooli seadus § 32 lg 10 – Õppekavad viiakse käesoleva seaduse nõuetega vastavusse 2002. aasta 1. septembriks. Õppekavu kohaldatakse alates 2002/2003. õppeaastast rakenduskõrgkooli immatrikuleeritavatele üliõpilastele. Üliõpilase taotlusel on rakenduskõrgkoolil õigus kohaldada õppekavu ka enne 2002/2003. õppeaastat rakenduskõrgkooli immatrikuleeritud üliõpilastele.
- Eesti Vabariigi haridusseadus § 4 lg 8 – Haridusasutuses kasutatavad õppevormid määratakse seadusega või haridusasutuse põhikirja või põhimäärusega.

Vabariigi Valitsuse 16.05.2001. a määrus nr 164 „Kohustusliku eesti keele oskuse tasemed äriühingute, mittetulundusühingute ja sihtasutuste töötajatele ning füüsilisest isikust ettevõtjatele” § 3 – Keeleoskust vähemalt kesktasemel nõutakse järgmistelt töötajatelt:

- punkt 3 – alus-, põhi-, kesk- või kõrghariduse omandamist võimaldavate erakoolide juhid ja nende asetäitjad ning pedagoogid (välja arvatud eesti keele ja eesti keeles õpetatavate ainete õpetajad), kelle tööülesannete hulka kuulub õpilaste ja üliõpilaste turvalisuse tagamine erakoolis.

Eesti Vabariigi töölepingu seadus § 28 lg 1 – Tööleping sõlmitakse kahes eksemplaris, millest üks jääb töötajale, teine tööandjale. Ainult töö tegemiseks, mille kestus ei ületa kaht nädalat, võib töölepingu sõlmida suuliselt.

Haridusministri 11.02.1999. a määrus nr 10 „Kõrgharidust andvate õppeasutuste ühtse hindamissüsteemi kinnitamine”:

- punkt 4 – Üliõpilase õpitulemuste diferentseeritud hindamine õppeaine või selle osade lõikes toimub kuuepallilises hindamissüsteemis (koos sõnalise vaste ja sisulise määratlusega) järgmiselt:
- hinne "5" ("A") – "suurepärase" – silmapaistev ja eriti põhjalik aine nii teoreetilise kui ka rakendusliku sisu tundmine, vaba ja loov õpitulemuste rakendamise oskus, ulatuslik iseseisev töö, mitmekülgne erialakirjanduse tundmine. Aine mahust on omandatud 91–100 protsenti;
- hinne "4" ("B") – "väga hea" – õppeaine teoreetilise ja rakendusliku sisu väga hea tundmine õppeprogrammi ja õpikute mahus, väga hea õpitulemuste rakendamise oskus. Eksamil on ilmnunud mittesisulised ja mittepõhimõttelised eksimused. Aine mahust on omandatud 81–90 protsenti;
- hinne "3" ("C") – "hea" – õppeaine teoreetilise ja rakendusliku sisu hea tundmine, hea õpitulemuste rakendamise oskus. Aine sügavamates ja detailsemates osades avaldub mõningane ebakindlus ja eksamivastuste ebatäpsus. Aine mahust on omandatud 71–80 protsenti;
- hinne "2" ("D") – "rahuldav" – õppeaine olulisemate teoreetiliste ja rakenduslike printsiipide, faktide ja meetodite tundmine ning nende rakendamise oskus tüüpolukordades, kuid eksamivastustes avalduvad märgatavad puudujäägid ning ebakindlus. Rahuldavat hinnet tuleb lugeda küllaldaseks õppeprotsessi normaalse jätkamise seisukohalt. Aine mahust on omandatud 61–70 protsenti;
- hinne "1" ("E") – "kasin" – üliõpilane on omandanud miinimumteadmiste taseme, kuid nende teadmiste rakendamisel esineb tõsiseid puudujäike, mis osutuvad takistuseks antud ainele põhinevate järgnevate õppeainete omandamisel. Aine mahust on omandatud 51–60 protsenti;
- hinne "0" ("F") – "puudulik" – üliõpilasel puudub miinimumteadmiste tase. Aine mahust on omandatud 0–50 protsenti.